

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У СУДСКОМ ПОСТУПКУ

Друго измењено и допуњено издање

Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У СУДСКОМ ПОСТУПКУ

Друго измењено и допуњено издање

Београд, 2015.

Поштовани,

Сврха ове публикације је да читаоца упозна са досадашњом судском праксом у примени института Захтева за заштиту права на суђење у разумном року. Намењена је широј публици, али првенствено судовима и другим државним органима, са циљем да се у свом раду приближе идеалу владавине права.

Владавина права је суштински предуслов за било какав миран и одржив развој друштва, а ако ње нема онда нема ни поштовања права на судску заштиту.

Право на судску заштиту само по себи није довољно, ако није заштићено додатним правима који поспешују његову делотворност.

Немогуће је говорити о поштовању права на судску заштиту, ако се суди дуго, споро, толерисањем неажурности странака или других учесника у поступку и слично.

Право на суђење у разумном року остаје без дејства ако се не гарантује. То се пре свега чини процесним

законима, затим растеређивањем надлежности судова, повећавањем броја судија и судијских помоћника, а и одредбама мимо процесног закона, као код нас, али и све чешће посебним законским прописима.

Стога ова публикација добија на значају, јер садржи читав низ правних ставова и судских одлука Врховног касационог суда.

Намера нам је била да употреба ове публикације што више олакша рад, да се пракса судова уједначи и приближи европским стандардима у поштовању права на суђење у разумном року. Јуриспруденција Европског суда за људска права у том погледу од посебног је значаја.

Надам се да ће остварити своју сврху у назначеном смислу, да ће допринети не само разумевању и поштовању тог права, већ и његовом унапређењу у Републици Србији.

**ПРЕДСЕДНИК
ВРХОВНОГ КАСАЦИОНОГ СУДА**

Драгомир Милојевић

Приређивач:

ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД

За приређивача:

Драгомир Милојевић,

председник суда

Снежана Андрејевић,

судија Врховној касационој суда, главни и

одговорни уредник Билтена судске праксе

Издавач:

Савет Европе, Канцеларија у Београду

Шпанских бораца 3, 11070 Нови Београд, Србија

www.coe.org.rs

За издавача:

Tim Cartwright

Припрема и штампа:

Досије студио, Београд

Тираж:

2.000

ISBN 978-86-84437-79-4

Ова публикација је приређена у оквиру пројекта „Конституирана подршка судству у Србији у примени Европске конвенције о људским правима“, који финансира и примењује Савет Европе. Мишљења изнетиа у овој публикацији представљају ставове Врховној касационој суда. Изнетиа мишљења се не морају нужно слаати са званичним ставовима Савета Европе.

Садржај

ПРЕДГОВОР (<i>Уводна реч њредседника Врховној касационох суда Драгомира Милојевића</i>)	2	СЕНТЕНЦЕ	37
У СУСРЕТ ПРИМЕНИ ЗАКОНА О ЗАШТИТИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ (<i>Аутор реферата Љубица Милутиновић, судија Врховној касационој суда</i>)	8	Активна легитимација оштећеног да захтева заштиту права на суђење у разумном року	37
ЦИЉ РЕФЕРАТА	10	Активна легитимација правних лица која су под контролом државе да траже одређивање примерене новчане накнаде	38
СТРУКТУРА ЗАКОНА	11	Активна легитимација у поступку за заштиту права на суђење у разумном року	39
ПРАВНА СРЕДСТВА ЗАШТИТЕ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	15	Дејство прекида поступка	41
ЗАКЉУЧАК	26	Дуго трајање поступка због понашања подносиоца	42
ПРАВНА СХВАТАЊА И ЗАКЉУЧЦИ	30	Дужина трајања поступка као последица понашања подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року	43
Ставови и закључци Одељења за заштиту права на суђење у разумном року	30	Иницијални акт као правно релевантна чињеница за одређивање почетка судског поступка	45
Правни ставови Грађанског и Кривичног одељења Врховног касационог суда	31	Једностраначки карактер поступка захтева за заштиту права на суђење у разумном року и дозвољеност жалбе Републике Србије	46
Правни ставови и закључци Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда	33	Надлежност суда и дозвољеност захтева за заштиту права на суђење у разумном року	48
		Накнада нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року	49
		Неактивно и неефикасно суђење	50

Недозвољеност жалбе против решења којим је Врховни касациони суд одлучио о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року	52	Одређеност захтева за досуђивање примерене накнаде и његова акцесорна природа	67
Недозвољена примена ванправних критеријума приликом одређивања примерене накнаде	54	Одређивање правичне накнаде као дискреционо овлашћење суда	68
Неки од узрока дугог трајања поступка које је скривио подносилац захтева	55	Оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета	69
Некоришћење притужбе као средства за отклањање неправилности у судском поступку	57	Подељена надлежност у области заштите права на суђење у разумном року између судова установљених Законом о уређењу судова и Уставног суда	70
Неокончавање стечајног поступка и поред ажурног поступања суда	58	Поступак за опозив условне осуде и захтев за заштиту права на суђење у разумном року	71
Непоштовање дужности окривљеног да се одазове на позив суда	59	Повреда права на суђење у разумном року у поступку пред Врховним касационим судом	73
Неразумно дуго одлучивање о камати као споредном потраживању	61	Повреда права на суђење у разумном року пред органом управе и надлежност суда	74
Несанкционисање процесне недисциплине окривљеног и његовог браниоца као разлог неразумно дугог суђења	63	Повреда права на суђење у разумном року у поступку лишења пословне способности	75
Одговорност подносиоца захтева за дужину трајања судског поступка	65	Правна природа поступка за обуставу извршења таксене обавезе	76
Одлучивање о притвору и процесна овлашћења суда у поступку одлучивања о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року	66	Правна природа права на примерену накнаду	77
		Правноснажност као један од критеријума за одређивање апсолутне надлежности суда	77

Право на пензију као егзистенцијално право ...	79	Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року.....	91
Примена принципа <i>reformatio in peius</i> у поступку за заштиту права на суђење у разумном року....	80	Утицај сложености предмета на дужину трајања поступка.....	93
Принудна наплата новчаног потраживања и достављање решења о извршењу НБС као релевантна чињеница за окончавање извршног поступка.....	81	Вредност предмета спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности.....	96
Процесна конверзија уставне жалбе у захтев за заштиту права на суђење у разумном року и правна судбина неопредељеног захтева за одређивање примерене накнаде	82	Врста грађанско-судског поступка као један од критеријума за разграничење стварне надлежности.....	98
Промена судске надлежности и дужина поступка.....	83	Врста спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности	99
Пуномоћје издато у парничном или другом судском поступку и његово дејство у оквиру поступка за заштиту права на суђење у разумном року.....	84	Допринос предлагача дужини трајања поступка.....	100
Разумно време за окончање судског поступка...	85	Извршни дужник као подносилац захтева за заштиту права на суђење у разумном року и право на новчану накнаду	101
Реформа правосудног система и оцена њеног утицаја на дужину трајања судског поступка	87	Када је окончан оставински поступак	103
<i>Res judicata</i>	88	Накнада материјалне штете и захтев за заштиту права на суђење у разумном року.....	104
Сходна примена ЗВП и ЗПП у поступку за заштиту права на суђење у разумном року	89	Неажурност суда у кривичном поступку и повреда права на суђење у разумном року.....	105
Суђење у разумном року као правни стандард.....	90	Неуредност захтева	106
		Новчана накнада и објављивање одлуке на веб страници суда.....	107
		Нови захтев за заштиту права на суђење у разумном року у кривичном истражном поступку	108

Обустава и превођење парничног у ванпарнични поступак	109	КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА ПРАВНИХ ЛЕКОВА ПРОТИВ ПРЕКОМЕРНЕ ДУЖИНЕ СУДСКИХ ПОСТУПАКА У ПОЉСКОЈ И СРБИЈИ (Дагмара Рајска, доктор наука у области људских права, бивши правник Европског суда за људска права)	138
Подношење новог захтева за заштиту права на суђење у разумном року и правноснажно пресуђена ствар	110	РЕЗИМЕ	138
Примерена накнада и материјална штета досуђена пресудом	111	УВОД	141
Разумни рок и инсолвентност дужника	112	I ДЕО – Правни лекови у погледу „разумног рока“ у државама чланицама Савета Европе	144
Разумни рок и неажурно поступање суда	113	II ДЕО – Одабране пресуде Европског суда у погледу прекомерне дужине поступака у Србији и Пољској	157
Сукоб надлежности и разумни рок	115	ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ И ПРЕГЛЕД ПРЕПОРУКА	168
Захтев за заштиту права на суђење у разумном року и налог суду	115	ЛИТЕРАТУРА	171
Захтев за заштиту права на суђење у разумном року као притужбена мера	117		
ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ ИЗ УГЛА ЈУРИСПРУДЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА (аутори Вида Петровић-Шкоро, судија Врховног суда Србије 2003–2015; председница Врховног суда 2005–2009. и Дагмара Рајска, доктор права Универзитета Aix-Marseille, Француска; правник у Европском суду за људска права)	119		
ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	119		
ЗАКЉУЧАК	137		

Љубица Милутиновић,
судија Врховној касационој суда

У СУСРЕТ ПРИМЕНИ ЗАКОНА О ЗАШТИТИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Закон о заштити права на суђење у разумном року¹ усвојен је на Шестој седници првог редовног заседања Народне скупштине Републике Србије 7. маја 2015. године и истог дана проглашен Указом председника Републике.

Закон ступа на снагу 1. јануара 2016. године,² а до тада судови ће поступати у складу са одредбама Закона о уређењу судова³ и установљеном праксом⁴ и припремати се за предстојећу примену Закона у 2016. години.

- 1 „Службени гласник Републике Србије“, бр. 40 од 7. маја 2015. године.
- 2 Члан 37. Закона.
- 3 „Службени гласник Републике Србије“, бр. 116/2008... 101/2013.
- 4 Практика је формирана и врло уједначена, у складу са смерницама и ставовима које је усвојио Врховни касациони суд на својим седницама Одељења за заштиту права на суђење у разумном

На одређени број предмета, започетих на основу одредаба Закона о уређењу судова, и после 1. јануара 2016. године примењиваће се Закон о уређењу судова.⁵

Нови закон ће се примењивати на поступке за заштиту права на суђење у разумном року покренуте према овом закону, који се односе на неокончане судске поступке, ако је евентуална повреда права на суђење у разумном року настала пре почетка примене чланова 8а–8в Закона о уређењу судова, а о њој није одлучивао Уставни суд у поступку по уставној жалби.⁶

Закон се примењује и на судске поступке који још нису окончани у време покретања поступка за заштиту према овом закону, ако је евентуална повреда права на суђење у разумном року настала после престанка важења одредаба чланова 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова.⁷ Овај став није морао бити унет

року, а који су објављени у Билтену Врховног касационог суда намењеном годишњем Саветовању судија Србије 2014. године и Билтену Врховног касационог суда за исту сврху 2015. године.

- 5 Члан 34. став 1. Закона о заштити права на суђење у разумном року.
- 6 Члан 34. став 2. Закона о заштити права на суђење у разумном року.
- 7 Члан 34. став 3. Закона о заштити права на суђење у разумном року.

у члан 34. Закона јер према одредби члана 37. истог закона, он ступа на снагу 1. јануара 2016. године, а према члану 36. Закона даном ступања на снагу овог закона престају да важе одредбе чланова 8а–8в Закона о уређењу судова и члан 82. став 2. Закона о Уставном суду, што значи да је више него очигледно да се једино може примењивати Закон о заштити права на суђење у разумном року на случајеве предвиђене овим ставом.

Закон неоправдано користи израз „окончан поступак“ јер је, у ствари, реч о поступку који је правноснажно решен. Ова термилошка нетачност проузроковала је и понављање исте грешке у неким од заузетих ставова Врховног касационог суда (по инерцији, суд је почео да се користи погрешним термином). Ипак, ово није од суштинског утицаја на материју на коју се односи.

Право на правично суђење зајамчено је чланом 32. Устава Републике Србије⁸ према чијој одредби свако има право да независан, непристрасан и Законом већ установљени суд правично и у разумном року јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог

⁸ „Службени гласник РС“, бр. 98/2006.

за покретање поступка, као и о оптужбама против њега. Један од сегмената права на правично суђење јесте право на суђење у разумном року. Члан 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода предвиђа да свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом образованим на основу Закона.

Европски суд за људска права у већем броју представки наших грађана против Србије донео је одлуке у којима је истакао потребу да се на националном нивоу успостави делотворан правни лек за убрзање поступка, и то све до извршења правноснажне судске одлуке. Ранија притужба Надзорном одбору Врховног суда није постигла квалитет делотворности. Зато је било потребно донети посебан закон у смислу члана 13. Европске конвенције ради остварења захтева из члана 6. став 1. Европске конвенције и члана 32. Устава Републике Србије.

Уставна жалба, као једини постојећи правни лек за заштиту права на суђење у разумном року до измене Закона о уређењу судова, показала је своју делотвор-

ност тек од 7. августа 2008. године када је донета пресуда у предмету *Винчић и ројив Србије* пред Европским судом за људска права. Пре тога није постојао делотворан правни лек због прекомерне дужине судског поступка. Међутим, уставна жалба није била делотворан правни лек у извршним поступцима по пресудама које су донете против друштвених предузећа у стечају, а касније и предузећа у реструктурирању, да би током 2013. године постала делотворан правни лек и у тим поступцима. Број уставних жалби пред Уставним судом и дужина поступка пред тим судом, уз јасно изражен став Европског суда за људска права у бројним одлукама против Србије као и других земаља да је потребно да се на националном нивоу успостави делотворан правни лек у виду доношења посебног закона, поставио је захтев пред Републику Србију за доношење посебног закона којим ће се регулисати заштита права на суђење у разумном року.

У циљу проналажења могућег решења, Закон о уређењу судова⁹ унео је нове одредбе – чланове 8а, 8б и 8в, којима је у наш правни поредак унео правно средство заштите – захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Пошто те три одредбе нису биле довољне да регулишу поступак правне зашти-

те по новоустановљеном правном средству, Врховни касациони суд је био принуђен да усвајањем ставова интервенише управо у домену потребе за уједначавањем судске праксе, која се у недостатку посебног закона могла развити у више праваца. На тај начин усвојеним ставовима и честим састанцима Врховног касационог суда са апелационим и вишим судовима у Републици Србији и другим судовима, ради размене искустава, формирана је пракса за даљи рад судова у овој области. Ипак, потреба за доношењем посебног закона није изостала и уследило је његово усвајање у Народној скупштини.

ЦИЉ РЕФЕРАТА

Пошто закон концепцијски другачије приступа заштити права на суђење у разумном року од важећих одредаба чланова 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова, овај реферат треба да послужи као основ за расправу о предстојећој примени Закона од 1. јануара 2016. године. Установљена судска пракса на основу постојећих законских одредаба биће корисна и приликом примене новог закона, али пошто је поступак уређен на нешто другачији начин, потребно је да се пре примене Закона председници судова и судије припреме за његову примену.

9 „Службени гласник РС“, бр. 116/2008... 101/2013.

СТРУКТУРА ЗАКОНА

Закон садржи 37 чланова распоређених у четири одељка.

У **првом одељку** садржане су основне одредбе којима се одређује предмет и сврха Закона, активно легитимисана лица за покретање поступка заштите, правна средства којима се штити право на суђење у разумном року и дефинишу мерила за оцену испуњености услова заштите.

Други одељак садржи одредбе о приговору и жалби као правним средствима заштите, почев од садржане приговора, његовог подношења суду, начину одлучивања (без испитног поступка или у испитном поступку) као и налозима судији или јавном тужиоцу који спроводи истрагу, у ситуацији када је приговор усвојен. У овом одељку регулисано је и право на нов приговор.

Други одељак обухвата и одредбе о жалби: жалбене разлоге, рок за изјављивање, надлежност за одлучивање (без испитног поступка или после испитног поступка), налоге јавном тужиоцу који спроводи ис-

трагу, остала правила о поступку по жалби и случај искључења жалбе.

У **трећем одељку** су одредбе које се тичу захтева за правично задовољење. Њима се регулишу питања: ко стиче право на правично задовољење, под којим условима и врсте правичног задовољења.

Стицање права на правично задовољење је услов за подношење тужбе за новчано обештећење (нематеријална штета у смислу члана 23. став 1. тачка 2. Закона), а могуће је поднети и тужбу за накнаду имовинске штете.

У овом одељку садржане су и одребе о поступку покушаја поравнања пред правобранилаштвом, стварној и месној надлежности суда, поступку по тужби, садржини пресуде, висини новчаног обештећења и исплати како новчаног обештећења, тако и накнаде имовинске штете (ко је исплаћује и из којих средстава).

Четврти одељак Закона садржи прелазне и завршне одредбе којима се регулише однос између Закона о уређењу судова и овог закона у погледу његове примене, престанка важења појединих одредаба других закона и ступање на снагу Закона. Ту је и одредба

којом се предвиђа могућност поравнања у случају када се води поступак пред Европским судом за људска права у односу на Србију.

* * *

Примена Закона у пракси показале прве резултате тек крајем 2016. године, будући да он ступа на снагу 1. јануара 2016. године. Добро је да је Закон донет јер је боље имати закон него поступати по смерницама и ставовима највишег суда који немају правно обавезујућу снагу (јер би то нарушавало судску независност). До почетка примене Закона, судијама остаје период за припрему који је нешто дужи од пола године. Досадашња искуства у примени чланова 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова биће смернице за поступање, али Закон доноси нове одредбе које се концепцијски разликују од досадашњих решења, па их је потребно добро проучити.

Закон диференцира – јасно одваја **правна средства за убрзање поступка** од оних **која служе правичном задовољењу**. Коришћење првих је процесна претпоставка за употребу других. Ту се „инсталира“ и **могућност покушаја поравнања пред правобранилаштвама** као могућа фаза пре обраћања тужбом суду.

Ова могућност је постојала као дужност за тужиоца у Закону о парничном поступку од 2009. године, али се показала недолотворном и неуставном, па је преформулисана као факултативно овлашћење странке, без последица процесне претпоставке. Међутим, пракса и даље не бележи неке видљивије резултате. Ипак, оставимо времену пред нама да покаже исправност тог решења у овом закону.

Заштита права на суђење у разумном року, Законом о заштити права на суђење у разумном року обухвата и део истражног поступка који воде јавни тужиоци јер он представља део јединственог кривичног поступка. Пошто о повреди права може да одлучује само суд, Закон садржи **одредбе о суду пред којим се води поступак** (надлежном за утврђење повреде у фази тужилачке истраге) и **суду који води поступак** (ако је заштита тражена због повреде права на суђење у разумном року у делу поступка који води суд).

Као **имаоци права на суђење у разумном року** према члану 2. Закона појављују се све странке у судском поступку, укључујући и извршни поступак, сваки учесник по Закону којим се уређује ванпарнични поступак, а оштећени у кривичном поступку, приватни тужилац и оштећени као тужилац то право имају

само ако су истакли имовинскоправни захтев. Јавни тужилац као странка у кривичном поступку нема право на заштиту због повреде права на суђење у разумном року. Искључење јавног тужиоца као странке од права на заштиту по овом закону је неоправдано. У кривичном поступку према одредбама ЗКП-а странке у поступку су тужилац и окривљени у смислу тачке 9. члана 2. ЗКП-а, а према тачки 5. истог члана, појам „тужилац“ подразумева јавног тужиоца, приватног тужиоца и оштећеног као тужиоца. Значи, по том основу они имају својство странке у поступку и самим тим су овлашћена лица за подношење захтева, док оштећени није странка у поступку и он то постаје само уз додатни услов – ако је истакао имовинскоправни захтев. Зато се права на суђење у разумном року не може одрећи, нити то право треба ускратити јавном тужиоцу. Треба разликовати ситуацију када он поступа у вођењу дела истражног поступка, од дела у коме учествује као странка у поступку, а поступак води суд. Неосновано је сматрати да јавни тужилац овим захтевом не може да интервенише за убрзање поступка који се води пред судом.

Закон садржи и **мерила за оцену трајања дужине суђења**, тј. суђења у разумном року. Листа наведених мерила је таксативно наведена и није затворена, тако

да је судија слободан да користи и друга мерила која одговарају околностима конкретног случаја и која су утврђена у дугогодишњој пракси Европског суда за људска права, пракси Уставног суда и пракси судова у примени Закона о уређењу судова, али су набројана она мерила којих се судија мора придржавати.

Ван домаћаја овог закона остао је **поступак у управним стварима** јер се из Закона не види на који начин се мери и оцењује дужина поступка пред органима управе који следи пре судског поступка. Према стандардима Европског суда за људска права и тај поступак чини целину са судским поступком, као што и истражни поступак који спроводи јавни тужилац јесте део целине кривичног поступка и не могу се одвојено посматрати. Међутим, будући да се новчано обештећење и имовинска штета исплаћују из средстава намењених покрићу текућих расхода судова и јавних тужилаштава, од којих се изузимају расходи за запослене и текуће одржавање објеката и опреме,¹⁰ неизвесно је да ли ће судови поштовати стандарде Европског суда из ове области (обухватити и период поступка пред органом управе), или ће оцењивати само дужину поступка пред судом без оцене дужине трајања поступка пред органом уп-

10 Члан 33. Закона о заштити права на суђење у разумном року.

праве. Ово посебно ако се има у виду да је Врховни касациони суд на V седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року, одржаној 15. септембра 2014. године, усвојио правни став да се почетак разумног рока одређује од подношења тужбе Управном суду и не узима се у обзир време трајања поступка пред органима управе. Супротно усвојеном ставу, према јуриспруденцији Европског суда за људска права, члан 6. Европске конвенције односи се на спорове између приватних лица и државних органа уколико управни поступци утичу на остваривање имовинских права.¹¹

Тужба за накнаду имовинске штете (члан 31. Закона) и правила поступка по њој посебно су деликатни јер се примењују правила Закона о облигационим односима, објективна одговорност државе, а примењују се и мерила за оцену дужине трајања поступка из овог закона, све на основу процесних правила која

11 Право на суђење у разумном року из угла јуриспруденције Европског суда за људска права, Вида Петровић-Шкери и Дагмара Рајска, објављено у публикацији „Заштита права на суђење у разумном року у судском поступку“, Београд 2015. године, у оквиру пројекта „Подршка судству у Србији у примени Европске конвенције о људским правима“, издавач Савет Европе – Канцеларија у Београду, приређивач Врховни касациони суд.

се тичу поступка у споровима мале вредности, који је уређен Законом о парничном поступку.

Ваља напоменути да се на поступак по приговору странака за убрзање поступка примењују одредбе Закона о ванпарничном поступку. То значи да се не одржава расправа, али се судији или јавном тужиоцу пружа могућност изјашњења, без права на жалбу на одлуку.

Висина новчаног обештећења за неимовинску штету Законом је прописана у распону од 300 евра до 3.000 евра у динарској противвредности, што је према образложењу уз предлог Закона износ који представља средње вредности накнаде коју је досуђивао Уставни суд када би одлучивао по уставној жалби и усвајао захтев странке одређујући накнаду неимовинске штете због повреде Уставом гарантованог права на суђење у разумном року. Максимални износ од 3.000 евра у динарској противвредности износи нешто више од осам просечних месечних нето зарада у Републици Србији за 2014. годину.¹² Ова скала се примењује и пред правобранилаштвом. То може допринети ујед-

12 Наведено у образложењу Предлога закона за заштиту права на суђење у разумном року упућеног Народној скупштини на усвајање.

начењу судске праксе, али може бити и веома упитно решење. Посебно је деликатна одредба о накнади имовинске штете, у комбинацији са објективном одговорношћу Републике Србије, у ситуацији када суд или јавно тужилаштво нису допринели дужини поступка који је објективно трајао предуго, а накнада се исплаћује из средстава намењених за рад судова и тужилаштва. У том случају, морао би постојати посебан фонд у буџету Републике независан од средстава намењених за рад судова и тужилаштва.¹³

Добро је што се **лицима која су поднела представку Европском суду за људска права пружа могућност поравнања пред правобранилаштвом** у случају када још није донета одлука о прихватљивости или основаности представке Европском суду. Ово може бити ефикасан пут да се њихови захтеви реше пред домаћим правосуђем јер им се пружа могућност да уместо предлога за поравнање или пошто одустану од покушаја поравнања, могу у року од једне године од дана ступања на снагу овог закона **да поднесу тужбу за новчано обештећење против Републике Србије** суду који је надлежан по овом закону. Наравно, под условом да странка и правобранилаш-

тво нису закључили поравнање. На овај начин би се смањио број представки пред Европским судом за људска права у односу на Србију, а грађанима пружила бржа и делотворнија правна заштита.

ПРАВНА СРЕДСТВА ЗАШТИТЕ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

1. Приговор
2. Жалба
3. Захтев за правично задовољење

1. ПРИГОВОР

Приговор и жалба су правна средства за убрзање поступка.

Подношењем приговора започиње поступак заштите права на суђење у разумном року.

Приговор се подноси суду. Закон термилошки разликује:

1. суд који води поступак и
2. суд пред којим се води поступак.

¹³ Закон о заштити права на суђење у разумном року у члану 33. даје другачије решење.

Ако је јавни тужилац повредио право странке на суђење у разумном року, приговор се подноси суду пред којим се води поступак (јер о тој повреди не одлучује јавни тужилац, већ председник суда), а ако је повреда настала у поступку пред судом, онда је то суд који води поступак.

Поступак по приговору води и о њему одлучује председник суда.

Председник суда може годишњим распоредом по- слова да одреди једног или више судија да поред њега воде поступак и одлучују о приговорима, што зависи од величине суда и броја судија.

Председник суда је дужан да одлучи о приговору у року **од два месеца** од дана пријема приговора.

Усмена расправа се не одржава.

Сходно се примењује Закон којим се уређује ванпар- нични поступак.

Фазе поступка по приговору

1. Одлучивање о приговору без испитног поступка
2. Испитни поступак

Одлучивање о приговору без испитног поступка

У фази без испитног поступка приговор се:

- а) одбацује или
- б) одбија.

Приговор се **одбацује** ако:

- не садржи неки обавезни елемент из члана 6. Закона који онемогућава да се по њему поступа,
- ако га је поднело неовлашћено лице,
- ако је преурањен.

Приговор се **одбија** без испитног поступка ако је, с обзиром на трајање поступка и наводе у приговору, очигледно неоснован.

Испитни поступак

У испитном поступку председник суда од судије или јавног тужиоца тражи извештај у року од 15 дана (или краће ако је поступак хитан).

Председник суда може тражити и списе предмета ако је то потребно с обзиром на садржину приговора.

Извештај садржи:

- изјашњење о развоју поступка у времену и
- предлог судије или јавног тужиоца о року у коме поступак може да се оконча.

Председник суда проучава извештај и применом мерила за оцену разумног рока (члан 4. Закона) председник суда приговор:

- а) одбија,**
- б) усваја и утврђује повреду права на суђење у разумном року.**

Судија и јавни тужилац немају право жалбе на решење којим се приговор усваја.

Налози судији

Решење којим се приговор усваја и утврђује повреда права на суђење у разумном року садржи:

- **разлоге** због којих је повређено право странке,
- **налог** судији за предузимање процесних радњи које делотворно убрзавају поступак,
- **рок** у коме је судија дужан да предузме наложене радње (не краћи од 15 дана и не дужи од четири месеца),

- **примерени рок** у коме судија извештава председника суда о предузетим радњама.

У посебном случају, а нарочито ако је поступак хитан, председник суда **може одредити:**

- **првенство** у одлучивању,
- **одузети** предмет судији и доделити га другом, ако је право стране повређено због преоптерећености или дужег одсуства судије.

Налози јавном тужиоцу који сироводи истрају

Решење којим је приговор усвојен и утврђена повреда права на суђење у разумном року, председник суда доставља непосредно вишем јавном тужиоцу и странци уз извештај јавног тужиоца.

Непосредно виши јавни тужилац је дужан да у року од осам дана од пријема решења донесе **обавезно упутство**.

Обавезно упутство садржи:

- **процесне радње** које делотворно убрзавају поступак,
- **рок** у коме је јавни тужилац дужан да их предузме (не краћи од 15 дана и не дужи од четири месеца),

- **рок** у коме јавни тужилац извештава неопосредно вишег јавног тужиоца о предузетим радњама.

Обавезно упутство доставља се председнику суда и странци.

Нов приговор

Ако је приговор странке одбијен, а није се жалила, нов приговор може се поднети по протеку рока од четири месеца од дана пријема решења о одбијању.

Ако је приговор одбијен, а странка се жалила, право на нов приговор стиче се по протеку рока од четири месеца од пријема решења о одбијању жалбе.

Ако је приговор усвојен, а није било жалбе, право на жалбу стиче се по протеку рока од пет месеци од дана пријема решења о усвајању приговора.

Ако је жалба усвојена или приговор усвојен, а жалба одбијена, право на нов приговор стиче се одмах после истека рока у коме је суд или јавни тужилац био дужан да предузме делотворне процесне радње.

Ограничења права на подношење новог приговора не важе:

- у поступку у коме су предложени или одређени **притвор и привремена мера**;
- у **извршном** поступку;
- у поступку **против малолетника**.

Странка чији су приговори или жалба одбачени може одмах поднети нов приговор.

2. ЖАЛБА

Странка има **право на жалбу**:

- ако је њен **приговор одбијен**,
- ако **председник суда о приговору не одлучи у року од два месеца**
- од дана пријема приговора,
- ако је **приговор усвојен**, али непосредно **виши јавни тужилац није донео обавезно упутство у року од осам дана** од дана пријема решења председника суда,
- ако **председник суда** или **неспоредно виши јавни тужилац није наложио судији или јав-**

ном тужиоцу процесне радње које делотворно убрзавају поступак,

- ако **судија или јавни тужилац није предузео наложене процесне радње** у року који му је одређен.

Жалба садржи обавезне елементе као и приговор у члану 6. Закона.

Рок за жалбу

Жалба се подноси у року од осам дана од:

- дана када је истекао рок од два месеца, а председник суда није одлучио о приговору, почев од дана пријема приговора,
- дана када је странка примила решење о одбијању приговора.

Ако је приговор усвојен, а реч је о непоступању јавног тужиоца сагласно члану 14. став 2. Закона, рок од осам дана почиње да тече:

- од истека рока у коме је непосредно виши јавни тужилац био дужан да донесе обавезно упутство а није га донео,

- од дана када је странка примила решење ако председник суда није наложио процесне радње које делотворно убрзавају поступак,
- од дана када је странка примила обавезно упутство, а виши јавни тужилац није наложио јавном тужиоцу процесне радње које делотворно убрзавају поступак,
- од дана истека рока у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме процесне радње, а није их предузео у року који му је одређен.

Жалба се подноси председнику суда који је одлучио о приговору.

Председник суда жалбу и списе **одмах** доставља председнику непосредно вишег суда.

Председник непосредно вишег суда води поступак по жалби и одлучује о њој, а може годишњим распоредом послова да **одреди једног или више судија** да поред њега воде поступак и одлучују о жалби.

Ако првостепени поступак води **Врховни касациони суд**, поступак по жалби води и о њој одлучује **веће од троје судија Врховног касационог суда.**

Одлучивање по жалби

1. Без испитног поступка,
2. после испитног поступка.

Одлучивање без испитној ипоступка

Председник суда **одбацује** или **одбија** жалбу.

Жалба се одбацује:

- ако је непотпуна,
- ако је поднета од неовлашћеног лица,
- ако је преурањена,
- ако је неблаговремена,
- ако је поднета од лица које се: одрекло права на жалбу, повукло жалбу, нема правни интерес за подношење жалбе.

Против решења о одбацивању жалбе није дозвољена жалба.

Жалба се одбија:

- ако је с обзиром на трајање поступка које је наведено у жалби, очигледно неоснована.

Одлучивање ипосле испитној ипоступка

Председник непосредно вишег суда после разматрања списка и примене мерила за оцену дужине трајања поступка – разумног рока из члана 4. Закона решењем:

1. **одбија** жалбу и потврђује првостепено решење,
2. **усваја** жалбу и **призначава** првостепено решење,
3. **усваја** жалбу и **одлучује** о приговору,
4. **усваја** жалбу и **доставља** је надлежном јавном тужиоцу (члан 19. Закона).

У зависности од околности случаја, а посебно **ако је поступак хитан**, председник непосредно вишег суда **може**:

1. **одредити ипрвенство у одлучивању**,
2. **наложити ипредседнику суда** коме је поднесен приговор **да одузме ипредмет судији и додели иа другом** ако је право странке повређено због преоптерећености судије или дужег одсуства судије.

Председник непосредно вишег суда у односу на председника нижег суда који није одлучио о приго-

вору има иста овлашћења као председник суда коме је приговор поднет.

Налози јавном тужиоцу који спроводи истрагу

Ако председник непосредно вишег суда **преиначи** првостепено решење о одбијању приговора и **утврди повреду**, своје **решење ће доставити непосредно вишем јавном тужиоцу** у односу на јавног тужиоца коме се доставља решење председника суда о усвајању приговора.

Истом јавном тужиоцу председник непосредно вишег суда **доставља жалбу и решење о усвајању жалбе зато:**

- а)** што председник суда није одлучио о приговору у року од два месеца од пријема приговора,
- б)** што јавни тужилац није донео обавезно упутство,
- в)** што непосредно виши јавни тужилац није јавном тужиоцу наложио процесне радње које делотворно убрзавају поступак, и

- г)** што јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен.

Јавни тужилац коме је председник непосредно вишег суда доставио своје решење, има иста права и обавезе као и јавни тужилац коме је председник суда доставио решење о усвајању приговора.

Остала правила поступка по жалби:

- жалба се не доставља на одговор,
- усмена расправа се не одржава,
- на остала питања сходно се примењују правила Закона који регулише ванпарнични поступак,
- председник непосредно вишег суда дужан је да одлучи о жалби у року од 30 дана од дана пријема жалбе,
- надлежни јавни тужилац дужан је да донесе обавезно упутство у року од осам дана од дана када му је председник непосредно вишег суда доставио решење о преиначењу или усвајању жалбе,
- **против решења председника непосредно вишег суда којим одлучује о жалби, није дозвољена жалба.**

3. ЗАХТЕВ ЗА ПРАВИЧНО ЗАДОВОЉЕЊЕ

Ко има право на правично задовољење?

Право на правично задовољење имају:

- 1) странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу,
- 2) странка чија је жалба одбијена уз потврђивање првостепеног решења о усвајању приговора и
- 3) странка чија је жалба усвојена.

Када се то право стиче?

Странке наведене под 1) и 2) право на правично задовољење стичу када истекне рок у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене процесне радње.

Странка наведена под 3) то право стиче када прими решење о усвајању жалбе.

Врсте правичног задовољења

Врсте правичног задовољења су:

- 1) право на **исплату** новчаног обештећења за **неимовинску штету**,

- 2) право на **објављивање писмене изјаве државног правобранилаштва** којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року,
- 3) право на **објављивање пресуде** којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року.

При одлучивању о правичном задовољењу, **правобранилаштво и судови су везани решењима председника судова којима је утврђена повреда права** странке на суђење у разумном року. Одговорност Републике Србије за неимовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна.

Коме се подноси захтев за правично задовољење?

За странку која је стекла право на подношење захтева за правично задовољење закон предвиђа две могућности:

- 1) подношење предлога за поравнање државном правобранилаштву,
- 2) подношење тужбе суду против Републике Србије.

Покушај поравнања с правобранилаштвом

Предлог за поравнање странка може да поднесе државном правобранилаштву у року од **шест месеци** од дана када је стекла право на правично задовољење.

У предлогу за поравнање странка има могућност да тражи:

- а) исплату **новчаног** обештећења,
- б) **издавање** или **објављивање писмене изјаве правобранилаштва** којом се утврђује да је било повређено њено право на суђење у разумном року и
- в) и **једно и друго**.

У року од **два месеца** од дана пријема **предлога за поравнање** правобранилаштво покушава да постигне споразум са странком, те ако споразум буде постигнут, правобранилаштво са странком закључује **вансудско поравнање** које представља **извршну исправу**. У поступку поравнања правобранилаштво се креће у висини новчаног обештећења одређеног овим законом (члан 30. став 1), а странка је слободна да у свако доба писмено одустане од покушаја поравнања.

Писмена изјава правобранилаштва којом се утврђује да је странци било повређено право

Правобранилаштво може предложити странци да јој уместо исплате новчаног обештећења, изда и објави писмену изјаву којом се утврђује да јој је било повређено право. Овај предлог ће уследити после процене правобранилаштва да ли је правично задовољење за неимовинску штету могуће и ако се само објави писмена изјава којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року.

Када је реч **о тежој повреди права** на суђење у разумном року, правобранилаштво може **на захтев странке да изда и објави писмену изјаву**, као и да **странци исплати новчано обештећење**.

Писмену изјаву у облику вансудског поравнања правобранилаштво издаје странци и **објављује у „Службеном гласнику Републике Србије“**.

Тужба за новчано обештећење

У року од **једне године** од дана када је стекла право на правично задовољење, странка може да под-

несе тужбу против Републике Србије за новчано обештећење.

Док траје покушај поравнања с правобранилаштвом, тужба се не може поднети, тачније тужба није дозвољена, као и у случају ако су странка и правобранилаштво закључили поравнање.

Стварна и месна надлежност суда

У овом поступку предвиђена је **стварна надлежност** основног суда.

Месно надлежан је основни суд на чијем подручју тужилац има пребивалиште, боравиште или седиште. Ако тужилац нема пребивалиште, боравиште или седиште у Републици Србији, месно је надлежан основни суд који има седиште у месту седишта суда који је утврдио повреду права на суђење у разумном року.

Правила поступка

У поступку пред судом сходно се примењују **одредбе о споровима мале вредности из Закона којим се уређује парнични поступак**.

Суд **не може** да досуди **новчано обештећење у висини већој** од оне која је **предвиђена овим законом** (члан 30. став 1).

Ревизија није дозвољена.

Пресуда којом се утврђује да је странци било повређено право

Када је реч **о тежој повреди** права на суђење у разумном року, странка има право да, поред захтева за новчано обештећење, постави и **захтев за доношење и објављивање пресуде** којом ће се утврдити да је **странци било повређено право**.

Ту пресуду **суд или јавно тужилаштво** који су повредили право странке **објављују у „Службеном гласнику Републике Србије“ о свом трошку**.

Висина новчаног обештећења Законом је предвиђена у распону **од 300 евра до 3.000 евра у динарској противвредности на дан исплате према средњем курсу Народне банке Србије по предмету**, а у конкретном случају одмерава се **применом мерила** за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4) имајући у виду:

- а) сложеност предмета суђења или истраге,
- б) поступање надлежног државног органа,
- в) понашање странке током поступка и
- г) значај предмета суђења или истраге по странку.

Досадашња судска пракса дала је одговоре на питања примене мерила за оцену трајања суђења у разумном року, па ће ставови изражени у досадашњим одлукама бити од велике користи, као и сентенце објављене у публикацији¹⁴ која је достављена свим судијама.

Исплата новчаног обештећења и накнада имовинске штете као и обезбеђење средстава за исплату

Новчано обештећење и накнаду имовинске штете исплаћује суд или јавно тужилаштво који су повредили право на суђење у разумном року, из средстава обезбеђених у буџету Републике Србије, у оквиру средстава намењених покрићу текућих расхода

¹⁴ „Заштита права на суђење у разумном року у судском поступку“, Београд 2015. године, у оквиру пројекта „Поддршка судству у Србији у примени Европске конвенције о људским правима“, издавач Савет Европе – Канцеларија у Београду, приређивач Врховни касациони суд.

судова и јавних тужилаштава од којих се изузимају расходи за запослене и текуће одржавање објеката и опреме.¹⁵

Могућност поравнања и тужбе ако се води поступак пред Европским судом за људска права

За лица која су Европском суду за људска права **већ поднела представку** јер сматрају да им је повређено право на суђење у разумном року, а **још није донета одлука** о њеној прихватљивости или основаности, Закон **предвиђа могућност** да у року од **шест месеци** од дана ступања на снагу Закона поднесу правобранилаштву **предлог за поравнање** о новчаном обештећењу. У предлогу ће навести датум предаје представке Европском суду за људска права и број представке. Закључено поравнање представља **извршну исправу**.

Странка у наведеном случају **уместо предлога за поравнање или након што одустане од покушаја поравнања, може** у року од **једне године** од дана ступања на снагу овог закона да **поднесе тужбу за новчано обештећење** против Републике Србије, суду

¹⁵ Члан 33. Закона о заштити права на суђење у разумном року.

који је надлежан по овом закону. **Тужба није дозвољена ако странка и правобранилаштво закључе поравнање.**

Независно од врсте и висине тужбеног захтева у поступку пред судом, сходно се примењују одредбе о споровима мале вредности из Закона којим се уређује парнични поступак као и одредбе овог закона.

ЗАКЉУЧАК

Поступак заштите права на суђење у разумном року овим законом другачије је уређен од поступка предвиђеног Законом о уређењу судова.

Нову надлежност су добили председници судова, судије који годишњим распоредом послова буду одређени да поступају у овим предметима, јавни тужиоци, државно правобранилаштво и судије свих основних судова.

Председници судова дужни су да благовремено организују начин поступања по овим предмети-

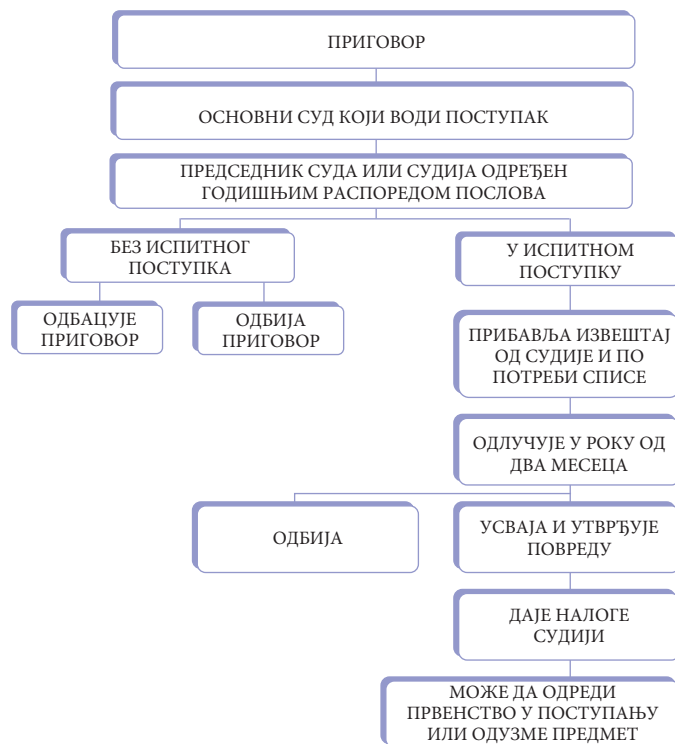
ма и годишњим распоредом послова у суду одреде судије које ће поступати по приговорима странака као и да уреде остала питања од значаја у овој области.¹⁶

Систем заштите подељен је на поступак пред председником суда ради утврђивања повреде права, а потом, ако су за то испуњени услови, на поступак ради правичног задовољења, било пред државним правобранилаштом у циљу постизања поравнања, било тужбом пред месно надлежним основним судом.

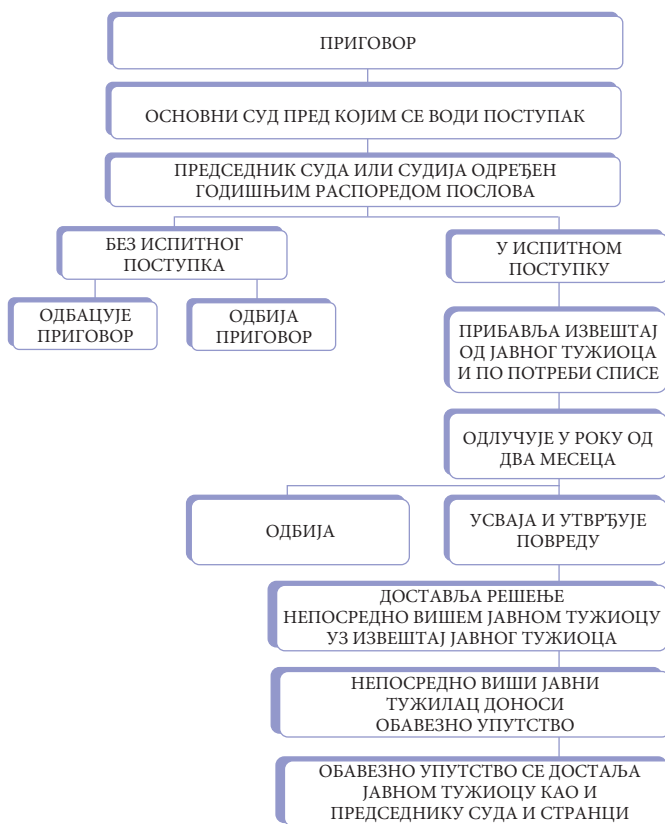
Потребу за усавршавањем ради примене Закона о заштити права на суђење у разумном року имају сви председници судова, јавни тужиоци, судије одређене годишњим распоредом послова да поступају у овим предметима, државно правобранилаштво и судије свих основних судова.

Зато је Годишње саветовање судија Србије права прилика да се о примени овог закона размене мишљења и отклоне недоумице.

¹⁶ У вези са овим биће потребна и одговарајућа допуна у Судском пословнику.

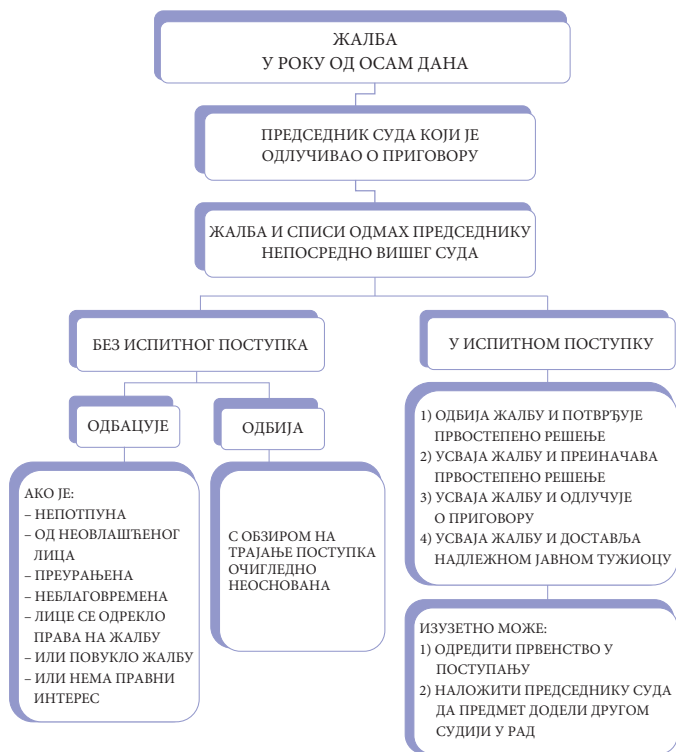
Шема 1.

Шема 2.

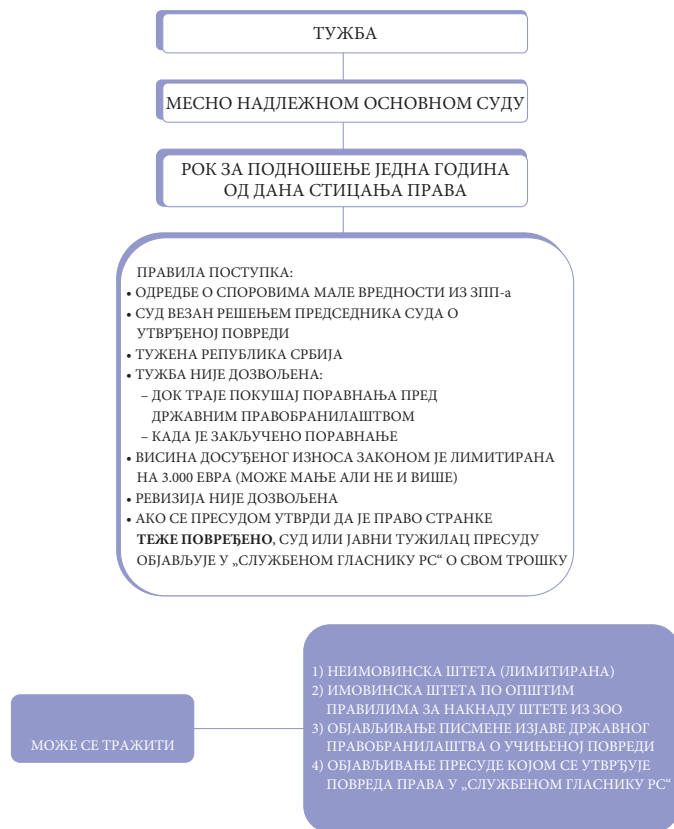

Шема 3.

Шема 4.

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Шема 5.

ПРАВНА СХВАТАЊА И ЗАКЉУЧЦИ

СТАВОВИ И ЗАКЉУЧЦИ ОДЕЉЕЊА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Законом о уређењу судова („Службени гласник Републике Србије“ 116/2008 ... 101/2013) у правни систем Републике Србије уведено је ново правно средство којим се штити Уставом гарантовано право грађана на правну заштиту у разумном року (члан 32. став 1. Устава) и конвенцијско право из Европске конвенције о људским правима (члан 6. Конвенције) која је након ратификације постала саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењује у смислу члана 16. став 2. Устава.

Ово правно средство Законом о уређењу судова је регулисано са свега три члана (8а, 8б, 8в) којима се

омогућава странкама подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, обраћањем непосредно вишем суду уз могућност тражења накнаде у случају повреде тог права. Прописана је хитност поступка и сходна примена одредаба којима се уређује ванпарнични поступак.

Изменом Пословника о раду Врховног касационог суда (Су I-7, 32/14-1 од 09.05.2014. године) установљено је Одељење за заштиту права на суђење у разумном року које чине судије и саветници суда који су годишњим распоредом послова одређени да раде у предметима првостепене и другостепене заштите права на суђење у разумном року.

О захтевима за заштиту права на суђење у разумном року одлучују трочлана судска већа. Судска већа су формирана изменом годишњег распореда послова који је утврђен на Општој седници Врховног касационог суда од 09.05.2014. године. Одређен је председник Одељења, заменик председника Одељења, председник Одељења судске праксе, заменик Одељења судске праксе и секретар Одељења.

Одредбе Закона о уређењу судова (8а, 8б, 8в) примењују се од 22.05.2014. године.

I

Да би се судије благовремено припремиле за поступање по захтевима за заштиту права на суђење у разумном року, Грађанско одељење Врховног касационог суда је на седницама 13.05.2014. године и 20.05.2014. године усвојило одређене ставове по којима ће поступати, које је прихватило Кривично одељење Врховног касационог суда:

Правни ставови грађанског и кривичног одељења Врховног касационог суда

1. Поступак за заштиту права на суђење у разумном року је једностраначки.

2. Странка у предмету који није правноснажно окончан - тзв. "живом предмету" може истаћи два захтева: Први је захтев за убрзање поступка; и други за примерену накнаду (у новцу или други вид сатисфакције који може бити усвојен ако је захтев за убрзање основан)⁶⁰.

60 Овај правни став је коригован на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року одржаној 15.09.2014. године

3. У погледу активне легитимације раздвајају се правна лица која и поред успеха у погледу првог захтева не могу остварити право на примерену накнаду (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа).

4. Пред судом првостепене заштите права на суђење у разумном року рочиште се не одржава.

5. У првом степену суди судија појединац. Врховни касациони суд суди у зборном саставу.

6. Одлука мора бити образложена.

7. Све одлуке се доносе у облику решења.

8. Поступак је хитан. Не примењују се правила о застоју, прекиду, упућивању на парницу.

9. На захтев за заштиту права на суђење у разумном року, одлуку и жалбу, такса се не плаћа ако се захтева само одређивање разумног рока за завршавање предмета. Ако се одвојено или заједно са првим захтевом тражи и накнада у новцу (примерена накнада) такса се плаћа у складу са правилима Закона о судским таксама (зависи од новчане висине захтева)⁶¹.

61 Исто

10. Имајући у виду да се захтев за убрзање поступка (контролни захтев) сматра притужбом и да одлука има карактер акта судске управе, и из практичних разлога жалба на одређивање рока ради завршетка предмета не задржава извршење решења. У погледу одређивања примерене накнаде жалба има суспензивно дејство.

11. У случају успеха у поступку, странка има право на накнаду трошкова у складу са правилима о накнади трошкова поступка (Глава XII ЗПП).

12. Рок из члана 86. Закона (три месеца) представља парижони рок и тече од дана подношења захтева странке за исплату на основу правноснажне и извршне судске одлуке.

13. У случају када се захтева примерена новчана накнада због кршења права на суђење у разумном року, суд је овлашћен да као сатисфакцију, уместо досуђивања новчане накнаде утврди да је дошло до повреде права на суђење у разумном року и објави одлуку на сајту Врховног касационог суда (пракса ЕСЉП и Уставног суда Србије)⁶².

14. Под појмом "непосредно виши суд" подразумева се суд из члана 15. став 3. у вези чл. 23. и 24. Закона о уређењу судова – стварна надлежност вишег и апелационог суда.

15. У кривичним предметима активно легитимисани за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року су: приватни тужилац, оштећени као супсидијарни тужилац и окривљени, као и оштећени, уколико је у току поступка истакао имовинско-правни захтев.

⁶² На сајту Врховног касационог суда се објављују одлуке ВКС, а сваки суд своје одлуке објављује на свом сајту.

II

Правни ставови и закључци одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда

Поступање по уставним жалбама поднетим Уставном суду до 22.05.2014. године

1. Судови установљени Законом о уређењу судова нису надлежни да поступају по уставним жалбама за заштиту права на суђење у разумном року, поднетим Уставном суду до 22.05.2014. године, од када почиње да се примењује Закон о изменама и допунама Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 101/2013).

2. Уставне жалбе које су поднете Уставном суду закључно са 21.05.2014. године, вратиће се Уставном суду.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 30.05.2014. године)

Закључци

1. Судска писарница ће одмах по завођењу у уписник судске писарнице, захтев за заштиту права на суђење у разумном року изнети судији известиоцу.

2. Судија известилац даје наредбу судској писарници да затражи списе од нижестепеног суда.

3. Управитељ писарнице ће, у складу са наредбом судије известиоца, дописом затражити од нижестепеног суда да Врховном касационом суду достави спис на који се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи.

4. Када списи стигну у Врховни касациони суд, предмет се износи судији у рад.

5. Предмет нижестепеног суда, вратиће се том суду у што краћем року, а најкасније у року од 15 дана.

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 30.05.2014. године)

Правни став о недозвољености жалбе против одлуке Врховног касационог суда

Против одлуке Врховног касационог суда када одлучује у првом степену није дозвољена жалба.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 02.07.2014. године)

Правни став о обавези опредељивања захтева за правичну накнаду

Уколико странка у захтеву за утврђење повреде права

на суђење у разумном року није определила новчани износ правичне накнаде, у том случају накнада се не досуђује. Захтев се не враћа на уређење и не досуђује се накнада.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 02.07.2014. године)

Садржина решења о стварној ненадлежности

Врховни касациони суд треба да се огласи стварно ненадлежним и уступи предмет надлежном суду, а не да само уступи предмет надлежном суду.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда 02.07.2014. године)

Разумни рок у правном спору

Почетак разумног рока рачуна се од подношења тужбе управном суду и не узима се у обзир време трајања поступка пред органима управе.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Мериторно одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року

Ако у време подношења захтева за суђење у разумном

року предмет у коме се тражи утврђивање повреде права на суђење у разумном року није правноснажно решен, о таквом захтеву се мериторно одлучује.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року после укидања решења органа управе

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року, који је поднет након што је у управном спору поништено решење органа управе, одбацује се зато што је поступак (у овом случају управни спор), окончан.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Дејство пуномоћја адвоката

Адвокату који је био пуномоћник странке у поступку у односу на који се тражи утврђивање повреде права на суђење у разумном року није потребно пуномоћје у предмету по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту

права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Стварна надлежност Вишег суда за поступање по захтевима за заштиту права на суђење у разумном року у извршном поступку

Виши суд је непосредно виши суд, када се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи на извршни поступак.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Закључак о измени утврђених правних ставова

Ставови утврђени на седницама Грађанског и Кривичног одељења одржаним 13.05. и 20.05.2014. године под тачком 2. и под тачком 9. се коригују:

I

Тачка број 2 се мења и гласи:

У предмету који није окончан, главни захтев је захтев за утврђење повреде права на суђење у разумном року и суд о њему мора одлучити.

Странка може истаћи још два захтева: Први је захтев за убрзање поступка; и други за примерену накнаду (у новцу или други вид сатисфакције који може бити усвојен ако је захтев за убрзање основан).

II

Тачка број 9 се мења и гласи:

На захтев за заштиту права на суђење у разумном року, одлуку и жалбу, такса се не плаћа ако се само захтева одређивање разумног рока за завршавање предмета. Ако се одвојено или заједно са првим захтевом тражи и накнада нематеријалне штете у новцу (примерене накнаде) такса се плаћа у складу са тарифним бројевима 4. и 5. Таксене тарифе Закона о судским таксама („Службени гласник РС“ 28/94 ... 93/2012).

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Правни став о одбацивању захтева

Ако је истог дана поднет захтев за заштиту права на суђење у разумном року и донета одлука којом је окончан поступак у односу на који се тражи утврђивање повреде права на суђење у разумном року, захтев се одбацује.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 30.10.2014. године)

Закључак о поступању са уставном жалбом поднетом пре 22.5.2014. године

Ако је поднета уставна жалба којом се, поред повреде

права на суђење у разумном року, тражи утврђење повреда других уставних права, а Врховни касациони суд одлучује о жалби на првостепену одлуку донету по тој уставној жалби, у изреку решења Врховног касационог суда се уноси и посебан став да се уставна жалба враћа Уставном суду на одлучивање о повреди осталих уставних права, уколико то већ није учинио првостепени суд изреком своје одлуке.

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року од 05.12.2014. године)

Рокови за исплату правичне накнаде и трошкова поступка

Када се одлучује досуђивањем примерене накнаде у било ком износу, истим ставом изреке се досуђују трошкови поступка у јединственом року од три месеца. У случају када се не досуђује примерена накнада или подносилац није тражио накнаду, а основан је захтев за утврђење повреде права и за налагање убрзања поступка, подносиоцу захтева припадају и трошкови поступка ако их тражи. Како се у том случају одлучује само о трошковима поступка, исти се досуђују у року од 15 дана.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 05.12.2014. године)

Закључак о поступању са уставним жалбама поднетим пре 22.05.2014. године

I

Када је поступак за заштиту права на суђење у разумном року започет уставном жалбом, а судски поступак правноснажно окончан пре 22.05.2014. године (од када почиње да се примењује Закон о изменама и допунама Закона о уређењу судова објављен у „Службеном гласнику РС“ 101/2013), уставна жалба се враћа Уставном суду.

II

Када је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет пре 22.05.2014. године, захтев се одбацује.

III

Када је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет на основу Закона о уређењу судова после 22.05.2014. године, а судски поступак на који се односи правноснажно окончан пре 22.05.2014. године или после тога, а пре подношења захтева, захтев се одбацује.

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.12.2014. године)

СЕНТЕНЦЕ

Активна легитимација оштећеног да захтева заштиту права на суђење у разумном року

Оштећени је активно легитимисан да тражи заштиту права на суђење у разумном року под условом да је у оквиру кривичног поступка истакао имовинскоправни захтев.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда у Београду од 19.09.2014. године одбачен је као недозвољен захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року и накнаду штете пуномоћника оштећеног. Против овог решења жалбу су поднели пуномоћници предлагача – оштећеног. Одлучујући о изјављеној жалби пуномоћника предлагача, Врховни касациони суд је нашао да је жалба основана.

Првостепени суд је одбацио као недозвољен захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року и накнаду штете, налазећи да оштећено привредно друштво није активно легитимисано за подношење овог захтева. Образлажући овакав свој став, првостепени суд је навео да су у конкретном случају, у фази истраге, у својству сведока саслушани и законски заступник оштећеног привредног друштва, као и представник оштећеног предузећа, те да ни један ни други нису истакли имовинско-правни захтев, те да стога оштећено предузеће није активно легитимисано за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року.

Међутим, из списка предмета, утврђује се да је приликом саслушања представник оштећеног изјавио да он има овлашћење да истакне имовинско-правни захтев, који ће касније одредити, те да се придружује кривичном гоњењу против учиниоца кривичног дела.

Како је представник оштећеног привредног друштва приликом саслушања очигледно истакао имовинско-правни захтев, то је нејасан и неприхватљив став првостепеног суда – да оштећено предузеће у конкретном случају није активно легитимисано за

подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, те да захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року оштећеног предузећа ваља одбацити као недозвољен.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 32/2014 од 24.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Активна легитимација правних лица која су под контролом државе да траже одређивање примерене новчане накнаде

Правна лица која су под контролом државе (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа) могу да поднесу захтев за заштиту права на суђење у разумном року и траже убрзање поступка, али не могу остварити право на новчану накнаду због повреде права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда делимично је усвојен захтев предлагача; наложено је Основном суду да предузме све мере како би се поступак извршења окончао у најкраћем року; одбијен је захтев за накнаду; обавезана је Република Србија да предлагачу на име поступка исплати 6.000,00 динара.

Одлучујући о жалби предлагача Врховни касациони суд је утврдио да је жалба неоснована.

Предлагач је захтевом за утврђење повреде права на суђење у разумном року тражио убрзање поступка, и досуђивање новчане накнаде због повреде тог права.

Чланом 8а став 1. Закона о уређењу судова прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, а ставом 2. да се захтевом из става 1. овог члана може тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Према члану 8б став 1. истог закона прописано је да ако непосредно виши суд утврди да је захтев подносиоца основан, може одредити примерену накнаду за повреду права на суђење у разумном

року и одредити рок у коме ће нижи суд окончати поступак у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року.

Правна лица која су под контролом државе (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа), сагласно ставу Врховног касационог суда и у складу са праксом Уставног суда РС и Европског суда за људска права у Стразбуру, иако могу да поднесу захтев за заштиту права на суђење у разумном року ради утврђења повреде права и убрзање поступка, не могу остварити право на новчану накнаду као сатисфакцију.

Како је у конкретном случају предлагач правно лице чији је оснивач општина ..., јединица локалне самоуправе, са 100% удела у капиталу предузећа, то је супротно наводима жалбе предлагача, правилно првостепени суд закључио да предлагач није активно легитимисан за остварење права на новчану накнаду. Дакле, и по схватању овог суда, предлагачу не припада накнада, а налагањем првостепеном суду да предузме све неопходне мере како би се поступак окончао у најкраћем року постићи ће се сврха заштите прописана члановима 8а и 8б Закона о уређењу судова”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 395/2014 од 17.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Активна легитимација у поступку за заштиту права на суђење у разумном року

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року може поднети само странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, а не њен пуномоћник у своје име.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда, одбачен је као недозвољен захтев за заштиту права на суђење у разумном року пуномоћника странке као предлагача у извршном предмету Основног суда.

Према стању у списима, извршни поверилац, чији је пуномоћник адвокат, овде предлагач, поднео је Општинском суду предлог за дозволу извршења

против извршног дужника. Предлог за извршење је поднет на основу правноснажне и извршне пресуде Општинског суда, пописом, пленидбом и продајом покретних ствари, ради наплате трошкова парничног поступка. Поводом наведеног предлога формиран предмет је, а Општински суд је донео решење о извршењу и овим решењем одредио предложено извршење. Након тога је Основни суд донео решење, којим се огласио месно ненадлежним за поступање у овој правној ствари, па је списе доставио Основном суду.

Одредбом члана 8а став 1. Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 116/2008... 101/2013), прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року може поднети само странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року. Дакле, само оно лице о чијим се правима и обавезама у судском поступку одлучује има активну легитимацију за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року. У поступку који се води

пред Основним судом, подносилац захтева за заштиту на право на суђење у разумном року није странка већ њен пуномоћник, па нема активну легитимацију за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року у том поступку и не може остваривати заштиту права на суђење у разумном року у судском поступку у коме се не одлучује о његовим правима и обавезама. Истовремено, условно означавање, у напомени захтева, извршног повериоца као странке ако суд „сматра да изрека решења треба да гласи на извршног повериоца“ није дозвољено, супротно је законској обавези из члана 98. став 3. ЗПП у вези члана 30. став 2. ЗВП, доводи у сумњу личност предлагача и захтев чини неразумљивим. Стога је и по оцени Врховног касационог суда правилно одлучено одбацивањем захтева и жалба предлагача против побијаног решења Вишег суда није основана”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 505/2014 од 5.2.2015. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Дејство прекида поступка

Када је одређен прекид поступка, неактивност суда у току трајања прекида поступка не може се узети као пропуст суда у оцени разумне дужине трајања поступка.

Из образложења:

”Из садржине списка произилази да је предлагач дана 24.10.2008. године, поднео тужбу Привредном суду којом је тражио да се обавезе тужени у стечају да му исплати на име штете одређени износ са законском затезном каматом и трошковима поступка.

Привредни суд је утврдио да се између парничних странака води још један спор, који представља претходно питање за предметни спор.

Поступак је био у прекиду све до 2014. године, када су се и стекли услови да се прекинути поступак настави. Привредни суд је парницу окончао дана 29.7.2014. године, доношењем пресуде којом је одбио тужбени захтев као неоснован.

По жалби тужиоца, овде предлагача, списи предмета достављени су Привредном апелационом суду. На основу прибављених података о прегледу предмета Привредног апелационог суда, утврђује се да је поступак по жалби окончан дана 15.10.2014. године.

На основу овако утврђеног чињеничног стања, Врховни касациони суд је оценио да предлагачу у предмету Привредног суда није повређено право на суђење у разумном року, јер је предмет окончан како у првостепеном поступку тако и у другостепеном поступку у кратком року, по испуњењу услова за наставак поступка. Привредни суд не може бити одговоран због тога што су се стекли услови да се поступак у овој правној ствари прекине и да прекид поступка траје нешто више од пет година, јер такву процесну ситуацију, која је довела до дугог трајања поступка, није изазвао Привредни суд, већ је то последица чињенице да је предлагач водио више спорова пред Привредним судом, који су међусобно повезани један са другим. У периоду док је поступак био у прекиду суд није могао предузимати никакве радње у поступку.”

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4 гп 17/2014 од 20.11.2014. године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Дуго трајање поступка због понашања подносиоца

Није повређено право подносиоца захтева на суђење у разумном року ако је дужина трајања поступка узрокована у највећој мери понашањем подносиоца захтева као странке у поступку.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда одбијен је захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року.

Према стању у списима предмета парнични поступак је покренут тужбом од 8.7.2008. године а против туженог - предлагача у овом поступку, ради утврђивања постојања права стварне службености пролаза. Апелациони суд је оценио да се ради о сложеној парници и да је суд имао пропуста у поступању, јер није довољно водио рачуна о процесној дисциплини али је и закључио да је дужина

трајања поступка у највећој мери проузрокована понашањем предлагача као странке у поступку, јер је између рочишта за главну расправу суду достављао у кратком временском размаку, два, три или више поднесака, због чега је већи број расправа одлаган, да би се тужилац или геодетски вештак изјаснио по овим поднесцима. Утврђено је да је предлагач тражио изузеће претходног и сада поступајућег судије, што је такође допринело дужем трајању поступка. Посматрајући целокупан ток поступка, који траје 6 година и 3 месеца, као и објективне околности које су узроковале одлагање одређених процесних радњи, Апелациони суд је закључио да нема значајнијег доприноса поступајућег суда у овако дугом трајању поступка, већ да је у највећој мери за то одговоран управо предлагач, па је са свих наведених разлога одбио захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 148/2014 од 27.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Дужина трајања поступка као последица понашања подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року

Предлагачу није повређено право на суђење у разумном року ако је својим поступцима и опструкцијама ометао и одуговлачио судски поступак.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је као неоснован захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, као и захтев за новчану накнаду и утврђено је да предлагачу није повређено право на суђење у разумном року зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије. Одлучујући о жалби предлагача, Врховни касациони суд је испитао побијано решење и одлучио да жалба није основана.

Поступајући по предлогу предлагача Виши суд је извршио увид у списе предмета Основног суда и утврдио да су четири правна лица поднели Општинском суду

предлог за извршење против извршног дужника, овде предлагача и ЈКП ... са предлогом да извршни дужници солидарно отклоне недостатке на инсталацији топловодне мреже у сутерену зграде и изврше повраћај топловодне мреже у функцију грејања, те омогуће повериоцима несметано коришћење грејања у њиховим пословним просторијама, а уколико то не учине у остављеном року од 30 дана овлашћују се тужиоци да исто учине преко других извођача на терет тужених, под претњом извршења. Предлог за извршење извршних поверилаца усвојен је решењем о извршењу. Решење о извршењу је извршено у целости у погледу наплате тражених трошкова, али исто до доношења одлуке Вишег суда није извршено у делу отклањања недостатака на инсталацији топловодне мреже, јер и поред предузетих процесних радњи Основног суда и спремности солидарног дужника да приступи извршењу извршење није спроведено због противљења извршног дужника, овде предлагача. Извршни дужник је Основном суду доставио поднесак којим је оспорио тврдње да се противи извршењу у погледу успостављања топлотне енергије, те је Основни суд од 26.9.2014. године наложио извршном дужнику ЈКП ... да се у року од пет дана изјасни на наведени поднесак, овде предлагача. То је била последња радња која је извршена у наведеном извршном поступку.

Код овако утврђених чињеница, оцењујући поднети захтев предлагача и разлоге изнете у њему, те ценећи гаранције из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и одредбе члана 5. став 1. Закона о извршеном поступку, односно члан 6. став 1. Закона о извршењу и обезбеђењу из којих произилазе начела хитности извршног поступка, Виши суд је утврдио да подносиоцу захтева није повређено уставно право на суђење у разумном року, јер је својим радњама и понашањем у наведеном извршном предмету Основног суда допринео дугом трајању извршног поступка, уз напомену да подносилац захтева у том извршном предмету има својство солидарног извршног дужника.

Разумна дужина трајања судског поступка зависи од сложености случаја, понашања подносиоца захтева као странке у поступку, поступања надлежног суда који води поступак, као и значаја и природе постављеног захтева за странку која је покренула поступак. Ценећи наведене критеријуме правилно је Виши суд закључио да предлагачу није повређено право на суђење у разумном року поступањем извршног суда, већ напротив подносилац захтева је као извршни солидарни дужник био у обавези да омогући спровођење извршења решења отклањањем

недостака на инсталацији топловодне мреже уместо што је својим противљењем и опструкцијама ометао поступак извршења, те обзиром на понашање подносиоца захтева као странке у поступку нису испуњени услови из чл. 8а и 8б за утврђење повреде права на суђење у разумном року, а самим тим и утврђење права на примерену накнаду и трошкове поступка.

Жалбени наводи предлагача да је у поступку извршења продао кућу ради измирења обавеза према извршним повериоцима у погледу плаћања износа утврђене штете и трошкова поступка у засебно формираном извршном предмету нису од утицаја на другачију одлуку по предлогу за заштиту права на суђење у разумном року у предмету, јер се ради о посебним поступцима извршења у којима је предлагач имао својство извршног дужника, а самим тим и обавезу да намири потраживања поверилаца. Предлагач је као извршни дужник имао обавезу да поступи по решењу о извршењу и са другим солидарним дужником пронађе решење за поступање по том решењу, те разлози на које се позивао предлагач као извршни дужник при одбијању да се нарушава ентеријер његовог пословног простора у поступку спровођења извршења нису разлози који утичу на

другачији закључак нижестепеног суда о доприносу предлагача дугом трајању поступка извршења. Стога непоступање предлагача као извршног дужника по обавезама из извршног решења не може водити успостављању његовог права на утврђење повреде права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 543/2014 од 22.01.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Иницијални акт као правно релевантна чињеница за одређивање почетка судског поступка

Судски поступак је покренут када је поднет иницијални акт; околност што је прво поступао суд посебне, а затим суд опште надлежности нема значаја за оцену дужине трајања поступка и постојања повреде права на суђење у разумном року, па се разумни рок рачуна од дана подношења иницијалног акта.

Из образложења:

”Предлагач је у својству извршног повериоца Трговинском суду, поднео предлог за извршење на основу веродостојне исправе дана 9.10.2007. године против извршног дужника ради наплате новчаног потраживања. Привредни суд је донео решење којим је ставио ван снаге решење о извршењу, обуставио извршење и укинуо све спроведене извршне радње, огласио се стварно ненадлежним за одлучивање о предлогу и предмет доставио Основном суду као стварно и месно надлежном, дана 13.5.2010. године. Основни суд је закључком наложио извршном повериоцу да уреди предлог за извршење, што је извршни поверилац учинио поднеском од 26.5.2010. године; потом је извршни суд 1.6.2010. године донео решење о извршењу.

Одредбом члана 8а став 1. Закона о уређењу судова прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, а чланом 8б став 1. истог закона прописано је да ако непосредно виши суд утврди да је захтев подносиоца основан, може одредити примерену накнаду за повреду права

на суђење у разумном року и одредити рок у коме ће нижи суд окончати поступак у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року.

Како је применом цитираних законских одредаба суд утврдио повреду права на суђење у разумном року, одредио је накнаду од 20.000,00 динара, при чему је ценио трајање поступка од 13.5.2010. године, када је предмет достављен Основном суду, а за период од 9.10.2007. године, када је поднет предлог за извршење Трговинском суду па до 13.5.2010. године, нашао је да није релевантан. По оцени Врховног касационог суда, поступак извршења у конкретном случају траје од 9.10.2007. године, када је поднет акт којим је инициран судски поступак, а околност што је прво поступао суд посебне а затим суд опште надлежности нема значаја за оцену постојања повреде права на суђење у разумном року, с обзиром на то да се разуман рок рачуна од дана подношења иницијалног акта. Погрешна оцена трајања конкретног извршног поступка у вези је са висином одређене накнаде, па како поступак траје од 9.10.2007. године, то је овај суд одредио накнаду од још 10.000,00 динара, поред 20.000,00 динара, тако да укупна накнада износи 30.000,00 динара, у смислу члана 86 Закона о уређењу судова, према свим околностима овог случаја, што

уз изречену меру за убрзање поступка представља сатисфакцију предлагачу за утврђену повреду права”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 81/2014 од 01.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Једностраначки карактер поступка захтева за заштиту права на суђење у разумном року и дозвољеност жалбе Републике Србије

Жалба Републике Србије против одлуке суда о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року није дозвољена, јер се ради о једностраначком поступку у коме Република Србија није странка у смислу Закона о ванпарничном поступку.

Из образложења:

”Чланом 8а Закона о уређењу судова прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може

непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року (став 1), ставом 2. прописано је да се захтевом из става 1. овог члана може тражити и накнада за повреду права за суђење у разумном року, а чланом 8б став 2. прописано је да ће се накнада исплатити из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова у року од три месеца од дана подношења захтева странке за исплату. Чланом 8в истог закона прописано је да се на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.

Ценећи цитиране одредбе Закона о уређењу судова, поступак за заштиту права на суђење у разумном року, је једностраначки и странка која сматра да јој је повређено ово право може да тражи и накнаду за повреду права на суђење у разумном року која ће се исплатити из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова. Предлагач је у овом поступку тражио накнаду за повреду права на суђење у разумном року и накнаду трошкова поступка.

То значи да се овај поступак покреће по захтеву странке која може да тражи убрзање судског поступка

који је у току и примерену накнаду, а у случају да је захтев основан, предлагач има право на накнаду трошкова поступка.

Како је поступак за заштиту права на суђење у разумном року једностраначки, што произлази из одредаба Закона о уређењу судова, обзиром да се поступак може покренути искључиво по захтеву странке, трошкови овог поступка исплаћују се из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова, како је то прописано чланом 8б став 2. Закона о уређењу судова.

У овом поступку жалбу може изјавити подносилац захтева за заштиту права на суђење у разумном року, уколико је незадовољан одлуком суда о његовом захтеву, тако да законски обвезник исплате – Република Србија, није странка у овом поступку. Због тога је жалба Републике Србије против побијаног решења недозвољена”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 142/2014 од 06.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Надлежност суда и дозвољеност захтева за заштиту права на суђење у разумном року

Суд по службеној дужности води рачуна о својој апсолутној надлежности и дужан је да оцени надлежност и дозвољеност правног средства пре него што приступи мериторном одлучивању.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је, као неоснован, захтев предлагача којим је тражио да суд утврди да му је повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда, да наложи поступајућем суду да предузме све мере ради хитног окончања поступка, као и захтев за накнаду нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року у висини од 150.000,00 динара.

Одлучујући о жалби предлагача Врховни касациони суд је нашао да је жалба основана.

Предлагач је 23.4.2014. године поднео Вишем суду захтев за заштиту права на суђење у разумном року у

предмету Основног суда, али је његов захтев, решењем Вишег суда, одбијен као неоснован, уз закључак суда да је првостепени суд ажурно и савесно поступао, а да је предмет трајао 4,5 године из објективних разлога, имајући у виду сложеност поступка, велики број изведених доказа, посебно вештачења, основних и допунских, неопходних ради потпуног и правилног утврђивања чињеничног стања.

Право странке на подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року предвиђено је Законом о изменама и допунама Закона о уређењу судова Републике Србије („Службени гласник РС“ 101/13), и то одредбом члана 2. овог закона, којом је прописано да се после члана 8. додају и чланови 8а до 8в, који гласе: „Заштита права на суђење у разумном року“. Закон ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС“ а примењује се од 1.1.2014. године, осим члана 2. који се примењује по истеку шест месеци од дана ступања на снагу овог закона. Закон о изменама и допунама Закона о уређењу судова објављен је у „Службеном гласнику РС“ бр. 101/2013, дана 20.11.2013. године.

Имајући у виду одредбом члана 33 утврђени почетак примене одредаба Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова, у делу којим је регулисано

право странака за заштиту права на суђење у разумном року, као и датум подношења захтева предлагача у овој правној ствари, Врховни касациони суд налази да је Виши суд, пре оцене основаности захтева, морао ценити његову дозвољеност, што у конкретном случају није учињено”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 1/2014 од 09.07.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Накнада нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року

У поступку за заштиту права на суђење у разумном року суд не досуђује предлагачу накнаду нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року, већ само примерену накнаду, у смислу Закона о уређењу судова.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда усвојен је захтев предлагача

за заштиту права на суђење у разумном року, и утврђено је да је у кривичном поступку који се води пред Основним судом повређено право предлагача – оштећеног као тужиоца у овом кривичном поступку, које гарантује одредба члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

Истим решењем утврђено је право предлагача на накнаду нематеријалне штете у износу од 20.000,00 динара због повреде права на суђење у разумном року, која ће се исплатити на терет буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова, у року од три месеца од дана подношења захтева предлагача за исплату.

По оцени Врховног касационог суда, Виши суд је правилно поступио када је усвојио захтев за заштиту права на суђење у разумном року предлагача, утврдио да је учињена повреда овог права у кривичном поступку који се води пред Основним судом и одредио предлагачу накнаду у износу од 20.000,00 динара, имајући при томе у виду постојећу праксу Уставног суда Србије, праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, као и саму суштину накнаде због повреде права на суђење у разумном року.

Приликом доношења одлуке, Врховни касациони суд је имао у виду жалбене наводе предлагача, којима се истиче да утврђени износ од 20.000,00 динара не представља правичну новчану надокнаду за повреду права на суђење у разумном року и да би одговарајуће задовољење на име нематеријалне штете представљао износ од 20.000,00 динара месечно од дана подношења захтева за спровођење истраге до дана подношења захтева, али је изнете жалбене наводе оценио неоснованим, имајући у виду да се сходно одредби члана 86 став 1. Закона о уређењу судова предлагачима не досуђује накнада нематеријалне штете коју је подносилац захтева претрпео, већ се досуђује примерена накнада, и то искључиво због утврђене повреде права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 63/2014 од 12.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неактивно и неефикасно суђење

Учестало одлагања суђење због: недоласка надлежног тужиоца, спајања и раздвајања поступка,

спречености поступајућег судије, прибављања извештаја, непредузимања мера процесне дисциплине и неиспуњености процесних претпоставки за одржавање главног претреса, представља неактивно и неефикасно поступање суда и повреду права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Из списка предмета се утврђује да је у току кривичног поступка пред Основним судом претрес заказиван 25 пута и то: један главни претрес у току 2007. године, који није одржан, три главна претреса у току 2008. године, од којих је један одржан а два неодржана, у току 2009. године заказана су четири главна претреса, од којих је само један одржан, а три нису одржана, у току 2010. године заказана су два главна претреса од којих ниједан није одржан, у току 2011. године један главни претрес који није одржан, у току 2012. године два главна претреса од којих ниједан није одржан, 2013. године шест главних претреса од којих су два одржана а четири неодржана, а у току 2014. године шест главних претреса од којих су четири одржана а два неодржана.

Дакле, главни претрес од 2007. до 2014. године одлаган

је 17 пута, и то три пута због недоласка окривљеног који је уредно позван и који се није одазвао позиву суда нити свој изостанак оправдао, два пута због спречености поступајућег судије, два пута због недоласка окривљеног или његовог браниоца, једном због захтева браниоца окривљеног да се прибави извештај и утврди ко је овлашћено лице за заступање оштећеног, три пута због недоласка Основног јавног тужиоца, једном због недостављања налаза и мишљења вештака економско-финансијске струке, једном због прецизирања оптужног акта ОЈТ који је уручен окривљенима на главном претресу, два пута због захтева окривљеног за изузеће поступајућих судија и председника суда, те једном због захтева окривљеног за изузеће вештака и због захтева за спајање, раздвајање поступака поднетих од стране окривљених и њихових бранилаца.

Имајући у виду чињеницу да је главни претрес од 2007. године до краја 2012. године заказан свега тринаест пута, те да је за шест година одржано свега два главна претреса, док остали нису одржани, при чему су главни претреси одлагани, између осталог, због недоласка Основног јавног тужиоца, због захтева за спајање и раздвајање поступака, због спречености поступајућег судије, као и због прибављања извештаја

у циљу утврђивања ко је овлашћено лице за заступање оштећеног, при чему очигледно нису предузимане све мере процесне дисциплине у циљу одржавања главног претреса, нису коришћене све процесне могућности за заказивање и одржавање главног претреса, то је неприхватљив став првостепеног суда да се трајање овог поступка од 2007. године до данас не може сматрати неразумним, те да је дужина трајања поступка у великој мери узрокована радњама самог окривљеног.

По оцени Врховног касационог суда приликом оцене да ли је конкретни кривични поступак вођен у разумном року или не, треба узети у обзир целокупни период трајања кривичног поступка од подношења оптужнице Општинског јавног тужилаштва 6.7.2007. године, те чињеницу да поступак у овој кривично-правној ствари још увек није окончан. При томе је евидентно да је у конкретном случају, имајући у виду кривична дела која су окривљенима стављена на терет, надлежни суд требало да расправи и оцени низ сложених чињеничних питања и спроведе доказни поступак, те да је било потребно извести више вештачења и саслушати више лица у својству сведока. Међутим, имајући у виду да се у конкретном случају ради о свега двојици окривљених, а посебно

чињеницу да је прва оптужница поднета 6.7.2007. године, у конкретном случају сложеност поступка не може представљати прихватљиво оправдање, имајући у виду да кривични поступак у овом предмету још увек није окончан.

У конкретном случају разлог дугог трајања првостепеног поступка је управо неефикасност и неактивност првостепеног суда, те чињеница да суд није користио све процесне могућности за заказивање и одржавање главног претреса, нити је водио довољно рачуна о процесној дисциплини странака. На то указује, између осталог, и изостанак јавног тужиоца, односно његов недолазак на три главна претреса, а посебно чињеница да првостепена пресуда није донета ни након више од седам година од подношења оптужнице, те је очигледно да је у конкретном случају учињена повреда права подносиоца жалбе на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 8/2014 од 21.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Недозвољеност жалбе против решења којим је Врховни касациони суд одлучио о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року

Жалбом се не може побијати одлука Врховног касационог суда, јер је жалба редовни правни лек, о коме не одлучује Врховни касациони суд, па је недозвољена.

Из образложења:

”Решењем Врховног касационог суда у првом ставу изреке, утврђено је да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у поступку пред Апелационом суду. У другом ставу изреке Апелационом суду је наложено да о жалби парничних странака одлучи у року од 15 дана од дана достављања овог решења. У трећем ставу изреке предлагачу је одређена накнада за повреду права на суђење у разумном року од 50.000,00 динара. У четвртном ставу изреке одбијен је захтев предлагача за накнаду нематеријалне штете преко одређених 50.000,00 динара до тражених 2.000 евра. Против наведеног решења предлагач је изјавила жалбу.

Одлучујући о жалби предлагача, на основу члана 86 став 3. Закона о уређењу судова („Сл. гласник РС“116/08... 101/13), Врховни касациони суд је испитао побијано решење, применом члана 387. у вези члана 402. ЗПП („Службени гласник РС“72/11... 55/14), у вези члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник СРС“ 25/82... „Службени гласник РС“ 46/95... 55/14), који се примењује на основу члана 8в Закона о уређењу судова, па је нашао да је жалба недозвољена.

Одлучујући о жалби предлагача, на основу члана 86 став 3. Закона о уређењу судова („Сл.гласник РС“116/08... 101/13), Врховни касациони суд је испитао побијано решење, применом члана 387. у вези члана 402. ЗПП („Службени гласник РС“72/11... 55/14), у вези члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник СРС“ 25/82... „Службени гласник РС“ 46/95... 55/14), који се примењује на основу члана 8в Закона о уређењу судова, па је нашао да је жалба недозвољена.

Надлежност Врховног касационог суда у суђењу, осим наведеном одредбом, одређена је и чланом 30. Закона о уређењу судова, тако што је ставом 1. овог члана предвиђено да Врховни касациони суд одлучује о ванредним правним средствима изјављеним на одлуке судова Републике Србије и у другим стварима

одређеним законом, а према ставу 2. истог члана, одлучује о сукобу надлежности између судова, ако за одлучивање није надлежан други суд, као и о преношењу надлежности судова ради лакшег вођења поступка или других важних разлога.

Имајући у виду изнето, произлази да је, одредбом члана 86 Закона о уређењу судова, предвиђено да Врховни касациони суд одлучује о жалбама против решења којима је одлучено о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, само као другостепени суд, односно само када је у питању жалба поднета против решења којима су нижестепени судови одлучили о овом захтеву, из чега даље произлази да жалба против решења којим је Врховни касациони суд одлучио о заштити овог права странке није дозвољена”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 26/2014 од 03.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Недозвољена примена ван правних критеријума приликом одређивања примерене накнаде

Појам “значајне штете” није законом прописан критеријум за одређивање примерене накнаде, нити је правни стандард заснован на установљеној судској пракси тако да је недозвољена примена тог и сличних критеријума приликом одређивања примерене накнаде.

Из образложења:

”Подносилац захтева је покренула поступак ради заштите права на суђење у разумном року наводећи да јој је право повређено у поступку који се води пред Основним судом. Тим актом подносилац захтева је кумулативно тражила: - да се утврди да је у поступку повређено њено право на суђење у разумном року, - да се одреди рок у коме ће извршни суд окончати поступак принудног извршењаи - да јој на име накнаде нематеријалне штете буде досуђен износ од 80.000 динара са законском затезном каматом, као и трошкови поступка. Првостепени суд је усвојио прва

два захтева, одлучио је (ставом III изреке) да не досуди накнаду за повреду права на суђење у разумном року, док о захтеву за накнаду трошкова није одлучивао.

Одлуку да подносиоцу захтева не досуди накнаду нематеријалне штете односно примерену новчану накнаду због повреде права на суђење у разумном року првостепени суд објашњава тиме да је подносилац захтева делимично наплатио своје потраживање те да у примарном поступку (поступку који је претходио извршном поступку) није одлучивано о питањима која би указивала да је подносилац захтева претрпео значајан губитак. За наведени закључак првостепени суд се паушално позвао на став Европског суда за људска права и став Уставног суда, без навођења конкретних одлука тих судова

Зато је нејасно којим чињеницама се првостепени суд руководио када је применом критеријума “значајне штете” одлучио да подносиоцу захтева не досуди новчану накнаду. Исто тако, нејасно је значење наведеног критеријума као и због чега је првостепени суд одлуку о захтеву донео применом критеријума, а не одговарајућег материјалног права. Првостепени суд заузима став да примена критеријума “значајне штете” зависи од степена озбиљности штете, а

која се процењује имајући у виду материјални (финансијски) значај и важности предмета за подносиоца. Позитивно-правни прописи не познају тај правни стандард (као услов за досуђивање накнаде нематеријалне штете), а спорно је и његово суштинско значење, с обзиром да га првостепени суд није јасно и потпуно објаснио. Првостепени суд, наиме, дефинише појам “значајне штете” употребом, исто тако, недовољно одређеног појма “степен озбиљности”, па је стога нејасно на основу ког критеријума је одлучено о захтеву за исплату примерене новчане накнаде због повреде права на суђење у разумном року, која повреда је утврђена ставом I ожалбеног решења. Ако се при томе узме у обзир да појмови озбиљна и значајна штете немају идентично значење односно нису синоними, нејасно је како је првостепени суд одлучио о наведеном захтеву подносиоца захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 111/2014 од 23.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неки од узрока дугог трајања поступка које је скривио подносилац захтева

Одговорност због дугог трајања поступка коју је проузроковао подносилац захтева својим поступањем у виду подношења неуредне тужбе и предлагања одлагања рочишта ради мирног решења спора, а затим одустајања од тих предлога, сноси подносилац захтева а не суд, који није имао дугих периода неактивности.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је захтев предлагача којим је тражио да се утврди да му је повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда.

Према стању у списима предмета, предлагач је поднео Вишем суду захтев за заштиту права на суђење у разумном року. У захтеву је навео да му је пред Основним судом повређено право на суђење у разумном року. Предмет тужбеног захтева се односи на утврђење удела у заједничкој имовини стеченој у току трајања брака. Тужба је поднета дана 24.5.2013.

године и према наводима предлагача, првостепени суд није поступао хитно и у законским роковима прописаним Законом о парничном поступку. Првостепени суд није поступао на начин на који је у обавези с обзиром на то да је предлагач материјално и стамбено угрожен, јер из непокретности – куће у којој је са туженим живела, иселила се због његовог насилничког понашања а чијој је адаптацији допринела средствима које у спору потражује.

Виши суд је утврдио да је захтев предлагача неоснован, јер је на основу стања у списима утврдио да је на дужину до сада вођеног поступка утицала и сама тужиља-предлагач у овом поступку будући да је тужба неуредна и да је њена жалба на решење којим је тужба у једном делу одбачена (због тога што није поступила по налогу суда и тужбени захтев определила у складу са прописима материјалног и процесног права), одбијена од стране Вишег суда као неоснована. На дужину поступка је утицало и то што је сама тужиља предлагала да суд одлаже, односно заказује рочишта за покушај мирног решења спора, од ког предлога је затим на рочишту за мирење одустајала. Виши суд је закључио да није било дужих периода у којима Основни суд није предузимао никакве радње у поступку по тужби тужиље, па имајући у виду ту

чињеницу као и сложеност предметног тековинског спора, закључио је да у конкретном случају није дошло до повреде права на суђење у разумном року због чега је и захтев предлагача одбио у целини као неоснован.

На основу наведених чињеница правилно је закључио Виши суд да је трајању поступка у периоду од подношења тужбе па до дана када је заказано рочиште за главну расправу, допринео искључиво предлагач због неуредне тужбе и непоступања по налогу суда да у одређеном року исправи и допуни тужбу. Имајући у виду датум када је тужба суду поднета и радње које су до подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року предузете од стране суда пред којим се води поступак, те имајући у виду целокупни протек времена од подношења тужбе до дана подношења овог захтева и Врховни касациони суд закључује да за сада није дошло до повреде права на суђење у разумном року предлагачу у поступку који се води пред Основним судом, због чега је и одбијена жалба као неоснована”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 71/2014 од 18.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Некористишћење притужбе као средства за отклањање неправилности у судском поступку

Пропуштање странке да искористи могућност да притужбом укаже на неправилности у поступању суда не може јој се ставити на терет приликом одлучивања о повреди права на суђење у разумном року, посебно када је на страни суда утврђена неоправдана неактивност у дужем периоду времена.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је, као неоснован, захтев предлагача којим су тражили да се утврди да је повређено њихово право на суђење у разумном року у поступку који се води пред Основним судом у кривичном поступку.

Виши суд је у побијаном решењу, као разлоге због којих налази да предлагачима није повређено право на суђење у разумном року, навео да предлагачи након што су поднели приватну кривичну тужбу нису

ургирани за убрзање предметног кривичног поступка код Основног суда иако су на располагању имали делотворна правна средства ради убрзања поступка попут ургенције поступајућем судији или притужбе председнику суда. Врховни касациони суд налази да су изнети разлози Вишег суда нејасни и противречни.

Наиме, суд је дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка, како је то прописано одредбом члана 14. Законика о кривичном поступку.

Пропуштање предлагача да искористе могућност да и притужбом укажу на неправилност у поступању Основног суда у кривичном поступку не може им се ставити на терет приликом одлучивања о повреди права на суђење у разумном року, а посебно у ситуацији када је на страни суда утврђена неоправдана, потпуна, неактивност у периоду дужем од једне године и пет месеци”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 33/2014 од 17.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неокончавање стечајног поступка и поред ажурног поступања суда

Стечајни поступак је по својој природи сложен и дуг судски поступак, па ако није окончан упркос ажурном поступању суда, не постоји повреда права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Како се повреда права на суђење у разумном року у конкретној ситуацији односи само на поступак стечаја, правилно Привредни апелациони суд као првостепени оцењује да ли је дошло до повреде права анализом само стечајног поступка, а не и поступка који је претходио доношењу извршне исправе за спорно потраживање. Ценећи да је суд предузимао све законом предвиђене радње од тренутка подношења предлога за отварање стечаја, и то у законом прописаним роковима, Привредни апелациони суд налази да није повређено право на суђење у разумном року јер сама чињеница да се подносилац захтева још увек није наплатио то не доказује. У конкретном предмету, према утврђеном

стању од стране Привредног апелационог суда и поред ажурног предузимања свих законом предвиђених радњи није дошло до окончања стечајног поступка, јер нема лица која су заинтересована за куповину имовине стечајног дужника, иако је са више покушаја продаје и то различитим начинима продаје, суд предузео све да до наведеног дође.

Из наведених разлога, правилно закључује Привредни апелациони суд да не постоји повреда права суђење у разумном року у поступку стечаја, који је по својој природи веома компликован и дуг, а нема могућности да суд у потпуности утиче на његову дужину, па стога при наведеним околностима у којима је суд предузимао све да се поступак ажурно оконча, без обзира на његову дужину која је пет година, правилно налази да није повређено право предлагача на суђење у разумном року.

Фаза уновчења имовине стечајног дужника је фаза која делимично зависи и од фактора ван самог поступка – тржишта, економске ситуације у земљи и других фактора, те стога дуже трајање уновчења имовине, не може да се уброји припише у повреду права на суђење у разумном року, нити да се припише неажурности суда у случају у коме он предузима

све разумне мере да у конкретним економским околностима дође до уновчења имовине, како је то у конкретном предмету случај. Стога, иако је Законом о стечају прописано да је стечајни поступак хитан, правилно налази Привредни апелациони суд да су све радње у њему хитно и предузимане, те да нема повреде права на суђење у разумном року, већ да се ради о тржишним околностима којеа су у одређеној фази стечајног поступка, који је по својој природи и дуготрајан, заправо условиле и његову дужину, а тиме и остварење права стечајног дужника.

Из наведених разлога, правилно закључује Привредни апелациони суд да у наведеном стечајном поступку није дошло до повреде права на суђење у разумном року, па стога одбија захтев предлагача да се наведена повреда утврди, а самим тим и да се досуди примерена накнада у опредељеном износу.

Нису основани ни жалбени наводи према којима је одлука донета уз апсолутно битну повреду, с обзиром на то да је одлука донета пред Привредним апелационим судом у већу састављеном од тројице судија тога суда, а с обзиром да по одредбама Закона о ванпарничном поступку треба да суди појединац. Наведено са разлога што зборни састав суда, односно

веће тројица судија истог суда по општем принципу да онај ко може више може и мање, не чини апсолутно битну повреду, ако суди и оне предмете у којима би била надлежност судије појединца.

Стога иако постоји став Врховног касационог суда да је примерном одредаба Закона о ванпарничном поступку, одлуке о повреди права на суђење у разумном року доноси судија појединац у првом степену, доношење конкретне одлуке од стране трочланог судског већа не представља апсолутно битну повреду поступка и не утиче на правилност одлуке”

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4 гп 22/2014 од 18.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Непоштовање дужности окривљеног да се одазове на позив суда

Нема повреде права на суђење у разумном року ако је до дугог трајања судског поступка дошло услед

предузимања потребних мера ради обезбеђивања присуства окривљеног у кривичном поступку.

Из образложења:

”Решењем вишег суда одбијен је као неоснован захтев предлагача којим је тражио да се утврди да је повређено његово право на суђење у разумном року у поступку пред основним судом, као и захтев да се предлагачу досуди накнада због повреде права.

Наиме, према стању у списима, предлагач - окривљени је овде, пресудом Основног суда од 24.08.2011. године, у одсуству, оглашен кривим због извршења кривичног дела тешка крађа из члана 204. став 1. тачка 1. КЗ у вези члана 33. КЗ и осуђен на казну затвора у трајању од 1 (једне) године, а која пресуда је постала правноснажна и извршна дана 23.10.2011. године. Након тога је Основни суд решењем од 31.10.2013. године уважио захтев осуђеног и дозволио понављање кривичног поступка, те је донето решење Основног суда од 02.12.2013. године којим је обустављено извршење казне затвора према окривљеном. У међувремену је донет нови Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, те је предмет достављен другом Основном суду, по којем је вршилац функције

председника тог суда донео налог од 15.05.2014. године за хитно прекоредно поступање, решавање и експедовање из Основног суда тог предмета, уз напомену да је наведени предмет потребно решити најкасније до 15.11.2014. године, а по ком налогу је поступајући судија дана 16.05.2014. године заказао главни претрес за 15.07.2014. године који је одржан, а следећи претрес је заказан за 11.09.2014. године ради извођења доказа који су на записнику и констатовани.

По налажењу Врховног касационог суда правилно је првостепени суд, приликом доношења одлуке, разматрајући разлоге и наводе захтева за заштиту права на суђење у разумном року предлагача, имао у виду да оцена разумног трајања судског поступка зависи од низа чинилаца који се морају узети у обзир у сваком појединачном случају према његовим специфичним околностима, а пре свега зависи од сложености чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашања странака, односно овде предлагача као странке у поступку, те понашања надлежних власти, односно судова који воде поступак и других државних органа који су укључени и који поступају у границама своје надлежности, као и значаја случаја за подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, односно природе

постављеног захтева, а што су све критеријуми који утичу на оцену дужине трајања поступка и одређују да ли је поступак окончан у оквиру разумног рока или није.

Правилно је првостепени суд нашао да је, према стању у списима предмета, дужину трајања поступка до доношења решења Основног суда од 31.10.2013. године којим је уважен захтев осуђеног и дозвољено понављање кривичног поступка окончаног правноснажном пресудом Основног суда од 24.08.2011. године, скривио искључиво окривљени својим понашањем као странка у поступку, те да није било пропуста у поступању надлежних власти, односно судова и органа унутрашњих послова у оном делу који се односи на њихово поступање, односно проверу адресе окривљеног, те реализацију издатих наредби за његово довођење, као и у поступку по наредби којом је тражено издавање потернице, и за наведено је првостепени суд на странама 5. и 6. образложења побијаног решења дао јасне и аргументоване разлоге, које у свему прихвата и овај суд и на њих упућује”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 13/2014 од 15.10.2014. године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неразумно дуго одлучивање о камати као споредном потраживању

Подносиоцу захтева је повређено право на суђење у разумном року када поступак неразумно дуго траје, и ако је о главном захтеву правноснажно одлучено, а о камати као споредном потраживању није. У том случају суд води рачуна о природи спорног права-камате, приликом одлучивања о висини примерене накнаде.

Из образложења:

”Одлучујући о поднетом захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, Привредни апелациони суд је извршио увид у списе предмета првостепеног суда и утврдио да је тужба поднета Општинском суду 02.03.1998. године, да је у том предмету донета једна пресуда, да је потом поступак у истом предмету прекинут због отварања стечајног поступка над туженим дана 22.10.2004. године, и да до подношења уставне жалбе поступак није правноснажно окончан.

Ценећи цео ток поступка и све околности и критеријуме за оцену поступања у разумном року, Привредни апелациони суд је утврдио да је дошло до повреде права на суђење у разумном року што и констатује првим ставом побијаног решења.

Суд посебно цени чињеницу да је реч о радном спору који по својој природи представља посебно хитан поступак, да је поступак још увек у току јер о свим захтевима није донета правноснажна одлука, а да је до дана извршеног увида и оцене основаности захтева протекло више од 16 година. Имајући у виду ове околности, Привредни апелациони суд правилно закључује да поступак није окончан у оквиру разумног рока. Испитујући критеријуме Привредни апелациони суд налази да се ради о релативно једноставном поступку који је усложњен чињеницом да се на страни тужиоца осим предлагача налазило више десетина физичких лица што у процесном смислу усложњава поступак и проузрокује његово дуже временско трајање. Суд је такође посебно ценио и чињеницу да је о главном захтеву тужиоца решено одлуком Општинског суда од 19.09.2001. године, те да је међу странкама остало спорно само право тужиоца на тражену затезну камату за период од 27.02.1998. године до 23.07.2002. године. Чињеница да

је у наведеном спору остало нерешено само питање камате као споредног потраживања тужиоца, док је о главном захтеву донета одлука, доводи до правилног закључка суда да је повређено право на суђење у разумном року али истовремено и утиче на висину одмерене правичне накнаде.

Имајући у виду све наведено, Привредни апелациони суд констатује да се ради о захтеву посебне хитности с обзиром да је у питању радни спор, али да је суштински давно одлучено о главном потраживању те да је остао предмет расправе само споредно потраживање затезне камате, које није од виталног и егзистенцијалног значаја за предлагача”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Рж гп 13/2014 од 27.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Несанкционисање процесне недисциплине окривљеног и његовог браниоца као разлог неразумно дугог суђења

Суд је дужан да санкционише процесну недисциплину окривљеног и његовог браниоца, па ако то не чини и због тога суђење дуго траје, повређено је право странке на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, којим је тражио да суд утврди повреду права и досуди му примерену накнаду и трошкове састава захтева.

Жалбу је изјавио предлагач са предлогом да Врховни касациони суд укине решење Вишег суда и предмет врати првостепеном суду на поновну одлуку или да наведено решење преиначи и усвојио захтев предлагача.

Одлучујући о изјављеној жалби предлагача, Врховни касациони суд је одржао седницу већа, на којој је

размотрио списе предмета и испитао побијано решење применом члана 386. у вези члана 402. Закона о парничном поступку, у вези члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, на чију примену упућује члан 8в Закона о уређењу судова, па је нашао: жалба је основана.

Трајање кривичног поступка и појам разумног трајања судског поступка је релативна категорија која зависи од низа чинилаца које је потребно ценити у сваком појединачном случају према његовим специфичним околностима, а пре свега зависи од сложености чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашања странака, односно овде предлагача као странке у поступку, те понашања надлежних власти, односно судова који воде поступак и других државних органа који су укључени и који поступају у границама своје надлежности, као и значаја случаја за подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, односно природе постављеног захтева, а што су све критеријуми који утичу на оцену дужине трајања поступка и одређују да ли је поступак окончан у оквиру разумног рока или није.

У конкретном случају првостепени суд је у побијаном решењу правилно утврдио све чињенице и околности које су од значаја за одлучивање о захтеву предлагача

за заштиту права на суђење у разумном року и правилно је навео да се у конкретном случају ради о предмету који чињенично није сложен и да није било нарочито сложених спорних чињеничних и правних питања које је требало расправити, те да сложеност чињеничних и правних питања није од утицаја на трајање предметног кривичног поступка, као и да је у поступању основног суда у овом предмету било пропуста који се огледају у томе што суд није водио довољно рачуна о процесној дисциплини странака, те им је дозвољавао да поступак одуговлаче несанкционисањем изостанка пре свега окривљеног и његових бранилаца са заказаних претреса. Међутим, по налажењу Врховног касационог суда, првостепени суд, приликом доношења одлуке да ли је конкретни кривични поступак вођен у разумном року или није, напред наведене чињенице није правилно ценио и иако је утврдио постојање пропуста у поступању основног суда, извео је погрешан закључак да се трајање предметног кривичног поступка од 2011. године до данас не може сматрати неразумним и да у конкретном случају није повређено право предлагача на суђење у разумном року.

Наиме, имајући у виду целокупни период трајања кривичног поступка од дана 22.10.2011. године када је

поднет оптужни предлог оштећеног као тужиоца, те имајући при томе у виду да се ради о предмету који чињенично и правно није уопште сложен, а што су критеријуми који, између осталих, утичу на оцену да ли је конкретан кривични поступак вођен у разумном року или није, по налажењу Врховног касационог суда, очигледно да је разлог неоправдано дугог трајања првостепеног поступка то што основни суд није водио довољно рачуна о процесној дисциплини странака код изостанка окривљеног и његових бранилаца са заказаних претреса, а што је резултирало одлагањем – неодржавањем већег броја главних претреса и то 20 од укупно заказана 23 главна претреса, због чега је повређено право подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, а на шта се основано указује жалбом предлагача.

С обзиром на напред наведено, Врховни касациони суд је утврдио да је подносиоцу жалбе неефикасним поступањем основног суда и органа унутрашњих послова повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, па је усвојио жалбу предлагача и сходно члану 401. тачка 3. ЗПП и члану 30. став 2. ЗВП, а у вези члана 8в Закона о уређењу судова, преиначио побијану одлуку и одлучио као у изреци решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 36/2014 од 24.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одговорност подносиоца захтева за дужину трајања судског поступка

Подносилац захтева који је својим процесним радњама и понашањем у току поступка значајно допринео дужини судског поступка, не ужива правну заштиту због повреде права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је као неоснован захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, којим је тражио да суд утврди повреду права и предлагачу досуди накнаду у износу од 200.000,00 динара.

У наведеном поступку заказано је 12 рочишта, саслушане су странке и одређено је грађевинско

вештачење, које није спроведено првобитно због недостатка потребне документације за вештачење, неплаћеног предујма за вештачење од стране тужиоца, дварочишта су одложена због несагласности странака око личности вештака – једно због траженог изузећа поступајућег судије а било је и одлагања због недостатка документације за вештачење.

Предлагач није истакао захтев за убрзање поступка иако је законска сврха овог поступка првенствено у предузимању мера за хитно окончање судског поступка, изрицањем налога за пресуђење без одуговлачења. Одлуком о усвајању захтева може се одредити примерена новчана накнада због учињене повреде права на суђење у разумном року али је то само могућност а не и кумулативна обавеза суда. У овом случају међутим у окончаном предмету утврђен је значајан допринос предлагача трајању поступка и трајањем парнице од пет година и пет месеци није повређено право предлагача на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 173/2014 од 13.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одлучивање о притвору и процесна овлашћења суда у поступку одлучивања о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року

Мера притвора, њено изрицање или укидање, може бити предмет одлучивања само у кривичном поступку, а не и у поступку одлучивања о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда усвојен је захтев предлагача, па је утврђено да му је у кривичном поступку који се водио код Вишег суда за кривично дело тешко убиство повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбама чл. 31. и 32. став 1. Устава Републике Србије, те је наложено Вишем суду да у року од десет месеци од дана достављања тог решења оконча кривични поступак доношењем пресуде.

Против наведеног решења предлагач је благовремено изјавио жалбу због повреде права на ограничено

трајање притвора из члана 31. Устава Републике Србије, повреде права на слободу и безбедност зајемчено одредбом члана 5. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и повреде права на слободу и безбедност из чл. 26. и 27. Устава Републике Србије, са предлогом да Врховни касациони суд донесе наредбу за извршење решења Апелационог суда и укине му притвор да би се бранио са слободе.

Жалба је неоснована.

Предлагач у жалби указује да је Апелациони суд, пошто је усвојио његов захтев и утврдио да му је у предметном кривичном поступку повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбама чл. 31. и 32. став 1. Устава Републике Србије, требало да му укине притвор у коме се налази дуже од четири године, а да при том првостепени поступак још увек није окончан. Врховни касациони суд налази да су изнети наводи жалбе предлагача неосновани.

Апелациони суд није надлежан да у поступку по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року одлучује и о укидању притвора према окривљеном, овде предлагачу, јер ова мера не може бити предмет

одлучивања суда у овом, већ искључиво у кривичном поступку у смислу одредби чл. 210-216. Законика о кривичном поступку”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 81/2014 од 11.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одређеност захтева за досуђивање примерене накнаде и његова акцесорна природа

Захтев за одређивање примерене накнаде мора бити одређен и може се истаћи само уз захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року (примарни захтев).

Из образложења:

”Решењем Вишег одбијен је захтев за накнаду штете због повреде права на суђење у разумном року. Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода (члан 6. став 1), Уставом

Републике Србије (члан 32. став 1) и Законом о парничном поступку (члан 10) прописано је право сваког грађанина на правично суђење у разумном року. Према члану 8а став 1. Закона о уређењу судова странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Ставом 2. истог члана је прописано да се захтевом из става 1. може тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Из наведеног произилази да досуђење накнаде због повреде права на суђење у разумном року није обавезно и приоритетно правно средство за заштиту већ се првенствено утврђењем повреде права на суђење у разумном року и одређивањем рока за окончање судског поступка спречава даљи ток повреде. Накнада штете може и не мора да се досуди зависно од садржине поднетог захтева и околности конкретног случаја. Потраживање накнаде је условљено претходним утврђењем повреде права на суђење у разумном року и формалним захтевом за утврђење повреде и убрзање поступка.

У овом случају захтев предлагача не садржи предлог за утврђење повреде права на суђење у разумном року, нити захтев за убрзање поступка већ само

предлог за досуђење накнаде и то у неодређеном износу. У ванпарничном поступку се сходно примењују одредбе Закона о парничном поступку ако овим или другим законом није друкчије одређено (члан 30. став 2. ЗВП). Тужба у парничном поступку мора да садржи одређени захтев у погледу главне ствари и споредних тражења (члан 192. став 1. ЗПП). Са изнетих разлога како предлогом није опредељен захтев за утврђење повреде права и убрзање поступка, нити је опредељена висина тражене накнаде штете, правилно је побијаним решењем одлучено одбијањем захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 78/2014 од 01.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одређивање правичне накнаде као дискреционо овлашћење суда

Ако нађе да је повређено право на суђење у разумном року, суд ће утврди повреду права, а у зависности од свих околности конкретног случаја

суд може да уместо примерене новчане накнаде одреди објављивање одлуке на сајту суда, посебно ако је подносилац захтева и сам допринео дужини поступка.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда усвојен је захтев подносиоца за заштиту права на суђење у разумном року и утврђено је да је у поступку, који се води пред Основним судом подносиоцу захтева повређено право на суђење у разумном року, зајамчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије. Наложено је Основном суду да предузме све неопходне мере да би се овај поступак окончао у року од шест месеци. Одлучено је да ће се решење по правоснажности објавити на интернет страници Вишег суда. Одбијен је захтев предлагача да му суд досуди динарску противвредност 10.000 евра због повреде права на суђење у разумном року.

Имајући у виду да је предлагачу неефикасним и неделотворним поступањем суда у извршном поступку повређено право на суђење у разумном року, правилно су нижестепени судови одредили рок од шест месеци за окончање поступка и уместо новчане накнаде одредили меру објављивања одлуке

о утврђеној повреди права на суђење у разумном року на интернет страници суда. По оцени Врховног касационог суда, изреченим мерама остварује се сврха убрзања поступка и отклања последица повреде разумног рока. Одређивање примерене накнаде због повреде загарантованог права на суђење у разумном року, у конкретном случају, не би било оправдано, јер је поверилац својим радњама у поступку допринео његовом дугом трајању”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржс 187/2014 од 26.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета

Код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета.

Из образложења:

“Када се има у виду да се ради о спору из радног односа, који је хитне природе, то непоступање Управног суда од фебруара месеца 2013. године, односно након пријема одговора на тужбу и достављених списа предмета не испуњава захтев разумне дужине поступања. Посебно ваља имати у виду да је решење туженог органа већ два пута поништено, најпре пресудом Управног суда од 22.12.2011. године, а потом и пресудом од 22.11.2012. године, да овај предмет чињенично и правно није сложен, да је хитан, као и да предлагач као тужилац у овом спору није допринео да предмет не буде решен у разумном року, због чега нема разлога за неодлучивање Управног суда у периоду од фебруара месеца 2013. године до дана подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року. Врховни касациони суд је из свих изнетих разлога усвојио захтев предлагача и утврдио да му је радњама Управног суда повређено право на суђење у разумном року, јер није отклоњена правна неизвесност у погледу његовог права које је од суштинске важности.

Код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета. Имајући

у виду дужину поступка пред Управним судом, као и да је решење туженог органа два пута поништено пресудама Управног суда, ценећи сложеност и хитност предмета, Врховни касациони суд је одлучио као у диспозитиву решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4у 28/2014 од 02.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Подељена надлежност у области заштите права на суђење у разумном року између судова установљених Законом о уређењу судова и Уставног суда

Пред судовима установљеним Законом о уређењу судова заштита права на суђење у разумном року се остварује ако је судски поступак у току – пре правноснажности, док је Уставни суд надлежан да одлучује о повреди права у правноснажно окончаним судским поступцима.

Из образложења:

”Побијаним решењем одбачен је као недозвољен захтев подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, којим је тражио да суд утврди повреду наведеног права у поступку пред Основним судом.

Заштита права на суђење у разумном року као дела права на правично суђење (конвенцијско право из члана 6. Европске конвенције) људског и мањинског права из члана 32. Устава (”Службени гласник РС” 98/06), у вези члана 89. Закона о Уставном суду (”Службени гласник РС” 109/07, 99/11 и 18/13), остварује се пред Европским судом за људска права и Уставним судом по правилу када је поступак пред редовним судовима окончан и када су исцрпљена остала правна средства. По чл. 8а, 8б и 8в Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова то право се остварује и пред редовним и специјализованим судом (Привредним апелационим) када је поступак у току.

Дакле, законодавац је регулисао заштиту наведеног праватакоштоје поделио надлежности између редовних судова и специјализованог суда, са једне стране, и

Уставног суда, са друге стране, прописивањем правила да се пред редовним судовима и специјализованим судом заштита права остварује само када је поступак у току. У конкретном случају подносилац захтева је пред редовним судом тражио заштиту права на суђење у разумном року, упркос чињеници да је пре покретања овог поступка правноснажно окончан судски спор поводом ког је наводно дошло до повреде права на суђење у разумном року. Тиме је он изабрао суд који је апсолутно ненадлежан да одлучи о његовом захтеву, због чега је правилно другостепени суд одбацио као недозвољен предлог подносиоца захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 252/2014 од 26.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Поступак за опозив условне осуде и захтев за заштиту права на суђење у разумном року

Оштећени као тужилац у кривичном поступку је активно легитимисан за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, у

судском поступку за опозив условне осуде изречене пресудом основног суда, који захтев је поднео пре правноснажног окончања кривичног поступка.

Из образложења:

”Виши суд у побијаном решењу као разлоге због којих одбацује захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року наводи да, како је предмет захтева за заштиту права на суђење у разумном року, који је поднет дана 04.08.2014. године, одлучивање о опозиву условне осуде, која је опозвана пресудом Основног суда, то је по оцени првостепеног суда предлагач доношењем те пресуде изгубио правни интерес за вођење поступка по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

Из свега наведеног јасно произилази да је по захтеву оштећеног као тужиоца, овде предлагача, од 22.07.2014. године покренут поступак за опозив условне осуде која је окривљеној изречена пресудом Основног суда, те да је првостепена пресуда поводом наведеног захтева за опозив условне осуде донета 11.09.2014. године, а да је предлагач захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднео 04.08.2014. године, дакле пре доношења првостепене одлуке и

пре правноснажног окончања предметног поступка за опозивање условне осуде.

Одредбом члана 8а Закона о уређењу судова је прописано да странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Чланом 2. ЗКП, који одређује значење израза употребљених у том закону, и то тачком 5) одређено је да је „тужилац“ јавни тужилац, приватни тужилац и оштећени као тужилац, док је тачком 9) прописано да је „странка“ тужилац и окривљени.

Чланом 545. ЗКП између осталог је прописано да се поступак за опозивање условне осуде покреће на захтев овлашћеног тужиоца пред судом који је судио у првом степену.

Полазећи од наведеног, по оцени Врховног касационог суда, а како се то основано истиче у жалби предлагача, не може се прихватити закључак првостепеног суда да у конкретном случају предлагач нема правни интерес за вођење поступка за заштиту права на суђење у разумном року, будући да поступак за опозив условне осуде изречене пресудом Основног суда,

који је посебан судски поступак, није правноснажно окончан даном подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року, 04.08.2014. године, а чињеница да је 11.09.2014. године донета првостепена пресуда Основног суда којом је опозвана наведена условна осуда не може утицати, а како то погрешно закључује првостепени суд, на постојање правног интереса за вођење поступка за заштиту права на суђење у разумном року предлагача, који с обзиром на то да има својство странке у предметном поступку за опозив условне осуде самим тим има и правни интерес и активно је легитимисан за покретање и за вођење поступка за заштиту права на суђење у разумном року.

С тим у вези, по оцени овог суда предлагач је активно легитимисан за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року у судском поступку за опозив условне осуде изречене пресудом Основног суда, који је захтев поднео пре правноснажног окончања тог поступка”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 71/2014 од 25.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Повреда права на суђење у разумном року у поступку пред Врховним касационим судом

О повреди права на суђење у разумном року пред Врховним касационим судом не одлучује Врховни касациони суд.

Из образложења:

“Одредбом члана 8а Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 101/2013), предвиђено је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Захтевом из става 1. овог члана може се тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд, а одредбом члана 8б став 3. наведеног закона предвиђено је да се против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном

року може поднети жалба Врховном касационим суду у року од 15 дана.

Из поднетог захтева произилази да се захтев односи на трајање поступка пред Врховним касационим судом (Врховним судом Србије).

Наведеном одредбом члана 8а став 3. Закона о уређењу судова предвиђено је да Врховни касациони суд одлучује ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом.

Како се поднети захтев односи на трајање поступка пред Врховним касационим судом (Врховним судом Србије), а наведена законска одредба не предвиђа могућност одлучивања по захтеву који се односи на трајање поступка пред Врховним касационим судом, то је Врховни касациони суд, сходно члану 16. став 2. Закона о парничном поступку који се примењује сходно члану 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, одлучио као у изреци решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4к 13/2014 од 24.11.2014.године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Повреда права на суђење у разумном року пред органом управе и надлежност суда

Судови опште и посебне надлежности не одлучују о захтеву за заштиту права на суђење у поступку пред органом управе.

Из образложења:

”Подносилац захтева поднела је захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету који се води пред другостепеним управним органом. Тражи да Врховни касациони суд утврди да јој је повређено право на суђење у разумном року у предмету који се води пред наведеним другостепеним управним органом.

Одредбом члана 8а став 1. Закона о уређењу судова (“Службени гласник РС” 116/08... 101/13) прописано је да странка у судском поступку, која сматра да јој

је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду да поднесе захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Имајући у виду цитирану одредбу Закона о уређењу судова, те да у конкретном случају подносилац захтева подноси захтев због повреде права на суђење у разумном року од стране другостепеног управног органа – Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Републике Србије, што значи не као странка у судском поступку, то, по налажењу Врховног касационог суда, подносилац захтева нема право на заштиту предвиђену одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије (“Службени гласник РС” 98/06), у вези члана 8а став 1. Закона о уређењу судова, па је захтев подносиоца за заштиту права на суђење у разумном року недозвољен”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4у 66/2014 од 07.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Повреда права на суђење у разумном року у поступку лишења пословне способности

Због хитности поступка и значаја права која се у поступку за лишење пословне способности штите, суд је дужан да ефикасно спроведе тај поступак, без обзира што је лице о чијем праву се одлучује својим радњама допринело дужини трајања поступка.

Из образложења:

”Анализирајући дужину трајања поступка, Виши суд је утврдио да поступак за лишење пословне способности није окончан више од 10 година те је утврђено да је повређено право предлагача на суђење у разумном року, наложено Основном суду да предузме све мере како би се поступак окончао у року од шест месеци од правноснажности првостепеног решења. Предлагачу је одређена примерена накнада за повреду права на суђење у разумном року од 300 евра у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате.

По оцени Врховног касационог суда, у поступку за лишење пословне способности суд није поступао ефикасно, без обзира што је лице о чијем праву се одлучује својим радњама допринело дужини трајања поступка. Међутим, доприносом предлагача се не може оправдати дужина трајања поступка преко 10 година, који је по својој природи хитан, обзиром да је лице о чијим правима се одлучује од 2004. године у неизвесности да ли ће му бити одузета пословна способност.

Жалбом се неосновано побија висина накнаде за повреду права на суђење у разумном року јер је правна природа ове накнаде, коју суд може али не мора одредити, санкција за учињену повреду права, а не накнада штете због повреде неког личног или имовинског права. Када је странци у судском поступку повређено право на суђење у разумном року, примарни циљ је да се судски поступак заврши, а евентуално одређивање накнаде за повреду права је секундарног карактера. Висина накнаде се одређује на основу околности конкретног случаја, као и критеријума за оцену дужине трајања поступка као што су сложеност предмета, поступање суда, понашање предлагача и значај спора за подносиоца захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 257/2014 од 26.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Правна природа поступка за обуставу извршења таксене обавезе

Поступак за обуставу извршавања таксене обавезе не ужива заштиту по основу захтева за заштиту права на суђење у разумном року, у смислу члана 8а став 1. Закона о уређењу судова.

Из образложења:

”Решењем Привредног Апелационог суда одбачен је захтев предлагача, којим је тражено да се утврди да је подносиоцима повређено право на суђење у разумном року, те да се одреди рок у коме ће нижи суд окончати поступак који се води пред Привредним судом, као и да се одреди исплата примерене накнаде штете.

У конкретном случају, утврђено је да је поступак у предмету правноснажно окончан, те је Привредни

Апелациони суд правилном применом материјалног права одбацио захтев предлагача да се утврди да им је повређено право на суђење у разумном року и да се одреди рок у коме ће нижи суд окончати поступак који се пред Привредним судом, као и захтев за накнаду штете.

Осим тога, поступање по захтеву за обуставу извршења таксене обавезе, процесно не води поступању суда на начин заштићен одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије (“Службени гласник РС” бр. 98/06), у вези члана 8. а. став 1. Закона о уређењу судова, којом одредбом је прописано да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, те је, по оцени Врховног касационог суда, Привредни Апелациони суд правилно одбацио захтев предлагача да се утврди да им је у поступку који је вођен пред Привредним судом, повређено право на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржгп 12/2014 од 14.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Правна природа права на примерену накнаду

Примерена новчана накнада због повреде права на суђење у разумном року није материјална или нематеријална штета, већ посебна врста накнаде, законом прописана (накнада sui generis).

Из образложења:

“Након утврђења повреде права на суђење у разумном року и одређивања периода од три месеца за спровођење извршења првостепени суд је одбио предлог за накнаду оцењујући да предлагач не трпи штету услед трајања поступка, јер ће у сваком случају остварити камату, а подносилац предлога је допринео дужини извршног поступка, те су досуђене мере довољна сатисфакција.

Тражена накнада због повреде права на суђење у разумном року нема правни карактер материјалне штете већ законом прописане накнаде под одређеним условима. Стога код чињенице да је исплатом новчаног износа (на име камате на главни дуг)

признато право из извршне исправе, њена будућа исплата не искључује право лица коме је повређено право на суђење у разумном року да тражи новчану накнаду због неоправдане дужине извршног поступка сходно члану 8а став 2. и 8б Закона о уређењу судова. Другостепени суд је ценио и наводе побијане одлуке да је утврђење повреде права и одређивање рока за убрзање извршног поступка за предлагача довољна сатисфакција, али их као паушалне и недовољне није прихватио”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 95/2014 од 01.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Правноснажност као један од критеријума за одређивање апсолутне надлежности суда

Ако је у моменту подношења захтева за утврђење повреде права на суђење у разумном року кривични или други судски поступак у току – није правноснажно окончан, суд није овлашћен да

захтев одбаци, па ни онда када је у међувремену дошло до правноснажног пресуђења, већ је дужан да о захтеву мериторно одлучи.

Из образложења:

”Решењем од 03.11.2014. године, Виши суд огласио се ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року поднетом од стране предлагача, те је одлучено да се поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету Основног суда одбаци.

Предлагачу жалби је навео да је Виши суд, образлажући у побијаном решењу своју одлуку којом се огласио ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року и захтев предлагача одбацио, навео да је пре подношења захтева кривични поступак против предлагача правноснажно окончан доношењем одбијајуће пресуде јер је наступила апсолутна застарелост кривичног гоњења, иако је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет 29.10.2014. године, а правноснажна пресуда Вишег суда донета дана 30.10.2014. године, из чега произлази да у време подношења захтева предметни кривични поступак није био правноснажно окончан,

те да је самим тим Виши суд у смислу члана 8а Закона о уређењу судова био у обавези да мериторно одлучи о поднетом захтеву. Врховни касациони суд налази да су наводи жалбе предлагача основани.

Ако у моменту подношења захтева за утврђење повреде права на суђење у разумном року кривични поступак није правноснажно окончан (без обзира да ли је у међувремену до одлуке суда о захтеву поступак правноснажно окончан), суд није овлашћен да захтев одбаци већ је дужан да одлучи мериторно о захтеву и да утврди да ли је до подношења захтева учињена повреда и да, у случају постојања повреде права предлагача на суђење у разумном року, евентуално одлучи о правичном задовољењу које се, осим у смислу убрзања поступка (које је беспредметно ако је поступак у међувремену окончан), може састојати и у примереној накнади (члан 8б став 1. у вези члана 8а став 2. Закона о уређењу судова).”

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 70/2014 од 11.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Право на пензију као егзистенцијално право

Остваривање права на старосну пензију подразумева приоритетно, хитно и ефикасно поступање суда, собзиром на његов егзистенцијални карактер.

Из образложења:

”Увидом у списе Управног суда и списе туженог органа, Врховни касациони суд је утврдио да је тужилац поднео тужбу против решења којим је одбијена његова жалба, изјављена против решења којим му је утврђено право на старосну пензију у номиналном месечном износу, а према признатом пензијском.

Када се има у виду да се ради о спору који је покренут тужбом дана 09.05.2013. године против одлуке туженог органа од 27.02.2013. године, те имајући у виду да је тужени орган доставио одговор на тужбу и списе предмета дана 27.06.2013. године, непоступање Управног суда по пријему одговора на

тужбу са списима предмета, по налажењу Врховног касационог суда, не испуњава захтев разумне дужине поступања. Овај суд је, при томе, имао у виду да се у конкретном случају ради о предмету који по својој природи захтева хитност одлучивања, јер се ради о егзистенцијалном праву странке у поступку, па је, са изнетих разлога, суд усвојио захтев предлагача и утврдио да му је недоношењем одлуке од стране Управног суда повређено право на суђење у разумном року.

Код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета. Имајући у виду дужину трајања овог спора пред Управним судом, као и дужину трајања управног поступка, ценећи сложеност и значај предмета, Врховни касациони суд је нашао да је непоступање Управног суда неоправдано, па је одлучио као у диспозитиву решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4у 55/2014 од 19.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Примена принципа *reformatio in peius* у поступку за заштиту права на суђење у разумном року

Ако је утврђена повреда права, а подносилац захтева се жали само на одлуку о неодређивању примерене новчане накнаде, Врховни касациони суд у поступку по жалби не може да преиначи утврђујући део одлуке, чак и када је нашао да је подносилац захтева својом кривицом проузроковао дуго трајање поступка, јер би тиме био повређен принцип *reformatio in peius*.

Из образложења:

“Делимично је усвојен захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року па је утврђено да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у том предмету и наложено је Основном суду да поступак оконча у року од 6 месеци од правоснажности решења. Одбијен је као неоснован захтев предлагача да му се досуди примерена накнада због повреде права на суђење у разумном року у износу од 78.000,00 динара, који износ би исплатио из

буџетских средстава Републике Србије, опредељених за рад судова.

Примерена накнада се досуђује странци у неокончаном судском поступку, ако је повређено право на суђење у разумном року претежно због судске неактивности. Али, ако поступак дуго траје искључиво због кривице предлагача, као у овом случају (промена адресе, немогућност уручења), странка нема право на накнаду нематеријалне штете јер би то било противно сврси досуђивања. Врховни касациони суд као жалбени суд не може да преиначи одлуку у ставу првом (у погледу утврђивања права), јер би тиме био повређен принцип *reformatio in peius*. Из свих изнетих разлога, одређивањем рока за завршетак поступка постићиће се заштита предлагача у извршном поступку.

Како по важећим прописима суд није обавезан да досуди примерену накнаду у случају када утврди да је повређено право на суђење у разумном року, неоснован је жалбени навод предлагача да је првостепени суд погрешно применио материјално право када му није досудио накнаду иако је утврдио да му је повређено право на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 297/2014 од 10.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Принудна наплата новчаног потраживања и достављање решења о извршењу НБС као релевантна чињеница за окончавање извршног поступка

Извршни поступак се не може сматрати окончаним достављањем решења о извршењу Народној банци Србије, Одсеку за принудну наплату.

Из образложења:

”Виши суд се огласио апсолутно ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року и поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року одбацио.

Одлучујући о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, Виши суд је извршио увид у списе

предмета основног суда и утврдио да је извршни поступак у наведеним предметима окончан, достављањем решења о извршењу на спровођење Народној банци Србије, Одсеку за принудну наплату Крагујевац, због чега се огласио апсолутно ненадлежним и одбацио захтев за заштиту права на суђење у разумном року у наведеним предметима извршења.

По одредби члана 75. Закона о извршењу и обезбеђењу извршни поступак се окончава обуставом или закључењем. Члан 76. истог закона прописује услове за доношење одлуке о обустави извршења, а чланом 77. истог закона прописано је да се одлука о закључењу поступка извршења доноси по намирењу извршног повериоца. Окончање извршног поступка самим тим не наступа чињеницом достављања решења о извршењу Народној банци Србије, Одсеку за принудну наплату. По члану 187. ЗИО организација за принудну наплату новчаног потраживања са рачуна извршног дужника има обавезу да обавести суд о разлозима неспровођења извршења, што имплицира даљу обавезу суда да позове извршног дужника ради изјашњења о даљем току поступка и тек ако се извршни поверилац у остављеном року не изјасни, суд обуставља поступак извршења. То подразумева

и активну улогу суда у случају да организација за принудну наплату пропусти достављање обавештења.

Побијаним решењем Вишег суда, поступање суда у поступку спровођења извршења, које се спроводи по службеној дужности, није испитано и оцењено обзиром на погрешан став првостепеног суда да је поступак извршења окончан достављањем решења о извршењу Одсеку за принудну наплату Крагујевац, ради спровођења извршења са рачуна извршног дужника”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 389/2014 од 18.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Процесна конверзија уставне жалбе у захтев за заштиту права на суђење у разумном року и правна судбина неопредељеног захтева за одређивање примерене накнаде

Подносиоцу уставне жалбе, који у складу са Законом о Уставном суду у уставној жалби није определио

захтев за одређивање примерене накнаде, не може се накнадно (по наступању процесне конверзије) у поступку за заштиту права на суђење у разумном року одредити примерена накнада.

Из образложења:

”Према садржини поднете уставне жалбе, која је поступању на снагу Закона о уређењу судова постала захтев за заштиту права на суђење у разумном року, Привредни апелациони суд правилно утврђује да подносилац није поднео опредељени захтев за накнаду због повреде наведеног права, јер ни у уставној жалби није определио износ накнаде коју тражи, а што је био дужан и према одредби члана 85. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“ 109/2007 и 99/2011), а и према одредби члана 192. став 1. ЗПП, који се примењује на основу члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, већ се само позвао на члан 89. став 3. Закона о Уставном суду, што не представља одређени захтев траженог новчаног износа накнаде”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржгп 10/2014 од 14.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Промена судске надлежности и дужина поступка

Промена закона у погледу надлежности за поступање у појединим споровима не представља разлог за оправдано продужење трајања поступка.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда одбијен је захтев предлагача којим је тражио да се утврди да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда и предлагачу одреди накнада због повреде права на суђење у разумном року.

Према разлозима побијане одлуке предлагач је у својству тужиоца поднео тужбу Основном суду против тужених ради утврђења дискриминаторског понашања према предлагачу, да се решењем Основни суд огласио стварно ненадлежним и спис уступио Вишем суду као првостепеном суду, као и да је наведено решење потврђено одлуком Вишег суда као другостепеног суда. У току поступка Основни суд је

одредио временски оквир од годину дана за решавање овог предмета и предвидео одржавање три рочишта ради извођења доказа. По уступању предмета Вишем суду тај суд је заказао прво рочиште за 08.09.2014. године.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања Апелациони суд је закључио да захтев предлагача за суђење у разумном року није основан будући да је основни суд радње предузимао у разумном року, да је доставио тужбу на одговор и одређивао рочишта на којима су странке расправљале а да се надлежним огласио због промене закона у току овога спора.

Жалбом предлагача се основано указује да су разлози првостепеног суда нејасни и противречни и да је због погрешне примене материјалног права чињенично стање непотпуно утврђено.

Промена закона у погледу надлежности за поступање у појединим споровима не представља разлог за оправдано продужење трајања поступка. Нарочито што је било неопходно природу захтева предлагача оценити и према одредбама Закона о забрани дискриминације које прописују хитност поступања суда у оваквим предметима ради судске заштите због

дискриминације и правила о терету доказивања у оваквој врсти спорова, па је сагласно томе требало оценити да ли се ради и приоритетном предмету који захтева предузимање судских радњи у краћим роковима а потом оценити да ли заказивање рочишта од стране вишег суда на рок од четири месеца у приоритетном предмету задовољава стандард правичног суђења у разумном року или не”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржр 5/2014 од 02.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Пуномоћје издато у парничном или другом судском поступку и његово дејство у оквиру поступа за заштиту права на суђење у разумном року

Адвокату као пуномоћнику странке у парничном или другом судском поступку није потребно посебно пуномоћје за заступање подносиоца захтева у поступак за заштиту права на суђење у разумном року.

Из образложења:

“Према члану 89. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ 72/11, 55/14), ако је странка издала пуномоћје за вођење парнице, а није ближе одредила овлашћења у пуномоћју, пуномоћник адвокат је на основу оваквог пуномоћја овлашћен да: 1) врши све радње у поступку, а нарочито поднесе тужбу, да је повуче, призна тужбени захтев или се одрекне тужбеног захтева, закључи поравнање, изјави правни лек и да се одрекне или одустане од њега, као и да предлаже издавање привремених мера обезбеђења; 2) подноси предлог за извршење или за обезбеђење и предузима потребне радње у поступку поводом таквог захтева; 3) пренесе пуномоћје на другог пуномоћника или овласти другог пуномоћника на предузимање само појединих радњи у поступку; 4) од противне стране прими и наплати досуђене трошкове.

Према члану 91. ЗПП, пуномоћник је дужан да приликом предузимања прве радње у поступку поднесе пуномоћје. Суд је дужан да у току целог поступка пази да ли је лице које се појављује као пуномоћник овлашћено за заступање. Ако утврди да лице које се појављује као пуномоћник није

овлашћено за предузимање одређене радње, суд ће укинути парничне радње које је то лице предузело ако те радње странка није накнадно одобрила.

Врховни касациони суд сматра да је поступак по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року адхезиони поступак са свим карактеристикама захтева за убрзање поступка и његова основна сврха, намена и циљ је да се текући поступак убрза и оконча у разумном року.

Ако се вратимо на садржину члана 89. Закона о парничном поступку према којој одредби пуномоћник адвокат врши све радње у поступку од подношења тужбе до повлачења тужбе, признања тужбеног захтева, одрицање од тужбеног захтева, закључења поравнања, изјављивања правног лека, одустанак или одрицање од њега и предлаже издавање привремених мера обезбеђења, те на основу истог пуномоћја подноси и предлог за извршење или обезбеђење и предузима потребне радње у поступку поводом таквог захтева, било би потпуно супротно смислу и циљу ове одредбе, да на основу тог истог пуномоћја он не може да тражи и убрзање поступка за који сматра да неразумно дуго траје. Стога се не може прихватити закључак Вишег

суда да је пуномоћник предлагача – адвокат морао имати посебно овлашћење за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, већ је суд био дужан да провери да ли је пуномоћник који је поднео предлог за заштиту права на суђење у разумном року имао уредно пуномоћје за заступање странке у предмету чије трајање сматра неразумним”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 51/2014 од 17.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Разумно време за окончање судског поступка

Разумно време за окончање судског поступка је релативна категорија, која се процењује у сваком конкретном случају на основу околности које се тичу сложености чињеничних и правних питања у судском поступку, понашања подносиоца захтева, поступања суда, значаја спора за подносиоца захтева.

Из образложења:

”Апелациони суд је решењем одбио као неоснован захтев предлагача којим је тражио да суд утврди да му је у парничном поступку који се води пред Основним судом повређено право на суђење у разумном року, да се одреди рок од шест месеци за окончање наведеног поступка, а предлагачу досуди новчана накнада у износу од 60.000,00 динара и накнада трошкова поступка. У захтеву се, поред осталог, наводи да је предлагач 13.08.2012. године поднео тужбу ради својине и чинидбе против тужених, те како је поступак још у току а протекло је 7 година, то му је повређено право на суђење у разумном року.

Врховни касациони суд налази да је Апелациони суд, анализом дужине трајања поступка као и предузетих процесних радњи од стране суда и понашања тужиоца, овде предлагача у тој ствари, правилно оценио да нису испуњени услови за заштиту права на суђење у разумном року.

С обзиром на наведене критеријуме, Апелациони суд је правилно утврдио да је наведени парнични поступак сложен, предмет спора је утврђивање права својине, поништај купопродајног уговора, као

и чинидба, па обухвата веома сложена чињенична и правна питања, чије правилно решавање захтева извођење већег броја доказа и у коме суд треба да одлучи о правима тужиоца и првотужене по основу стицања имовине у ванбрачној заједници и о више тужбених, односно противтужбених захтева.

У конкретном случају ради се о предмету у коме није законом прописана хитност поступању. Два рочишта на којима је требало извести доказе саслушањем странака одложена су у циљу концентрације доказа, односно истовременог саслушања и евентуалног суочавања странака, а одлагање рочишта предлагао је сам тужилац. Једно рочиште одложено је услед успостављања нове мреже судова у Републици Србији, а једно услед обуставе рада од стране адвоката. Имајући у виду да је на рочишту одржаном дана 10.05.2013. године одређен временски оквир за окончање првостепеног парничног поступка у трајању од једне године и шест месеци, а да је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет пре истека тог временског оквира (захтев поднет 14.10.2014. године), то је првостепени суд правилно нашао да није дошло до повреде права тужиоца на суђење у разумном року и правилно одлучио када је одбио захтев тужиоца”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 331/2014 од 10.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Реформа правосудног система и оцена њеног утицаја на дужину трајања судског поступка

Реформу правосудног система суд не узима у обзир када утврђује разлоге за дуго трајање конкретног судског поступка.

Из образложења:

”Виши суд у побијаном решењу као разлоге због којих сматра да предлагачу у кривичном предмету Основног суда није повређено право на суђење у разумном року наводи да је од подношења приватне тужбе 17.09.2013. године па до подношења захтева за повреду права на суђење у разумном року 23.05.2014. године прошло осам месеци, да је у међувремену заказан главни претрес за 12.09.2014. године, те да је рок апсолутне застарелости кривичног гоњења

у конкретном предмету четири године, а да се кривични поступак може окончати на пар главних претреса, јер су сви предложени докази доступни, те да је након подношења приватне тужбе донет нови Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, па је предмет дат Основном суду, а према иницијалном акту не ради се о старом кривичном предмету који би био хитно прекоредно решаван.

Како из списка предмета Основног суда произилази да је приватна тужба, приватног тужиоца против окривљеног због кривичног дела увреде из члана 170. Кривичног законика за које је као главна казна прописана новчана казна поднета том суду 17.09.2013. године, те да је наредбом судије од 29.07.2014. године заказан главни претрес за 12.09.2014. године и наложено да се уз позив окривљеном за главни претрес достави и приватна тужба, по оцени Врховног касационог суда, Виши суд у побијаном решењу није ценио процесну неактивност Основног суда у конкретном кривичном предмету, а у смислу цитираних законских одредби, будући да од дана подношења приватне тужбе 17.09.2013. године па до 29.07.2014. године није предузета ниједна процесна радња, при чему, по оцени овог суда, не стоје наводи

дати у образложењу побијаног решења да је од дана подношења приватне тужбе, па до подношења захтева за повреду права на суђење у разумном року прошло осам месеци, а да је у међувремену главни претрес заказан за 12.09.2014. године, јер је из списка предмета утврђено да је захтев за повреду права за суђење у разумном року поднет дана 23.05.2014. године, а да је главни претрес заказан након тог датума, односно 29.07.2014. године и то наредбом поступајућег судије.

Осим тога, код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир реформа судског система, „сеоба“ предмета из једног суда у други, оптерећеност суда бројем предмета, као и чињеница у погледу могућности наступања апсолутне застарелости кривичног гоњења, а које чињенице управо првостепени суд наводи у побијаном решењу, као разлоге због којих сматра да у предметном кривичном поступку приватном тужиоцу, овде предлагачу, није повређено право на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 15/2014 од 23.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

RES JUDICATA

Не може се два пута поводом повреде права на суђење у разумном року тражити заштита права на суђење у разумном року ако су захтеви поднети истовремено или у кратком временском периоду, а о једном од њих је правноснажно одлучено.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда, допуњеним решењем истог суда, одбачен је, као недозвољен, захтев предлагача и одлучено је да трошкови поступка падају на терет предлагача.

Према стању у списима, предлагач је Уставном суду поднео уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року, повреде права на једнаку правну заштиту и правно средство и повреде права на имовину, учињених у предмету Основног суда. Уставни суд је предмет уступио Апелационом суду ради одлучивања о захтеву предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, који је донео решење којим је предмет уступио Вишем суду на даљи поступак.

Поступајући по захтеву предлагача, Виши суд је побијаним решењем одбацио захтев, као недозвољен, применом члана 294. тачка 4. ЗПП, након што је утврдио да је овде предлагач, поднео два истоветна захтева за заштиту права на суђење у разумном року, која су у том суду заведени под различитим бројевима, и да је Виши суд донео решење којим је усвојен захтев и утврђено да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда, наложено поступајућем извршном суду да поступак оконча у року од 6 месеци, а предлагачу, због утврђене повреде права, одређена накнада на терет Републике Србије, у висини од 800 евра у динарској противвредности. Наведено решење је правноснажно.

Имајући у виду да је о повреди права предлагача на суђење у разумном року, учињеном у предмету Основног суда, већ одлучено решењем Вишег суда, које је постало и правноснажно, то Врховни касациони суд налази да је побијаном одлуком, правилном применом члана 294. тачка 4. ЗПП, одбачен захтев предлагача, уз основан закључак суда да се ради о правноснажно пресуђеној ствари”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 22/2015 од 11.02.2015. године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Сходна примена ЗПВ и ЗПП у поступку за заштиту права на суђење у разумном року

Судови опште и посебне надлежности у поступку по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року одлучују у складу са правилима ванпарничног и сходно правилима парничног поступка, јер их на то обавезује упућујућа одредба члана 8в Закона о уређењу судова.

Из образложења:

”Неосновани су наводи жалбе којима се указује да Прекршајни апелациони суд у ожалбеном решењу није могао примењивати одредбе Закона о парничном поступку, обзиром да се ради о прекршајном поступку, и налази да су исти неосновани јер је Прекршајни апелациони суд одлучивао по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року а одредбама члана 8в Закона о уређењу судова је прописано да се

на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаду за повреду права на суђење у разумном року сходно примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак. У ванпарничном поступку се сходно примењују одредбе Закона о парничном поступку, ако овим или другим законом није другачије одређено (члан 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку)”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржуп 10/2014 од 12.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Суђење у разумном року као правни стандард

Правилна примена правног стандарда суђења у разумном року подразумева утврђење скупа чињеница као што су сложеност предмета, понашања подносиоца захтева и других државних органа, значај предмета спора, међу којима чињеница колико дуго траје судски поступак, је показатељ да треба испитати све околности случаја.

Из образложења:

”Првостепени суд је правилно поступио када је основаност захтева ценио с обзиром на сложеност чињеничних и правних питања извршног предмета, понашање извршног повериоца одн. подносиоца захтева, понашање надлежних органа, значај извршног предмета за подносиоца захтева, исход извршног поступка и дужину његовог трајања, па је утврдио: да је извршни поступак покренут 14.05.2013. године, да је 10.01.2014. године извршни поверилац делимично намирио новчано потраживање у износима од 172.900 динара и 19.200 динара, да у поступку није било нарочито сложених и спорних правних питања, да подносилац захтев није допринео трајању поступка, да је извршни поступак значајан за подносиоца захтева, и да је било одређених пропуста извршног суда у поступку спровођења решења о извршењу.

Одлучујући о захтеву подносиоца захтева, првостепени суд је правилно закључио да није повређено право подносиоца захтева на суђење у разумном року у поступку који се води пред Основним судом. За свој закључак првостепени суд је дао јасне и потпуне разлоге којима се правилно

указује да извршни поступак не траје неразумно дуго, с обзиром да је поступак покренут 14.05.2013. године и да је извршни поверилац делимично наплатио своје новчано потраживање у том поступку.

Дужина трајања поступка је једна од чињеница на основу које се одлучује о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, а првостепени суд је ту чињеницу, као и чињеницу да је подносилац захтева делимично наплатио своје потраживање, сматрао кључним за одлуку о захтеву подносиоца захтева. Правилна примена правног стандарда суђења у разумном року подразумева утврђивање скупа чињеница (сложеност предмета, понашање подносиоца захтева и државних органа итд.) међу којима одговарајући значај има чињеница дужине трајања судског поступка. Када се утврди да судски поступак траје дужи временски период, приступа се утврђивању и других чињеница које се тичу сложености предмета, понашање подносиоца захтева и државних органа итд. како би се утврдило чијом кривицом се неразумно дуго суди и да ли је подносиоцу захтева повређено право на суђење у разумном року. У предметном случају извршни поступак није још окончан, али како је тај поступак покренут 14.05.2013. године и како је извршни

поверилац односно подносилац захтева делимично наплатио своје новчано потраживање, те околности говоре у прилог закључка првостепеног суда да није повређено право подносиоца захтева на суђење у разумном року (упркос одређеним пропустима извршног суда у поступку спровођења решења о извршењу)”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 141/2014 од 05.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року

Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року је убрзање судског поступка, тако да се примерена новчана накнада не мора одредити у свим случајевима када је утврђена повреда права на суђење у разумном року, ако се налагањем убрзања поступка та сврха може остварити.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда утврђено је да је повређено право на суђење у разумном року предлагачу у предмету Основног суда па је наложено Основном суду да предузме све мере да се овај поступак оконча најдуже у року од 6 месеци рачунајући од правноснажности решења. Одбијен је захтев предлагача да му се на име правичне накнаде због повреде права на суђење у разумном року на терет буџетских средстава Републике Србије досуди износ од 70.000,00 динара као неоснован. Предлагач је ослобођен од трошкова плаћања судске таксе.

Према стању у списима, предлагач је дана 17.10.2014. године поднео захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету Основног суда у коме се расправља о потраживању тужиоца ЈКП... за неплаћене трошкове грејања у којима је предлагач тужени.

Дуго трајање поступка од 7 година и 10 месеци настало је због тога што се предлагачу као дужнику – туженом, није могла извршити достава решења о извршењу донетог на основу веродостојне исправе. Предлагач је променио пребивалиште још 1996. године, од када више не станује у стану за који је настао комунални

дуг, али иако је промена адресе настала пре покретања овог поступка, предлагач се није пријавио на адресу стварног пребивалишта ..., што је допринело да поступак дуго траје. Првостепени суд није предузимао све радње у оквиру својих овлашћења, да би поступак који је по својој природи релативно једноставан, окончао у што краћем року, па је због тога утврђено да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року и наложено Основном суду да предузме мере да се поступак оконча најдуже у року од 6 месеци од правноснажности решења.

Захтев предлагача да му се досуди правична накнада због повреде права одбијен је јер према закључку Вишег суда, иако Основни суд има пропуста у достављању решења о извршењу и решавању приговора, ипак је предлагач на одређени начин скривио немогућност достављања јер не живи на адреси која је пријављена као његово пребивалиште. Поред тога ради се о спору релативно малог значаја за предлагача.

Према оцени Врховног касационог суда, правилно је Виши суд поступио када је одбио захтев предлагача у делу у коме је тражио накнаду због повреде права на суђење у разумном року у износу од 70.000,00 динара.

Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року је пре свега убрзање поступка, тако да се накнада не мора досудити у свим случајевима када је утврђена повреда права на суђење у разумном року. Имајући у виду да је Виши суд издао налог Основном суду да предузме све мере да се поступак оконча у року од 6 месеци и имајући у виду вредност овог спора и да се спор води против предлагача као дужника зато што није платио комуналну услугу, према мишљењу Врховног касационог суда, на овај начин је постигнута сврха заштите права на суђење у разумном року, јер ће се предузетом мером која је наређена у конкретном случају отклонити последице настале повредом права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 294/2014 од 11.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Утицај сложености предмета на дужину трајања поступка

Ако је због сложених чињеничних питања спорног односа суду потребно одређено време да правилно

утврди и размотри та питања, протек времена у том циљу не представља повреду права на суђење у разумном року, чак и када се ради о предметима који се по закону сматрају хитним.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је као неоснован захтев за заштиту права на суђење у разумном року предлагача у парничном поступку који се води пред Основним судом. Врховни касациони суд је испитао побијану одлуку и утврдио да жалба предлагача није основана.

Предлагач је 18.06.2014. године поднео захтев за заштиту права за суђење у разумном року у парничном поступку који се води пред Основним судом по тужби од 27.01.2014. године ради лишења родитељског права против бивше супруге због кршења права детета, злостављања и занемаривања. Сматра да је поступајући судија прекршио одредбу члана 269. став 1. и 2. Закона, због чега је поднео захтев за изузеће поступајућег судије, а из истих разлога подноси и захтев за заштиту права на суђење у разумном року са предлогом да се исти усвоји.

Поступајући по захтеву предлагача у смислу члана 8а. и 8б. Закона о уређењу судова Виши суд као непосредно виши суд у односу на Основни суд је утврдио да је након развода брака предлагача са бившом супругом њихово заједничко дете, рођено 08.08.2005. године, поверено мајци на самостално вршење родитељског права и уређен начин виђања предлагача са дететом. По тужби центра за социјални рад донета је првостепена неправноснажна одлука којом је предлагач делимично лишен родитељског права у делу који се односи на одлучивање о питањима која битно утичу на живот малолетног детета и у делу који се односи на одржавање личних односа подносиоца захтева са малолетним дететом и измењен је начин његовог виђања са дететом у контролисаним условима, у просторијама центра за социјални рад у присуству два стручна радника центра и мајке детета и то два пута седмично. Предлагач је дана 27.01.2014. године поднео Основном суду тужбу за лишење родитељског права његовог бившег супружника, у којој се наводи да бивша супруга крши право детета, да га злоставља и занемарује, па је предложио да се усвоји привремена мера забране контакта супруге са дететом до окончања поступка лишења родитељског права. Поступајући суд је најпре заказао рочиште по поднетој тужби за 07.04.2014. године, али је померио

тај термин унапред и рочиште заказао за 04.03.2014. године. У међувремену, решењем председника Основног суда одбијен је захтев подносиоца захтева за изузеће поступајућег судије. Затим је пред Основним судом 04.03.2014. године одржано рочиште и донета одлука да се прибави мишљење центра за социјални рад, а након пријема тог мишљења 02.04.2014. године одржано је ново рочиште дана 06.05.2014. године. На овом рочишту предлагач се изјаснио да ће предложити имена сведока, што је и учинио, а ново рочиште заказано за 17.06.2014. године. На ово рочиште су приступили и тужилац и тужена, али је тужилац-овде предлагач напустио суђење наводећи да ће поднети нови захтев за изузеће поступајућег судије. Нови захтев је поднео, исти је одбачен од стране поступајућег судије као недозвољен 19.06.2014. године, а рочиште је заказано за 30.09.2014. године, те је померено за 08.07.2014. године.

Поступајући судија у предмету Основног суда се изјаснио да се између предлагача и његове бивше супруге воде многобројни парнични, извршни и кривични поступци у вези спорних питања након развода брака и да је против предлагача вођен извршни поступак јер није желео да добровољно врати дете и да га је скривао на разним местима због

чега је двома правноснажним кривичним пресудама оптужен због кривичног дела одузимање малолетног лица. На основу тужбе Центра за социјални рад, предлагач је делимично лишен родитељског права, а његово виђање са дететом се одвија у контролисаним условима у просторијама Центра. Имајући у виду све околности случаја и посебно водећи рачуна о томе да ли је угрожен интерес детета, суд је поступао у најразумније могућим роковима.

Виши суд је имао у виду да оцена разумног трајања судског поступка зависи од низа чинилаца, а пре свега од сложености чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашања подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року као странке у поступку, поступање судова који воде поступак, као и значаја права за подносиоца.

Оцењујући критеријуме сложености поступка, Виши суд је утврдио да се парнични поступак води по тужби предлагача за лишење родитељског права бившег супружника у односу за заједничко дете, те да је у том поступку потребно прибавити одговарајући извештај од установа специјализованих за посредовање у породичним односима као и саслушати одређен број сведока. Правилно је Виши суд закључио да

се ради о нарочито осетљивом поступку и да је потребно утврдити сложена чињенична питања ради примене правних норми, што указује на потребу да поступак мора да траје одређено време да би се сва питања правилно размотрила. Правилно је Виши суд закључио да је предлагач као тужилац делимично одговоран за то што парнични поступак није још ефикасније текао у погледу извођења доказа. Наиме, од самог почетка предлагач је изражавао сумњу у рад поступајућег судије, па је подносио два захтева за изузеће, а рочиште заказано за 17.06.2014. године је морало бити одложено, иако су биле испуњене претпоставке за одржавање, јер је предлагач напустио суђење.

Оцењујући поступање првостепеног суда, Виши суд констатује да је основна дужност суда да обезбеди да се избегне непотребно одуговлачење и да се предузимају оне радње у поступку које имају за циљ да се поступак спроведе брзо и ефикасно. Правилно је Виши суд закључио да је првостепени суд редовно, у краћим временским интервалима, заказивао и одржавао рочишта, те да је ради утврђивања чињеничног стања прибавио одговарајући извештај Центра за социјални рад и правилно оценио да у конкретном случају нема значајних неажурности

нити пропуста у раду суда, а који су допринели дужем трајању оспореног поступка.

Правилно је Виши суд оценио да је парнични суд у поступку у коме није било одуговлачења, до сада предузимао све мере у циљу расправљања основаности тужбеног захтева који се односи на то да се супружник предлагача лиши родитељског права у односу на заједничко дете, водећи при томе рачуна да заштити најбоље интересе детета, те да предлагачу није повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава и правилно одлучио када је одбио захтев за заштиту права на суђење у разумном року сагласно одредбама члана 8а. до 8б. Закона о уређењу судова”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 5/2014 од 04.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Вредност предмета спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности

О захтеву за заштиту права на суђење у разумном року у поступку који није спор мале вредности, одлучује апелациони суд, као непосредно виши суд.

Из образложења:

”Виши суд се решењем огласио стварно ненадлежним за поступање у поступку који није спор мале вредности и одлучио да се предмет по правноснажности уступи Апелационом суду. Против решења вишег суда предлагач је изјавио жалбу.

Одлучујући о изјављеној жалби у смислу чланова 386, 401. и 402. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ број 72/11 и 55/14), у вези члана 30. став 2. Закона о парничном поступку, Врховни касациони суд је нашао да жалба предлагача није основана.

Законом о уређењу судова („Службени гласник РС“ број 116/2008 и 101/2013), чланом 8а став 1. прописано

је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено правно на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року; ставом 2. прописано је да захтевом из става 1. овог члана може се тражити и накнада за повреду права за суђење у разумном року, а чланом 8в истог закона прописано је, да на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно се примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.

Појам непосредно вишег суда одређен је чланом 15. Закона о уређењу судова, којим је у ставу 2. прописано да је апелациони суд непосредно виши суд за виши суд и основни суд, док је ставом 3. истог члана одређено да је виши суд непосредно виши за основни суд када је то одређено овим Законом, као и за питања унутрашњег уређења судова и примене Закона о судијама. Члан 23. став 2. тачка 3. истог Закона прописује да виши суд одлучује о жалбама на одлуке основних судова и то на решења у грађанскоправним споровима, на пресуде основних судова у споровима мале вредности и у ванпарничним поступцима, док је чланом 24. став 1. тачка 3. Закона прописано да апелациони суд одлучује о жалбама на пресуде

основних судова у грађанскоправним споровима, ако за одлучивање о жалби није надлежан виши суд.

У конкретном случају, није реч о поступку у спору мале вредности из члана 468. Закона о парничном поступку, јер се тужбени захтев односи на потраживање у новцу које прелази динарску противвредност 3.000 евра по средњем курсу Народне банке Србије на дан подношења тужбе.

Имајући у виду цитиране законске одредбе и вредност предмета спора у овој правној ствари, непосредно виши суд који је надлежан да поступа по захтеву за суђење у разумном року је Апелациони суд, како то правилно закључује Виши суд”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 16/2014 од 10.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Врста грађанског-судског поступка као један од критеријума за разграничење стварне надлежности

Када се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи на поступак пред извршним судом, за одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року надлежан је виши суд, као непосредно виши суд у односу на основни суд у материји извршења.

Из образложења:

”Предлагач је, као извршни поверилац, Вишем суду дана 27.05.2014. године поднела захтев за заштиту права на суђење у разумном року у извршном поступку који се води пред Основним судом.

Налазећи да није непосредно виши суд у односу на суд пред којим се води извршни поступак, Виши суд се побијаним решењем огласио апсолутно ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року у предмету Основног суда.

Одредбом члана 8а. Закона о уређењу судова („Службени гласник Републике Србије“ бр. 116/2008, 104/2009 ... 101/2011 и 101/2013) прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Захтевом из става 1. може се тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд. Против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року може се поднети жалба Врховном касационом суду у року од 15 дана, у складу са одредбом члана 8б. став 3. овог закона. Одредбом члана 8в. овог закона, прописано је да се на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.

Чланом 15. став 2. овог закона (између осталог) прописано је да је апелациони суд непосредно виши суд за виши суд и основни суд, док је ставом 3. истог члана одређено да је виши суд непосредно виши суд

за основни суд када је то одређено овим законом, као и за питања унутрашњег уређења судова и примене Закона о судијама.

Одредбом члана 23. став 2. тачка 3. истог закона, прописано је да виши суд у другом степену одлучује о жалбама на одлуке основних судова и то на решења у грађанскоправним споровима, на пресуде у споровима мале вредности; у ванпарничним поступцима.

Како се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи на поступање суда у извршном поступку, то је по оцени Врховног касационог суда, сагласно наведеним законским одредбама, за одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року надлежан виши суд, као непосредно виши у односу на основни суд у овој материји, а на основу члана 15. став 3. Закона о уређењу судова. При том је надлежан да поступа по таквим захтевима само у предметима који нису правноснажно окончани”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 12/2014 од 03.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Врста спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности

Апелациони суд је стварно надлежан да, као непосредно виши суд, одлучи о жалбама на пресуде основних судова у радном спору. Самим тим апелациони суд одлучује и о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року у радном спору.

Из образложења:

”Одредбом члана 8а Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 116/08, ... 101/13) прописано је да странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Чланом 15. став 2. овог Закона (између осталог) утврђено је да је апелациони суд непосредно виши суд за виши суд и основни суд, док је ставом 3. истог члана одређено да је виши суд непосредно виши суд за основни суд када је то одређено овим законом, као и за питања унутрашњег уређења судова и примене Закона о судијама. Применом члана 24. став 1. тачка 3. Закона

о уређењу судова, апелациони суд одлучује о жалбама на пресуде основних судова у грађанскоправним споровима, ако за одлучивање о жалби није надлежан виши суд, а применом члана 23. став 2. тачка 3. Закона, виши суд одлучује о жалбама на одлуке основних судова и то на решења у грађанскоправним споровима, на пресуде основних судова у споровима мале вредности и у ванпарничним поступцима.

Имајући у виду да је у овој правној ствари предлагач поднео захтев за заштиту права на суђење у разумном року у радном спору, а да је применом члана 24. став 1. тачка 3. Закона о уређењу судова, апелациони суд надлежан да одлучује о жалбама на пресуде основних судова у радном спору, то је у конкретном случају апелациони суд непосредно виши за основни суд, на основу члана 15. став 2. Закона о уређењу судова”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржр 1/2014 од 26.06.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Допринос предлагача дужини трајања поступка

Предлагач својим радњама опструира поступак подношењем неоснованих захтева за изузеће поступајућег судије и изузеће судијског сарадника, као и подношењем жалбе против одлука против којих није дозвољено њихово изјављивање.

Из образложења:

„Предлагач је Вишем суду поднео захтев за заштиту права на суђење у разумном року у оставинском поступку пред Општинским судом, сада Основним судом. У захтеву је навео да је оставински поступак иза оставиоца, покренут 2001. године пред општинским судом, да је суд о имовини која представља његову заоставштину обавештен поднеском, а да је предмет одложен у архиву до окончања парнице и одређено да ће се поступак наставити по предлогу учесника. По захтеву предлагача одређено је рочиште за наставак поступка, а предлагач је поднео захтев за изузеће, који је одбијен решењем председника суда. Предметом је, затим, задужен други судија. Предлагач је поднео захтев за изузеће и тог судије, који је одбијен решењем председника суда. Даље је навео да

је тим предметом задужен судија, али је записник на рочишту водио и потписао судијски саветник, па је предложио и његово изузеће.

По оцени Врховног касационог суда, поступање Основног суда у овом оставинском предмету било је делотворно, а поступак расправљања заоставштине покренут одмах по достављању смртнице. Како је подносилац захтева оспорио правну ваљаност уговора о доживотном издржавању, правилно је суд прекинуо поступак расправљања заоставштине, а учеснике упутио на парницу ради доказивања својих навода. Подносилац захтева се позвао на постојање парнице која се води против учесника ради поништаја уговора о поклону и утврђивања права својине, а из разлога што је оставилац располагао имовином која није његово искључиво власништво, јер је у њеном стицању учествовала и сада пок. мајка подносиоца захтева. Иако је парница правноснажно окончана, предлог за наставак поступка поднео је после пет година. И по наставку поступка предлагач својим радњама опструира поступак подношењем захтева за изузеће поступајућих судија и изузеће судијског сарадника, као и подношењем жалбе против одлука против којих није дозвољено њихово изјављивање, што све указује да је учесник у оставинском поступку, подносилац захтева у овом поступку за заштиту права на суђење у разумном року, сам допринео дугом

трајању поступка, због чега је правилно побијаним решењем његов захтев одбијен као неоснован“.

(Сенјенца из решења Врховној касационој суда Рж і 803/2015 од 16.7.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитиу права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Извршни дужник као подносилац захтева за заштиту права на суђење у разумном року и право на новчану накнаду

Извршни дужник који није имао сазнања да је поступак извршења покренут, није могао ни имати било каква трпљења у вези са дужином трајања поступка, због чега се неразумна дужина трајања извршног поступка не може окончати досуђивањем примерене новчане накнаде као сатисфакције за неразумно дуго суђење.

Из образложења:

„Против подносиоца захтева као дужника у извршном поступку пред Општинским судом поднет је предлог за дозволу извршења пленидбом, чувањем и

јавном продајом покретних ствари дужника на основу извршне пресуде ради наплате вредности 1/36 дела фабричке цене возила у моменту исплате, трошкова спора са законском затезном каматом и трошкова извршења. Суд је решењем о извршењу одредио предложено извршење и одредио трошкове извршења, које решење није уручено извршном дужнику. Дописом извршни поверилац је позван да се изјасни о даљем току поступка, да би се извршни поверилац поднеском сагласио са наставком поступка, због чега му је закључком наложено да уплати предужум на име трошкова спровођења извршења. Тај закључак није уручен извршном повериоцу, јер је непознат на означеној адреси, због чега је достава извршена преко огласне табле суда. Извршни поступак је обустављен због неплаћања наложеног предужја. Наредбом поступајућег судије одређено је да се извршном повериоцу изврши достава преко огласне табле суда, па је извршни поверилац изјавио приговор на решење о обустави поступка, и предмет је достављен ИПВ већу на даљу надлежност.

Након оцене околности које утичу на дужину поступка, да би се оценило да ли је поступак разумно трајао или не, Виши суд је закључио да у извршном поступку није било сложених правних и чињеничних

питања као и да подносилац захтева, иако дужник у овом извршном поступку, има легитимни интерес да судови одлуче о захтеву за спровођење извршења у разумном року, без обзира што се ради о принудној наплати потраживања према извршном дужнику по протеклу париционог рока, као подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року.

Правилно је одбијен захтев подносиоца за накнаду примерене накнаде због повреде права на суђење у разумном року у смислу члана 86 Закона о уређењу судова, јер је налог Основном суду да предузме све неопходне мере да би се извршни поступак окончао у најкраћем року мера адекватна конкретним околностима. У конкретном случају, извршни дужник није имао никаквих сазнања да је поступак извршења покренут, те се неразумна дужина трајања овог поступка у односу на њега не може окончати досуђивањем новчане накнаде као сатисфакције за дужину трајања извршног поступка, јер он као извршни дужник је знао за постојање правноснажне и извршне судске одлуке по којој је он дужник новчане обавезе, али није имао сазнања да је извршни поступак покренут, па није могао ни имати било каква трпљења у вези са дужином трајања поступка. Зато је убрзање поступка по оцени Вишег суда, довољна мера коју прихвата и Врховни

касациони суд као примерену сатисфакцију подносиоцу захтева“.

(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Рж 1 628/2015 од 13.5.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитију права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Када је окончан оставински поступак

Правноснажном одлуком о наставку прекинутог оставинског поступка, поступак се не окончава, већ доношењем решења о наслеђивању или обуставом поступка.

Из образложења:

„Побијаном одлуком првостепени суд је одбацио захтев за заштиту права на суђење у разумном року, јер је поднет након што је оставински поступак окончан – утврђењем правноснажности решења о наставку оставинског поступка. Према закључку Вишег суда, одлука којом је оставински поступак окончан је правноснажна одлука о наставку поступка, а како је тек након тога поднет захтев за заштиту права на суђење у разумном року, исти је ваљало одбацивати.

По оцени Врховног касационог суда побијано решење је засновано на погрешној примени члана 8а Закона о уређењу судова. Према члану 8а ст. 1. и 2. Закона о уређењу судова, странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, а захтевом из наведеног става може се тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Из наведеног произилази да је законски услов за остварење права на судску заштиту по наведеном основу да судски поступак, поводом кога се заштита тражи у време подношења захтева није правноснажно окончан. Погрешан је закључак првостепеног суда да је у овом случају, у време подношења захтева за заштиту права, оставински поступак био правноснажно окончан, зато што је оставински суд већ утврдио правноснажност решења о наставку оставинског поступка. Код оваквог стања неприхватљиви су разлози побијане одлуке о одбачају захтева, услед чега је првостепено решење укинута“.

(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Рж 1 479/2015 од 3.6.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитију права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Накнада материјалне штете и захтев за заштиту права на суђење у разумном року

Накнада материјалне штете која одговара потраживању утврђеном правноснажном пресудом и чије извршење је тражено у поступку извршења, не може се тражити у захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

Из образложења:

„Предлагач је поднео уставну жалбу Уставном суду Републике Србије у којој је тражио да се утврди и повреда права на имовину – накнада материјалне штете у висини износа опредељеног решењем о извршењу Општинског суда и Основног суда. Како о том делу захтева Виши суд својим решењем није одлучио, предлагач је поднео предлог за доношење допунског решења насловивши је жалбом. Врховни касациони суд је решењем вратио списе Вишем суду на допуну поступка – ради доношења решења којем ће уставну жалбу са одлукама донетим у том поступку доставити Уставном суду како би тај суд у оквиру своје надлежности донео одлуку по уставној жалби о повреди права на имовину. Првостепени суд је донео

допунско решење којим је уставну жалбу у делу који се односи на повреду права на имовину вратио на одлучивање Уставном суду.

Врховни касациони суд налази да је у конкретном случају Виши суд правилно одлучио када је вратио уставну жалбу у делу који се односи на повреду права на имовину Уставном суду Републике Србије, јер се у поступку пред редовним судом такав захтев не може поставити, због чега је првостепени суд правилно одлучио као у изреци допунског решења. С обзиром да суд у овом поступку може, али и не мора одредити примерену накнаду која представља одређени вид сатисфакције која заједно са изреченом мером за убрзање поступка утиче на убрзање и окончање извршног поступка у коме је дошло до прекорачења разумног рока, као и даље спречавање повреде права. Уставна жалба у делу захтева предлагача којим је тражио накнаду материјалне штете која одговара његовом потраживању утврђеном правноснажном пресудом и чије извршење је тражено у поступку извршења, се односи на утврђивање повреде права на имовину (члан 58. Устава Републике Србије), о чему Уставни суд одлучује. Одлучивање о повреди уставом загарантованог права из члана 58. Устава Републике Србије – право на имовину, према члану 170. Устава Републике Србије је у његовој искључивој надлежности. Због тога, неосновано у жал-

би предлагач указује да је првостепени суд требало да одлучи о накнади материјалне штете у висини опредељеној предлогом за извршење“.

(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Рж 1071/2015 од 16.9.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитију права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Неажурност суда у кривичном поступку и повреда права на суђење у разумном року

У кривичном поступку против предлагача-окривљеног повређено је право на суђење у разумном року, због неажурног поступања другостепеног суда, који је у поступку по жалби прву одлуку донео тек након десет месеци од дана пријема предмета, док је правноснажну одлуку донео након годину дана од дана пријема предмета.

Из образложења:

„Члан 14. Законика о кривичном поступку прописује да је суд дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка.

Члан 461. став 2. Законика о кривичном поступку прописује да је другостепени суд дужан да своју одлуку са списима достави првостепеном суду најкасније у року од четири месеца, а ако је оптужени у притвору, најкасније у року од три месеца од дана када је судија известилац примио списе тог суда са предлогом јавног тужиоца.

Трајање кривичног поступка и појам разумног трајања судског поступка је релативна категорија која зависи од низа чинилаца које је потребно ценити у сваком појединачном случају, а пре свега од сложености чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашања подносиоца захтева као странке у поступку, поступања надлежних судова који воде поступак и природе захтева, односно значаја права за подносиоца захтева.

Анализирајући поступање Основног суда и Апелационог суда, у кривичном поступку који је вођен против предлагача – окривљеног, Врховни касациони суд налази да је управо због неажурног поступања Апелационог суда повређено право на суђење у разумном року предлагача, обзиром да је Апелациони суд поступајући први пут по жалби Основног јавног тужиоца, одлуку донео тек након десет месеци од дана пријема предмета, док је у поновном поступку,

такође поступајући по жалби Основног јавног тужиоца, другостепену одлуку донео тек након годину дана и једног месеца од дана када су му списи предмета достављени на одлучивање по жалби.

Апелациони суд је неоправданом неактивношћу и неефикасним поступањем допринео одуговлачењу поступка, обзиром да према стању у списима у овом периоду суд није предузео ниједну радњу у циљу окончања поступка. У овом конкретном случају је од посебног значаја и околност да се радило о поступку који је окончан ослобађајућом пресудом, у коме је окривљени, иако заштићен претпоставком невиности „трпео“ последице дуготрајног суђења“.

(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Р4 к 11/2015 од 1.10.2015. године ујиврђена на седници Одељења за заштитиу права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Неуредност захтева

Када иницијални акт не садржи одређени захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року, као ни захтев за убрзање поступка, у иницијалном акту није наведен број предмета, ни суд

пред којим се води поступак, такав захтев се одбацује као неуредан.

Из образложења:

„По пријему списка предмета Виши суд је нашао да је предметни захтев неуредан – није разумљив, па је решењем, захтев враћен подносиоцу ради допуне и исправке под претњом пропуштања у року од осам дана од дана пријема решења.

Предлагач је Вишем суду вратио захтев без суштинских измена где наводи да се код тог суда води већи број парничних и кривичних предмета. Предлагач је навео да се у појединим предметима и он јавља у својству супарничара и да породица ... трпи дугогодишње насиље од стране ..., са елементима насиља у породици, па предлаже усвајање привремених мера и доношење пресуде којом се уређују имовински односи између ... и ... Такође наводи да су судије које су поступале у бројним парничним, кривичним и извршним предметима поступале незаконито и онемогућавале предлагачу правну заштиту и тиме су му нанели нематеријалну и материјалну штету.

Виши суд је констатовао да у захтеву предлагача не постоји одређени захтев за утврђивање повреде пра-

ва на суђење у разумном року, као и захтев за убрзање поступка како би суд у смислу члана 8а Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 116/08 ... 101/13), о повреди права на суђење у разумном року уопште могао да одлучује.

Према оцени Врховног касационог суда, правилно је Виши суд, применио одредбе члана 192. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ 72/2011), којим је прописано да тужба мора да садржи одређени захтев у погледу главне ствари и споредног тражења, чињенице на којима тужилац заснива захтев, доказе којима се утврђују ове чињенице, вредност предмета спора као и друге податке које мора имати сваки поднесак“.

(Сенџиенца из решења Врховног касационог суда Ржг 1456/2015 од 9.9.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитиу права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Новчана накнада и објављивање одлуке на веб страници суда

Подносиоцу захтева припада примерена новчана накнада независно од чињенице да ли ће решење о повреди права бити објављено на веб страници

суда, ако је дужина трајања поступка условљена пропуштањем суда да поступа у складу са законским овлашћењима.

Из образложења:

„Основано се наводима жалбе предлагача указује да је првостепени суд одлучујући о висини примерене новчане накнаде за утврђену повреду права на суђење у разумном року погрешно применио материјално право када је захтев предлагача одбио као неоснован. Наиме, како је у конкретном случају у питању спор из радног односа ради исплате накнаде зараде, који је по својој природи хитан, те иако је у питању релативно сложен поступак који је захтевао извођење доказа вештачењем, према налажењу Врховног касационог суда, предлагачима припада примерена накнада за утврђену повреду права на суђење у разумном року с обзиром да је дужина трајања поступка била условљена пропуштањем поступајућег суда да у складу са законским овлашћењима предузме све мере ради окончања извршног поступка, посебно код чињенице да је главна расправа отворена седам месеци након закључења, а ново рочиште за главну расправу заказано тек након истека још два месеца (период непоступања од девет месеци), а предлагачи својим поступањем нису допринели дужини трајања

поступка. Стога, по оцени овог суда, предлагачима припада примерена новчана накнада за утврђену повреду права у износу од по 10.000,00 динара која, независно од чињенице да ће решење бити објављено на веб страници суда, представља правичну примерену накнаду за повреду права коју су предлагачи у конкретном случају претрпели, а изреченим мерама постићи ће се сврха заштите прописана чл. 8а и 8б Закона о уређењу судова“.

(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Ржр 63/2015 од 9.7.2015. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Нови захтев за заштиту права на суђење у разумном року у кривичном истражном поступку

Због хитности и природе истражног поступка, не може се прихватити становиште да је преурањен нови захтев за заштиту права на суђење у разумном року зато што је поднет након шест месеци од правноснажног окончања ранијег поступка за заштиту права на суђење у разумном року.

Из образложења:

„Из списка произилази да је предлагач у својству оштећеног поднео истражном судији Основног суда захтев за спровођење истраге против извршног радника Основног суда због кривичног дела злоупотреба службеног положаја из члана 359. став 1. КЗ, са предлогом да се у том суду спроведе истрага.

Решењем Вишег суда у усвојен је захтев за заштиту права на суђење у разумном року подносиоца, и наложено Основном суду да предузме све неопходне мере како би се поступак окончао у најкраћем року.

Основни суд није поступио по наведеном решењу, па је предлагач поднео нови захтев за заштиту права на суђење у разумном року, који је побијаним решењем одбијен као неоснован.

По оцени Врховног касационог суда разлог дугог трајања првостепеног поступка је неефикасност и неактивност првостепеног суда, чиме је повређено право подносиоца жалбе за суђење у разумном року, а на шта се основано указује жалбом предлагача.

Захтев за спровођење истраге предлагача, поднет је 14.2.2011. године, дакле преко четири године и се-

дам месеци поступак у овом предмету још увек није окончан, а да од 19.12.2014. године, када је донето решење којим је наложено да се предузму све неопходне мере ради окончања поступка у најкраћем року па до подношења захтева предлагача ради заштите права на суђење у разумном року дана 20.5.2015. године није спроведена ни једна радња, и да наведени кривични поступак још увек није окончан, па је подносиоцу жалбе повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије. Ценећи дужину поступка пред првостепеним судом, Врховни касациони суд је донео одлуку да се предлагачу исплати примерена накнада у износу од 30.000,00 динара из средстава Републике Србије опредељених за рад судова“.

(Сенјеница из решења Врховној касационој суда Ржк 139/2015 од 30.9.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитну права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Обустава и превођење парничног у ванпарнични поступак

Обустава парничног поступка и превођење поступка у ванпарнични пред судом који је непо-

средно нижи у односу на суд који је донео ожалбено решење, не може се сматрати правоснажно окончаним поступком.

Из образложења:

„Према утврђеном чињеничном стању предлагач је у својству тужиоца, Основном суду поднела тужбу против туженог ради чинидбе тражећи уједно и да суд одреди привремену меру. Суд је поступао по поднетој тужби све до 2014. године, када је донео решење којим се обуставља парнични поступак и одлучио да ће се даљи поступак спровести по правилима ванпарничног поступка. Решење је достављено странкама и постало је правноснажно. Дописом суда обавештено је ванпарнично одељење Основног суда о достављању списка ради поступања у поступку уређења управљања и коришћења заједничке ствари. Ванпарнично одељење суда је примило наведени предмет и исти је заведен у ванпарнични уписник. По том предмету суд није даље поступао. Код напред утврђеног чињеничног стања првостепени суд налази да је поступак у парничном предмету, а на који се односи захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року правноснажно окончан пре подношења захтева за заштиту

права на суђење у разумном року, те је због тога предлог одбачен.

Овакав закључак првостепеног суда се не може прихватити као правилан. Одредбом члана 8а став 1. Закона о уређењу судова је предвиђено да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Судски поступак траје све док се о захтеву странке не одлучи правноснажном судском одлуком. Обустава парничног поступка и превођење поступка у ванпарнични пред судом који је непосредно нижи у односу на суд који је донео ожалбено решење, не може се сматрати правноснажним окончањем поступка. Напротив, члан 18. став 2. ЗПП, налаже да се поступак настави по правноснажности решења пред надлежним судом по правилима ванпарничног поступка. Самим тим у таквој ситуацији, захтев предлагача се не може одбацити како је то поступио првостепени суд“.

(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Рж 1 927/2015 од 16.7.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитиу права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Подношење новог захтева за заштиту права на суђење у разумном року и правноснажно пресуђена ствар

Ако судски поступак није окончан и поред утврђене повреде права на суђење у разумном року, нови захтев за заштиту тог права не може се одбацити као правноснажно пресуђена ствар, с обзиром да временски аспект спора улази у чињенични индетитет потребан за оцену пресуђене ствари.

Из образложења:

„Решењем Вишег суда, ставом првим изреке, одбачен је захтев предлагача којим је тражила да се утврди да је у поступку који се води пред Основним судом, као извршном повериоцу, повређено право на суђење у разумном року, те да јој се досуди примерена накнада по уверењу суда, који износ ће се исплатити из буџетских средстава Републике Србије опредељеним за рад судова, у року од три месеца од дана подношења захтева.

Правноснажним решењем Вишег суда одбијен је захтев предлагача у делу којим је тражила да се утвр-

ди да је решењем Основног суда повређено право на суђење у разумном року, да се наложи Основном суду да у року од годину дана оконча извршни поступак и да се предлагачу досуди накнада штете за повреду права на суђење у разумном року, као неоснован.

Предлагач је ранији захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднела ..., више од пет месеци пре другог захтева. Имајући у виду наведено, по оцени овог суда, не може се сматрати да се ради о идентичном чињеничном стању, с обзиром да предметни извршни поступак, у којем је према наводима предлагача повређено његово право на суђење у разумном року, сада траје пет месеци дуже. Наведени временски период, односно чињеница колико дуго траје поступак у којем је странци повређено право на суђење у разумном року је у конкретном случају од посебног значаја када се има у виду да се ради о поступку извршења, за који је законом прописана хитност у поступању. Због наведеног, овај суд налази да је првостепени суд погрешно закључио да се ради о правноснажно пресуђеној ствари у смислу одредбе члана 356. став 2. ЗПП, а како је из наведеног разлога захтев предлагача погрешно одбачен, а да при том нису утврђене чињенице битне за одлуку у овој правној ствари, побијано решење је морало бити

укинута и предмет враћен првостепеном суду на поновни поступак“.

(Сенџеница из решења Врховној касационој суда Рж 1386/2015 од 16.9.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитију права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Примерена накнада и материјална штета досуђена пресудом

Примерена накнада због повреде права на суђење у разумном року представља посебну врсту накнаде, која не садржи новчане износе досуђене правноснажном пресудом.

Из образложења:

„Првостепени суд је утврдио да је подносиоцима захтева повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда, с обзиром на то да је од доношења решења о извршењу па до доношења решења о прекиду поступка услед отварања поступка стечаја протекло пет година и осам месеци и одредио подносиоцима захтева примерену накнаду у износу од

по 10.000,00 динара, имајући у виду дужину трајања поступка, да се ради о поступку који је хитан, као и економске и социјалне прилике у Републици Србији.

Полазећи од дужине трајања поступка, чињеничне и правне сложености конкретнoг случаја и његов значај за подносиоце захтева, да је поступак извршења прекинут услед отварања поступка стечаја над извршним дужником, која неактивност суда не може се узети као пропуст суда приликом оцeне разумне дужине трајања поступка, по оцeни овога суда одређена накнада у износу од по 10.000,00 динара подносиоцима захтева представља примерену накнаду, због чега је првостепени суд правилно одбио захтев преко одређеног па до траженог износа на име примерене накнаде.

Примерена накнада због повреде права на суђење у разумном року не садржи новчане износе досуђене правноснажном пресудом, односно представља посебну врсту накнаде предвиђене одредбама чл. 8а и 86 Закона о уређењу судова, и не представља материјалну или нематеријалну штету, а судови опште и посебне надлежности предвиђени чланом 11. Закона о уређењу судова, нису надлежни да одлучују о повреди других права зајемчених Уставом Републике Србије („Службени гласник РС“ 98/06), већ Уставни суд Републике Србије, као што је између осталог и

повреда права на имовину, то је у том делу правилно првостепени суд одбацио захтев подносилаца за накнаду материјалне штете у висини износа одређених решењем Основног суда и затим одлучио да по правноснажности решења предмет уступи Уставном суду Србије ради одлучивања о захтеву подносиоца за повреду права на имовину“.

(Сенјенца из решења Врховној касационој суда Рж 1486/2015 од 8.10.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитиу права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Разумни рок и инсолвентност дужника

Нема повреде права на суђење у разумном року и поред одређених малих пропуста суда ако је примарни разлог трајања поступка инсолвентност дужника.

Из образложења:

„Предлагач је навео је да је 2009. године поднео тужбу ради регреса Општинском суду а да је 2010. године донета пресуда у том поступку којом је усвојен тужбени захтев. Предлагач је 2011. године поднео предлог

за доношење решења о извршењу на основу правноснажне и извршне пресуде, који предлог је усвојен.

У конкретном извршном поступку суд је поступао благовремено и ажурно у односу на сваки предлог који је истакао извршни поверилац и није било периода неактивности суда. Првостепени суд је увидом у списе утврдио да је извршни дужник у сталном радном односу и да на своје име нема уписане некретнине, нити поседује возило регистровано на његово име. Према извештају МЗ, где се извршни дужник и даље налази у радном односу, послодавац поступа по решењу о извршењу и закључку суда те редовно обуставља извршном дужнику 2/3 зараде, што је једини начин на који извршење може да се спроведе.

Разумна дужина судског поступка представља оптимално време да се одлучи о праву странке које је спорно, да би се неизвесност отклонила, а странка добила сазнање да ли јој спорно право припада или не, чиме се обезбеђује и правна сигурност странака. Међутим, оптимално потребно време за окончање поступка је релативна категорија која се процењује у сваком конкретном случају на основу околности које се тичу сложености чињеничних и правних питања у судском поступку, понашања подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, посту-

пање суда, природе захтева, односно значаја предмета спора за подносиоца.

Оцењујући критеријум сложености поступка, виши суд је правилно утврдио да се у конкретном случају не ради о сложеном предмету, да извршни поверилац није својим понашањем узроковао дужину трајања поступка, нити постоје нарочити пропусти у раду суда који би допринели дужини трајања поступка, при чему се не ради о предмету из категорије приоритетних према Европским стандардима. Међутим, пропусти суда на које се предлагач позива у жалби нису узроковали дужину трајања поступка извршења, већ поступак траје због инсолвентности дужника, за коју не постоји одговорност суда“.

(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Рж 1186/2015 од 24.7.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитију права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Разумни рок и неажурно поступање суда

Када је неажурно поступање суда један од главних узрока другог трајања поступка, који у дужем периоду није предузео није радњу у циљу окончања

поступка, пасивно понашање странке у последњих неколико месеци није од битног утицаја на трајање судског поступка.

Из образложења:

„Против подносиоца захтева као дужника у извршном поступку пред Општинским судом поднет је предлог за дозволу извршења пленидбом, чувањем и јавном продајом покретних ствари дужника на основу извршне пресуде ради наплате вредности 1/36 дела фабричке цене возила у моменту исплате, трошкова спора са законском затезном каматом и трошкова извршења. Суд је решењем о извршењу одредио предложено извршење и одредио трошкове извршења, које решење није уручено извршном дужнику. Дописом извршни поверилац је позван да се изјасни о даљем току поступка, да би се извршни поверилац поднеском сагласио са наставком поступка, због чега му је закључком наложено да уплати предужум на име трошкова спровођења извршења. Тај закључак није уручен извршном повериоцу, јер је непознат на означеној адреси, због чега је достава извршена преко огласне табле суда. Извршни поступак је обустављен због неплаћања наложеног предужја. Наредбом поступајућег судије одређено је да се извршном повериоцу изврши достава преко огласне табле суда, па

је извршни поверилац изјавио приговор на решење о обустави поступка, и предмет је достављен ИПВ већу на даљу надлежност.

Након оцене околности које утичу на дужину поступка, да би се оценило да ли је поступак разумно трајао или не, Виши суд је закључио да у извршном поступку није било сложених правних и чињеничних питања као и да подносилац захтева, иако дужник у овом извршном поступку, има легитимни интерес да судови одлуче о захтеву за спровођење извршења у разумном року, без обзира што се ради о принудној наплати потраживања према извршном дужнику по протеклу париционог рока, као подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року.

Виши суд је правилно оценио да је један од главних узрочника дужине трајања овог поступка неажурно поступање извршног суда који у дужем периоду времена није предузео ни једну радњу у циљу спровођења извршења. Са друге стране понашање извршног повериоца у последњих девет месеци није битно утицало на трајање извршног поступка, који је пре тога неоправдано, неактивношћу суда, дуго трајао“.

*(Сенџенца из решења Врховној касационој суда Рж
і 628/2015 од 13.5.2015. године утврђена на седници*

Одељења за заштитију права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Сукоб надлежности и разумни рок

Странка може да тражи само заштиту права на суђење у разумном року у поступку у коме се одлучује о њеним правима и обавезама, а не у поступку у којем суд решава позитивни или негативни сукоб надлежности између два суда.

Из образложења:

„Предлагачи су поднели овом суду захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету Врховног касационог суда Р1...

Одлучујући о захтеву предлагача применом члана 294. Закона о парничном поступку, у вези члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, на чију примену упућује члан 8в Закона о уређењу судова, Врховни касациони суд је нашао да је захтев недозвољен.

У предмету Врховног касационог суда Р1..., Врховни касациони је решавао о сукобу надлежности на основу члана 22. став 2. Закона о парничном поступку.

Закон о уређењу судова у члану 8а став 1. прописује да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Како решавање сукоба надлежности није судски поступак у смислу члана 8а став 1. Закона о уређењу судова, Врховни касациони суд је одлучио као у изреци на основу члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, у вези члана 294. Закона о парничном поступку“.

(Сенџеница из решења Врховног касационог суда Р4 и 177/2015 од 16.9.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитију права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року и налог суду

У поступку за заштиту права на суђење у разумном року не може се судовима налагати на који начин ће донети одлуку у конкретној правној ствари већ им се може наложити да поступак окончају у што

краћем року, уз могућност досуђивања примерене накнаде.

Из образложења:

„Решењем Апелационог суда у Београду, одбијен је захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року којим је тражено да се: наложи Вишем суду да одмах врати списе Основном суду на надлежност, наложи Основном суду да одмах поступи по предлогу извршног дужника и да допуни своју пресуду тако што ће укинути решење Општинског суда и обуставити извршење у целини и укинути све спроведене радње, Вишем суду одреди рок за доношење допунске пресуде у предмету, као и да извршном дужнику одреди примерену накнаду због двадесетогодишњег кршења права на суђење у разумном року.

У овом поступку предлагач тражи да се Вишем суду и Основном суду наложи да одлуче у конкретним предметима и то на начин како то предлагач у свом предлогу тражи, као и да му се због повреде права одреди новчана накнада.

Одредбом члана 8а ст. 1. и 2. Закона о уређењу суда је предвиђено да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у раз-

умном року може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, а тим захтевом може да тражи и накнаду за повреду права на суђење у разумном року. Исти закон у члану 8б став 1. предвиђа да када непосредно виши суд утврди да је захтев подносиоца основан може одредити привремену накнаду за повреду права на суђење у разумном року и одредити рок у коме ће нижи суд окончати поступак у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року. Из наведеног произилази да је основни циљ заштите права на суђење у разумном року, а сходно наведеним законским одредбама, да се поступак пред надлежним судом убрза и оконча у што краћем року. То значи да се у овом поступку не може судовима налагати на који начин ће донети одлуку у конкретној правној ствари већ само им се може наложити да поступак окончају у што краћем року.

С обзиром да предлагач у конкретном случају тражи да се надлежним судовима наложи на који ће начин поступити у конкретним предметима, што по наведеним законским одредбама није дозвољено, то је правилно закључио првостепени суд када је захтев предлагача у овом случају одбио као неоснован“.

(Сенјенца из решења Врховној касационој суда Рж і 956/2015 од 16.9.2015. године утврђена на седници

Одељења за заштитиу права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року као притужбена мера

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року је по својој правној природи пре свега притужбена мера којом странка захтева убрзање судског поступка који је у току ако сматра да јој је због дужине трајања поступка повређено право на суђење у разумном року.

Примерена накнада за повреду права на суђење у разумном року се досуђује само уколико су за то испуњени услови, односно ако је утврђено да се трајање поступка с обзиром на све околности не може сматрати разумним, те да је због дужине трајања поступка код предлагача настала неизвесност у погледу решавања његовог права или обавеза.

Из образложења:

„Решењем Вишег суда, ставом првим изреке, усвојен је захтев за заштиту права на суђење у разумном року предлагача и утврђено да је у извршном предмету

који је у току пред Основним судом повређено право предлагача на суђење у разумном року зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије. Ставом другим изреке, наложено је Основном суду да предузме све неопходне мере и поступак у том предмету оконча у најкраћем могућем року. Ставом трећим изреке, одбијен је као неоснован захтев предлагача у делу којим је тражила да се Република Србија, Високи савет судства – основни суд, обавезе да јој на име накнаде због повреде права на суђење у разумном року исплати износ од 1.000 евра у динарској противвредности.

У првостепеном поступку је утврђено да је предлагач као извршни поверилац поднела са више других лица Општинском суду предлог за извршење против извршног дужника, на основу извршне исправе – пресуде Општинског суда, ради наплате новчаног потраживања. Решењем о извршењу одређено је предложено извршење, решење је достављено Народној банци Србије, Одељењу за принудну наплату у Крагујевцу. Даље је утврђено да је главни дуг извршном повериоцу исплаћен, као и камата на главни дуг, а судске таксе су извршном повериоцу плаћене од стране извршног дужника у току 2005. године. Трошкови парничног поступка исплаћени су непосредно пуномоћнику извршног повериоца. Првосте-

пени суд је нашао да потраживање подносиоца захтева још увек није намирено, али у незнатном делу, уколико уопште и постоји део који није намирен, а што ће бити утврђено након обављеног вештачења које је у току.

Имајући у виду чињеницу да извршни поступак траје девет година, три месеца и девет дана и да у моменту одлучивања о захтеву предлагача још увек није у потпуности окончан, првостепени суд је утврдио да је повређено право предлагача на суђење у разумном року и наложио Основном суду да предузме све неопходне мере да би поступак у том предмету окончао у најкраћем могућем року, али је одбио захтев предлагача за досуђивање примерене накнаде.

Нису основани жалбени наводи којима предлагач тврди да је одбијањем захтева за досуђивање примерене накнаде првостепени суд погрешно применио материјално право.

Основна сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року јесте убрзање поступка и окончање поступка у разумном року. У конкретном случају за предлагача нема неизвесности у погледу решавања њеног права), јер је у току 2006. и 2007. го-

дине (предлог за извршење је поднет 2005. године, намирена скоро у потпуности (за сада није утврђено да ли постоји део потраживања предлагача који још увек није намирен). С обзиром да је предлагач у свом потраживању намирена скоро у потпуности и то у року од шест месеци и осам дана главни дуг, 14 месеци и 20 дана камата на главни дуг, а у периоду од две две године и девет месеци споредно потраживање – трошкови поступка, правилно је одбијен захтев предлагача за одређивање примерене накнаде, а првостепени суд је за своју одлуку у том делу дао јасне, правилне и законите разлоге“.

(Сенџиенца из решења Врховној касационој суда Рж і 359/2015 од 29.4.2015. године утврђена на седници Одељења за заштитиу права на суђење у разумном року 27.11.2015. године)

Вида Петровић-Шкоро,

судија Врховног суда Србије 2003 – 2015

председница Врховног суда 2005 – 2009

Дагмара Рајска*,

доктор права

Универзитет Aix-Marseille, Француска

правник у Европском суду за људска права

ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ ИЗ УГЛА ЈУРИСПРУДЕНЦИЈЕ ЕВРОПског СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

* Захвалан сам Klaudiusz Ryngielewicz, шефу Одсека, заменику секретара, на корисним коментарима и упутствима у вези са прекомерном дужином поступака, нарочито у Пољској (Rajska D., Ryngielewicz K., Nadmierna długość postępowania w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka - Excessive length of proceedings in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights, Przegląd sądowy, 2014); Словачка и Италија (Rajska D., Ryngielewicz K., Excessive length of proceedings in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights, Aracne, 2015).

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Justicia Cunctator est Justicia Denego.

(Закасна правда је ускраћена правда.)

Члан 6 став 1 Европске конвенције о људским правима („Конвенција“) установљава процедурално право на правично суђење у разумном року. Највећи број предмета у Европском суду за људска права односи се на члан 6 Конвенције и многи од њих баве се питањем прекомерне дужине поступака.

Ово није видљиво у званичним годишњим статистицама пресуда у којима се наводи да ли постоји или не постоји повреда Конвенције и ово је последица чињенице да је већина тих предмета одбачена као очигледно неоснована од стране судије појединца. Већина преосталих предмета завршава се нагодбом. Само врло мали број предмета даје повод за доношење пресуде и то када странке не прихватају предложу пријатељску нагодбу.

Члан 6 је потпуно аутономан у односу на начин на који домаћи поступак одређује дужину процесних радњи,

што за последицу има да кршење домаћег рока нужно не указује на кршење члана 6 Конвенције. За разлику од многих националних система, предметно право у пракси Европског суда за људска права („Суд“) не постоји фиксни рок за било коју врсту поступака, а све ситуације се разматрају од случаја до случаја.

Услов „разумног рока“ односи се и на цивилне и на кривичне предмете. Ово није само питање брзог суђења већ и правичног поступка, који у светлу свих околности треба да резултира правилним решавањем правно-неизвесне ситуације у разумном временском року у складу са укупном проценом (*Deumeland v. Germany*, 29. мај 1986, став 90, Серија А бр. 100; *Wemhoff v. Germany*, 27. јун 1968, став 18, Серија А бр. 7; *Boddaert v. Belgium*, 12. октобар 1992, став 36, Серија А бр. 235 D). У случају када се захтева да саслушање буде „у разумном року“, Конвенција наглашава значај доношења правде без одлагања које би могло угрозити њену ефикасност и кредибилитет (*H. v. France*, 24. октобар 1989, став 58, Серија А бр. 162 A).

Члан 6 став 1 обавезује државе уговорнице да организују своје правне системе тако да омогуће судовима да се придржавају различитих захтева садржаних у њему. Позитивна обавеза за државу

настаје према члану 13 Конвенције да створи правни лек унутар било ког цивилног или кривичног предмета како би се убрзала дуготрајна процедура што је циљ члана 6 (*Kudła v. Poland* [GC], бр. 30210/96, став 133, ECHR 2000 XI).

Акумулирање повреда од стране државе представља праксу која је у супротности са Конвенцијом (*Bottazzi v. Italy* [GC], бр. 34884/97, став 22, ECHR 1999 V).

І ПРИМЕНЉИВОСТ ЧЛАНА 6 СТАВА 1 НА ПОСТУПКЕ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА „ГРАЂАНСКА ПРАВА И ОБАВЕЗЕ“

Члан 6 широко покрива све поступке и резултат је одлучујући за приватна права и обавезе (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 90, Серија А бр. 27) и обухвата све аспекте приватног континенталног права са новчаним импликацијама по подносиоца представке као одлучујућег фактора (*Editions Périscope v. France*, 26. март 1992, став 40, Серија А бр. 234 B). Појам грађанских права и обавеза аутономан је као суштински материјална дефиниција развијена од

стране Суда, независно од дефиниције успостављене у домаћем праву држава чланица.

Члан 6 се може применити на спорове између приватних лица и државних органа уколико управни поступци утичу на остваривање имовинских права. Члан 6 се такође односи и на поступке надокнаде, социјалне сигурности и социјалне помоћи, спорове у јавној служби, са изузетком званичника који имају моћ доношења одлука (*Eskelinen and Others v. Finland*, бр. 43803/98, став 62, 8. август 2006):

„Да сумирамо, како би тужена држава могла да се ослони пред Судом на статус подносиоца представке као државног службеника у искључивању заштите садржане у члану 6, два услова морају бити испуњена. Прво, држава у свом националном праву мора изричито искључити приступ суду за позицију или категорију запослених о којима је реч. Друго, искључење мора бити оправдано објективним основама у интересу државе. Сама чињеница да кандидат припада сектору или одељењу које учествује у вршењу овлашћења датих јавним правом није сама по себи одлучујућа. Да би искључење било оправдано, није довољно да држава утврди да државни службеник о којем је реч учествује у вршењу јавних овлашћења или да постоји, цитирајући речи из Случаја Пелегрин, „посебна веза поверења и

лојалности“ између државног службеника и државе, као послодавца. Држава такође треба да покаже да се предмет спора о којем је реч односи на вршење државне власти или да је посебна веза доведена у питање. Према томе, не би требало да постоји оправдање за искључење обичних радних спорова из гаранција члана 6, попут оних који се односе на плате, додатке или слична права, на основу посебне природе односа између одређеног државног службеника и државе о којој је реч. У том случају ће, заправо, постојати претпоставка да се примењује члан 6.“

Члан 6 се не односи на судске спорове који се тичу захтева за азил у погледу одлука о уласку, боравку и депортацији странаца, чак и када имају последице по приватни и породични живот подносилаца подставки (*Maaouia v. France* [GC], бр. 39652/98, CEDH 2000-X, *Penafiel Salgado v. Spain* (dec.), бр. 65964/01, 16. април 2002, и *Sardinas Albo v. Italy* (dec.), бр. 56271/00, CEDH 2004-I, *Mamatkoulov and Askarov v. Turkey* [GC], бр. 46827/99 и 46951/99, CEDH 2005-I). Спорови који се тичу политичког представљања такође остају ван оквира члана 6.

Недавна измена у судској пракси везана за пореске спорове омогућава да се ти предмети испитају иако су ови спорови дуго били искључени из оквира члана

6 (*Ferrazzini v. Italy* [GC], бр. 44759/98, став 29, ECHR 2001 VII). Суд је већ испитао питања која се тичу пореског одбитка у предмету *Bulves AD v. Bulgaria* цитираног изнад, и пропратног предмета *Business Support Centre v. Bulgaria*, бр. 6689/03, 18. март 2010. Како питање примене члана 6 на пореске спорове није јасно дефинисано у овим пресудама, нови предмет је прослеђен држави на разматрање: *Formela v. Poland* бр. 31651/08. Суд ће ускоро одлучити да ли је надлежан да испита *in meriti* сагласност пореских спорова са чланом 6.

II ПРИМЕНЉИВОСТ ЧЛАНА 6 СТАВА 1 НА ПОСТУПKE KOJI CE OДНОСЕ НА „CBE KРИВИЧНЕ ОПТУЖБЕ“

Појам кривичне оптужбе аутономан је у подједнакој мери као и појам грађанских права и обавеза описан у претходном пасусу.

Када је реч о Суду, притужба жртве у кривичном поступку биће неприхватљива као неспојиви *ratione materiae* јер сви аспекти кривичних поступака против трећих лица не потпадају под оквир члана 6 Конвенције (*À contrario* неким пресудама: *Krzak v.*

Poland, бр. 51515/99, 6. април 2004; *Pieniążek v. Poland*, бр. 62179/00, 28. септембар 2004). На пример, према пољском закону, жртва злочина може уложити жалбу на дужину трајања кривичног поступка (виши ниво заштита у складу са маргином слободне процене).

Члан 6 се не односи на поновно отварање кривичних и парничних поступака, али се примењује од момента када је поступак поново отворен.

Заштита члана 6 не обухвата модалитете извршења казне, на пример поступак за добијање одсуства током издржавања казне (али је ову ситуацију потребно испитати по службеној дужности, на основу члана 8). Неопходно је навести почетак и крај периода који се узимају у обзир како би се израчунала дужина грађанских и кривичних поступака.

III ПОЧЕТАК ПЕРИОДА (*DIES A QUO*)

У кривичном поступку, рок почиње од дана уручења оптужнице (*Neumeister v. Austria*, 27. јун 1968, став 18, Серија А бр. 8).

Концепт оптужнице је аутономан и може се дефинисати као званично обавештење датом појединцу од

стране надлежног органа о наводу да је тај појединац починио кривично дело (*Deweert v. Belgium*, 27. фебруар 1980, став 46, Серија А бр. 35) и у неким случајевима може имати облик других мера са импликацијом таквог навода и које на сличан начин битно утичу на положај осумњиченог (*Foti and Others v. Italy*, 10. децембар 1982, став 52, Серија А бр. 56), нпр., датум покретања претходног поступка (*Ringelsen v. Austria*, 16. јул 1971, став 110, Серија А бр. 13), датум када је издат налог за хапшење (*Boddaert v. Belgium*, 12. октобар 1992, став 35, Серија А бр. 235 Д) или налог за претрес (*Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, став 75, Серија А бр. 51), датум хапшења подносиоца подставке (*Wemhoff v. Germany*, 27. јун 1968, став 19, Серија А бр. 7), итд.

У грађанским поступцима, рок почиње од тренутка када је покренута акција пред надлежним судом или када је подносилац представке приступио поступку у току (*Bock v. Germany*, 29. март 1989, став 35, Серија А бр. 150). Овај период може укључити обавезни претходни управни поступак пре парничног судског поступка (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 98, Серија А бр. 27, *Kress v. France* [GC], бр. 39594/98, став 90, ECHR 2001 VI) или поступке пред нотарима именованим и одобреним од стране судова (*Siegel v. France*, бр. 36350/97, ставови 33-38, ECHR 2000 XII).

Када је реч о учешћу трећих лица у парничном поступку, потребно је направити следећу разлику: када је подносилац представке учествовао у домаћем поступку само у сопствено име, период који треба узети у обзир почиње да тече од тог датума, међутим, уколико је подносилац представке исказао своју намеру да настави поступак у својству наследника, он или она могу уложити жалбу на комплетну дужину поступка (*Scordino v. Italy* (бр. 1) [GC], бр. 36813/97, § 220, ECHR 2006-V).

Применљивост члана 6 § 1 на претходни поступак ће зависити од тога да ли су испуњени одређени услови (*Micllef v. Malta* [GC], бр. 17056/06, § 83-86, ECHR 2009).

IV КРАЈ ПЕРИОДА (*DIES AD QUEM*)

У принципу, рок узет у обзир од стране Суда завршава се када последња одлука донета од стране домаћег правног система постане коначна и буде извршена.

Период узет у обзир обухвата све поступке, укључујући жалбене поступке (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 98, Серија А бр. 27, *Delcourt v. Belgium*, 17. јануар 1970, ставови 25-26, Серија А бр. 11).

Касациони поступци пред Врховним судом или Касационим судом обухваћени су условима из члана 6. Државе чланице нису у обавези да успоставе ванредне правне лекове, али уколико они постоје, требало би да испуне ове захтеве правичног суђења (*Siałkowska v. Poland*, бр. 8932/05, став 106, 22. март 2007).

Поступци пред Уставним судом узимају се у обзир где, иако Суд није надлежан да одлучује о меритуму, његова одлука може да утиче на исход спора пред редовним судом (*Süßmann v. Germany*, 16. септембар 1996, став 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1996 IV).

Поступци који се тичу упућивања питања на CJEC/ CJEU за претходну одлуку не узимају се у обзир (*Pafitis and Others v. Greece*, 26. фебруар 1998, став 95, *Reports of Judgments and Decisions* 1998 I).

У КРИТЕРИЈУМИ ЗА ОДЛУЧИВАЊЕ О ОПРАВДАНОСТИ ТРАЈАЊА ПОСТУПКА

Разумност дужине поступка мора се процењивати у сваком појединачном предмету, према специфичним околностима на основу мерила утврђених праксом

суда (*Frydlender v. France* [GC], бр. 30979/96, став 43, ECHR 2000 VII):

- 1. Сложеност предмета,**
- 2. Понашање подносиоца представке,**
- 3. Поступање надлежних власти,**
- 4. Значај одлуке у предмету за подносиоца представке.**

Принципи

Иако не постоји дефинисано опште упутство о времену дозвољеном чланом 6, оно пре свега зависи од броја судских инстанци и околности конкретног предмета. Близак посматрач може видети да се захтев за поступак у разумном року не поштује када поступак траје дуже од три године у једној инстанци (*Guincho v. Portugal*, 10. јул 1984, ставови 29-41, Серија А бр. 81), пет година *Donnadieu v. France* (бр. 2), бр. 19249/02, став 46, 7. фебруар 2006) у две инстанце, и шест година на три нивоа надлежности (*Gossa v. Poland*, бр. 47986/99, ставови 66-72, 9. јануар 2007).

Суд је истакао да од државних органа очекује посебно ажурно поступање у предметима у којима домаћи закони захтевају хитно поступање (*Stevanović v. Serbia*, бр. 26642/05, став 55, 9. октобар 2007; *Stanković v. Serbia*, бр. 29907/05, став 29, 16. децембар 2008).

1. Сложеност предмета

Одлучивање у разумном року не значи да брзина треба да превлада над квалитетом одлучивања. Члан 6 наглашава опште начело правилног спровођења правде. Суд узима у обзир посебну сложеност правних и чињеничних питања (*Parachelas v. Greece* [GC], бр. 31423/96, став 39, ECHR 1999 IIand), а нарочито:

- Број странака или окривљених (*Angelucci v. Italy*, став 15, 19. фебруар 1991, Серија А бр. 196 Cand) и сведока (*Neumeister v. Austria, As to the law*, став 21, и *The facts*, став 19, 27. јун 1968, Серија А бр. 8);
- Обимност доказног материјала (*Neumeister v. Austria*, 27. јун 1968, Серија А бр. 8);
- Кашњење од стране судског већа у тражењу стручног мишљења (*Francesco Lombardo v. Italy*, 26. новембар 1992, став 22, Серија А бр. 249 B);
- Пропуст да се добије стручно мишљење по налогу суда (*Caruano v. Italy*, 25. јун 1987, став 32, Серија А бр. 119; *Rawa v. Poland*, бр. 38804/97, став 49-54, 14. јануар 2003);

- Међународни елементи, посебно у погледу прибављања доказа (*Van Pelt v. France*, бр. 31070/96, ставови 35-49, 23. мај 2000);

- Смрт једне од странака у току поступка (*Cardarelli v. Italy*, 27. фебруар 1992, став 17, Серија А бр. 229 G);

- Старост догађаја који је био предмет спора (*Kostovska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 44353/02, став 42, 15. јун 2006);

- Ефективна контрола поступака од стране судова, односно посебна процена који предлози странака о изношењу доказа јесу оправдани и неопходни за правилно вођење поступка (*Uljar and Others v. Croatia*, бр. 32668/02, став 37, 8. март 2007).

Најчешће се прихвата да предмет има „извесну сложеност“ али то не оправдава прекомерну дужину поступка (нпр. правни статус послодавца који је прошао неколико статусних промена током времена; развод који такође обухвата одлуку о издржавању и бризи о детету). Међутим, постоје предмети у којима сложеност домаћих поступака може објаснити њихову дужину, али чак и тада је држава чланица одговорна у случају када је трајање поступка прекомерно (*Tierce v. San Marino*, бр. 69700/01, став 31, ECHR 2003 VII).

2. Понашање подносиоца представке

- Кршење се утврђује ако је за дужину поступка претежно одговоран државни орган, а не подносилац представке; од странке се очекује да брзо предузме процесне радње/да сарађује са државним властима (*Bunčič v. Slovenia*, бр. 42852/02, ставови 54-59, 24. јануар 2008);

- Од туженог (окривљеног) се не може очекивати да активно допринесе убрзању поступка који може довести до његове/њене осуде (*Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, став 82, Серија А бр. 51);

- Тактике одуговлачења које користи једна од странака ослобађају власт њене одговорности да осигура вођење поступка у разумном року (*Mincheva v. Bulgaria*, бр. 21558/03, став 68, 2. септембар 2010).

(i) Примери понашања странака који доприносе дужини поступка:

- Ако подносилац представке не присуствује саслушањима својом кривицом (*A. Škočajić and T. Bjelić v. Serbia*, бр. 9460/05, *The law* п. 2; 18. септембар 2007);

- Ако подносилац представке често и без оправдања

захтева одлагање рочишта (*Šoć v. Croatia*, бр. 47863/99, ставови 104-117, 9. мај 2003);

- Ако подносилац представке не приложи суду тачну адресу пребивалишта (*Bunčič v. Slovenia*, бр. 42852/02, став 57, 24. јануар 2008);

- Ако се подносилац представке не одазове налогу за хапшење или уколико побегне (*Erdogan v. Turkey*, п. 2, бр. 14723/89, 9. јул 1992);

- Честе промене адвоката или велики број пуномоћника присутних на саслушању (*Bock v. Germany*, 29. март 1989, члан 41, Серија А бр. 150);

- Уколико подносилац представке изнесе нове чињенице које је потребно проверити, а за које се испостави да су нетачне (*Buchholz v. Germany*, 6. мај 1981, ставови 56 и 59, Серија А бр. 42);

- Ако подносилац представке не достави документа неопходна за даљи ток поступка (*Ivka Ljubičić v. Croatia*, *The law* п. 2, бр. 17338/05, 10. мај 2007);

- Ако адвокат подносиоца представке редовно присуствује саслушању, а судови годинама не могу да направе било какав напредак због немогућности да

саслушају подносиоца представке лично (боравак у иностранству, болест), уместо да пресуде на основу других доказа (*Popović v. Serbia*, бр. 38350/04, ставови 33-36, 20. новембар 2007);

- Чињеница да је подносилац користио правне лекове доступне према домаћем закону може продужити трајање поступка, али се не може приписати окривљеној држави (*Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, члан 82, Серија А бр. 51);

- Неуспели покушај пријатељске нагодбе (*Trevisan v. Italy*, 26. фебруар 1993, став 18, Серија А бр. 257 F) или покушај да се осигура пријатељска нагодба (*Laino v. Italy* [GC], бр. 33158/96, став 22, ECHR 1999 I);

- Упућивање на суд који нема надлежност (*Beaumont v. France*, 24. новембар 1994, ставови 12-13, Серија А бр. 296 B; *Allenet de Ribemont v. France*, 10. фебруар 1995, став 53, Серија А бр. 308).

3. Понашање надлежних органа

Само одлагања за које се држава може сматрати одговорном могу оправдати став да није испоштован „разумни рок“.

Првенствено треба имати у виду да поступком руководи суд и да је он дужан да ниједна странка не злоупотреби процесна права у циљу одуговлачења поступка. Начело диспозиције странака поставља се као веома битно начело судског развоја парнице (*Ringeisen v. Austria*, 16. јул 1971, став 110, Серија А бр. 13; *König v. Germany (merits)*, 28. јун 1978, ставови 103 и 108, Серија А бр. 27; *Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, ставови 82 и 90, Серија А бр. 51; *Bock v. Germany*, 29. март 1989, став 41, Серија А бр. 150).

(i) Неоправдана неактивност националних органа:

- Пинг-понг ефекат (*Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 14258/03, став 58, 7. фебруар 2008; *Wierciszewska v. Poland*, бр. 41431/98, став 46, 25. новембар 2003; *Pavlyulynets v. Ukraine*, бр. 70767/01, став 51, 6. септембар 2005);

- Незаказивање (саслушања) у дужем временском периоду (*Narijalo v. Croatia*, бр. 66485/01, став 61, 13. новембар 2003; *Plazonić v. Croatia*, бр. 26455/04, 6. март 2008, *Plazonić v. Croatia*, 2008);

- Кашњење у току одређене фазе поступка може бити допустиво под условом да укупно трајање поступка

није прекорачено (*Pretto and Others v. Italy*, 8. децембар 1983, став 37, Серија А бр. 71);

- Пропуст да се донесе одлука о тачкама закона од стране Врховног суда у трајању од скоро три године чак и у контексту хроничног преоптерећења (*Markoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 22928/03, ставови 27-42, 2 новембар 2006; такође видети *Jelavić-Mitrović v. Croatia*, бр. 9591/02, став 28, 13. јануар 2005; *Debelić v. Croatia*, бр. 9235/04, став 38, 12. октобар 2006); према томе, претерани обим посла не може се узети у обзир (*Pammel v. Germany*, 1. јул 1997, став 69, *Reports of Judgments and Decisions* 1997 IV). Ипак, држава чланица не може се сматрати одговорном за привремено гомилање предмета, уколико је предузела разумно брзу акцију за решавање ове ситуације (*Buchholz v. Germany*, 6. мај 1981, став 51, Серија А бр. 42);

- Иако се ова обавеза односи и на Уставни суд, када је он примењује, не може се тумачити на исти начин као и код редовног суда. Улога Уставног суда као заштитника Устава понекад посебно обавезује овај суд да узме у обзир и друге околности осим пуког хронолошког редоследа по којем су се предмети нашли на листи, као што су природа предмета и његов политички и друштвени значај. Штавише,

иако члан 6 захтева да судски поступци буду брзи, он такође ставља акценат на општи принцип правилног спровођења правде (*Süßmann v. Germany*, 16. септембар 1996, ставови 56-57, *Reports of Judgments and Decisions* 1996 IV);

- Кашњење у сачињавању пресуде након што је донета, у њеном спровођењу, или у завођењу у Регистар (*B. v. Austria*, 28. март 1990, став 16, Серија А бр. 175; *Eckle v. Germany (merits)*, 15. јул 1982, став 84, Серија А бр. 51; *Terranova v. Italy*, 4. децембар 1995, став 22, Серија А бр. 337 В);

- Кашњење у састављању налаза вештака - суд је дужан да обезбеди да вештаци доставе своје налазе у разумном временском року (*Nankov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 26541/02, став 46, 29. новембар 2007);

- Губитак предмета у трајању од преко две године (*Bulović v. Serbia*, бр. 14145/04, став 52, 1. април 2008);

- Вишеструке измене судија у истом предмету (*Majkrzyk v. Poland*, бр. 52168/99, ставови 23 и 62, 6. мај 2003);

- Пропуст да се организује систем извршења пресуда

који је ефикасан и у закону и у пракси, и осигурава њихово извршење без непотребног одлагања (*EVT Company v. Serbia*, бр. 3102/05, ставови 52-54, 21. јун 2007);

- Суд је четири године проверавао здравље странке и њену способност да буде саслушана у поступку, уместо да је пресудио на основу расположивих доказа (*Popović v. Serbia*, бр. 38350/04, ставови 33-36, 20. новембар 2007);

- Одуговлачење поступака ради утврђивања очинства јер је окривљени избегавао ДНК тест, уместо пресуђивања на основу правила о терету доказивања (*Mikulić v. Croatia*, бр. 53176/99, ставови 44-46, ECHR 2002 I);

- Извршење пресуде је такође покривено правом на правично суђење без непотребног одлагања (*Bulović v. Serbia*, бр. 14145/04, 1. април 2008).

4. Значај спора за подносиоца представке

(i) *Посебна позорност:*

- Кривични поступци би требало да буду посебно ажурни када се окривљени налази у притвору

(*Jablonski v. Poland*, бр. 33492/96, ставови 102-105, 21. децембар 2000);

- Радни спорови (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 111, Серија А бр. 27);

- Поступци за остваривање права на пензију (*Doceovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 66907/01, став 35, 1. март 2007; *Počišča v. Croatia*, бр. 38550/02, став 46, 29. јун 2006);

- Накнада штете због повреде/незгоде на раду или саобраћајних и других незгода (*Poje v. Croatia*, бр. 29159/03, ставови 26-28, 9. март 2006; *Dika v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 13270/02, став 59, 31. мај 2007);

- Породични спорови - посебно по питању остваривања родитељских права (*V.A.M. v. Serbia*, бр. 39177/05, ставови 98-101, 13. март 2007); издржавање детета (*Jevremović v. Serbia*, бр. 3150/05, 17. јул 2007);

- Статусни спорови - утврђивање очинства, одлучивање о пословној способности (*Jevremović v. Serbia*, бр. 3150/05, ставови 79-81, 17. јул 2007; *Bock v. Germany*, 29. март 1989, ставови 48-49, Серија А бр. 150);

- Поступци за накнаду штете због полицијске тортуре (*Caloc v. France*, бр. 33951/96, став 120, ECHR 2000 IX);

- Поступци којима је, услед одлагања, угрожено право на слободу кретања (*Narijalo v. Croatia*, бр. 66485/01, став 62, 13. новембар 2003);

- Кривични поступци за злоупотребу службеног овлашћења од стране полицајаца (*Caloc v. France*, бр. 33951/96, став 120, ECHR 2000 IX);

- Одмакла старост подносиоца представке (*Codarcea v. Romania*, бр. 31675/04, став 89, 2. јун 2009);

- Поступци за увећање пензије због нарушеног здравља подносиоца представке и потребе за плаћање медицинског третмана (*Mocic v. France*, бр. 46096/99, став 22, 8. април 2003).

(ii) *Изузетна позорност:*

- Родитељи са ограниченим родитељским ауторитетом (због потенцијално озбиљних и неповратних последица на однос родитеља и детета). Поступци које су покренули родитељи ради смештања и чувања њихове деце у државним установама или ради сопственог старатељства и права приступа захтевају изузетну

брзину. Према мишљењу суда, такви поступци су одлучујући за будуће односе између родитеља и деце, они имају посебан иреверзибилан квалитет (*Paulsen-Medalen and Svensson v. Sweden*, 19. фебруар 1998, став 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1998 I);

- Поступци који се односе на лица која се сматрају угроженим јер болују од неизлечиве болести или им је умањен очекивани животни век: особе са инвалидитетом, особе која имају HIV/AIDS (*V.A.M. v. Serbia*, бр. 39177/05, ставови 98-101, 13. март 2007; *X v. France*, 31. март 1992, Серија А бр. 234 С).

VI МЕЂУСОБАН ОДНОС ПРАВА НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ И ДРУГИХ КОНВЕНЦИЈСКИХ ЗАХТЕВА

Суд проширује идеју правичног суђења у разумном року и на друге чланове Конвенције кроз процесна права која проистичу из принципа супсидијарности (члан 8, 9, 10 Конвенције). Ови чланови захтевају правосудну једнакост у интерним судским поступцима.

- Пошто се предмет односи на развод и бригу о деци,

а присутно је питање прекомерне дужине поступка, представку треба испитати по службеној дужности на основу члана 8 (*Mezl v. the Czech Republic*, бр. 27726/03, 9. јануар 2007; *Reslová v. the Czech Republic*, бр. 7550/04, 18. јул 2006);

- Захтев за ажурношћу и разумном брзином имплицитан је у контексту медицинског немара и смрти сина подносиоца представке. Чак и тамо где могу постојати препреке или потешкоће које спречавају напредак у истрази у одређеној ситуацији, брза реакција надлежних органа од виталног је значаја за одржавање поверења јавности у приврженост владавини права и за спречавање било какве појаве тајних споразума или толерисања незаконитих радњи (*Šilih v. Slovenia* [GC], бр. 71463/01, ставови 192-211, 9. април 2009).

VII ОБАВЕЗА ДРЖАВЕ ДА ОБЕЗБЕДИ ДЕЛОТВОРАН ПРАВНИ ЛЕК КОЈИ ЈЕ ОДМАХ ДОСТУПАН, ОДГОВАРАЈУЋИ И ЕФИКАСАН

1. Делотворност правног лека у убрзавању поступка

(i) Ситуација у Пољској

Било би добро да се представи механизам правног лека који је уведен у Пољској. Дана 30. октобра 1998. године, када је Суд дао своју пресуду у предмету *Styranowski* и по први пут установио повреду члана 6 става 1 у Пољској на основу прекомерне дужине поступка (видети *Styranowski v. Poland*, 30. октобар 1998, ставови 57-58 Извештаја о пресудама и одлукама 1998 VIII).

У пресуди *Kudła v. Poland* ([GC], бр. 30210/96, ECHR 2000 XI), суд је одлучио да не постоји делотворан правни лек који би надокнадио прекомерну дужину трајања поступка. У поменутој *Kudła* пресуди, Суд је утврдио да тада постојећи правни лекови нису испунили стандард „ефикасности“ неопходан за потребе члана 13 јер потребни правни лек против неоправданих кашњења поступака мора бити ефикасан и у закону и у пракси (ставови 158-159).

Дана 17. јуна 2004. године домаће власти донеле су Закон о жалбама на кршење права на суђење у разумном року (*Ustawa o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki*), који је ступио на снагу 17. септембра 2004. (Закон од 17. јуна 2004. године). Овај закон омогућава подносиоцу представке да оствари компензацију за прекомерну дужину трајања судског

поступка. Максимални износ надокнаде одређен је у висини од 10.000 злота (2.500 евра), али се комплементарна надокнада може добити у складу са чланом 417 Грађанског законика. Суд је проценио да је овај правни лек ефикасан (*Charzyński v. Poland* бр. 15212/03 (dec.), ставови 36-43 ECHR 2005-V; *Ratajczyk v. Poland* бр. 11215/02 (dec.), ECHR 2005-VIII; и пресуда у предмету *Krasuski v. Poland*, бр. 61444/00, ставови 68-73, ECHR 2005-V).

Закон од 17. јуна 2004. о измени акта Грађанског законика и неколико других аката председник је потписао 5 јула 2004, а ступио је на снагу 1. септембра 2004. Ова измена нуди могућност остваривања надокнаде за прекомерну дужину поступка закључно са периодом од три године након завршетка.

Закон од 17. јуна 2004. имао је недостатке јер није обезбедио диспозицију која пружа могућност жалбе на прекомерну дужину уводног/претходног поступка (*Bąk v. Poland*, бр. 7870/04, став 73, 16. јануар 2007). Ниво надокнаде се сматрао исувише ниским.

Дана 20. фебруара 2009. дошло је до измена Закона од 17. јуна 2004. Законодавац је обезбедио могућност жалбе на дужину претходног поступка. Износ надокнаде је повећан на 20.000 злота (5.000 евра).

Као последица тога, у Пољској је на Суду одбијено око 600 нерешених предмета јер нису исцрпљена сва домаћа правна средства у 2005. години.

Међутим, од тада, сваке године најмање 300 на први поглед утемељених представки везаних за притужбе о повреди права на суђење у разумном року поднето је Суду од стране лица која су исцрпела све правне лекове у складу са Законом из 2004. године. Као и у предметима описаним у наставку, подносиоци се жале на прекомерну дужину поступака и одбијање домаћих судова да им одобре одговарајуће обештећење за кршење члана 6 става 1 Конвенције.

Тренутно пред Судом постоји око 400 нерешених предмета који се односе на жалбе због дужине трајања поступка, од којих је пољска влада обавештена о 61 предмету, а остатак је планиран за комуникацију и испитивање на основу члана 28 става 1 (б) Конвенције у оквиру поступка пилот пресуде у складу с Правилем 61 Пословника Суда (*Sucheckí v. Poland and 4 other applicants*, бр. 23201/11, 16. јул 2009).

(ii) Ситуација у Словачкој:

Други пример представља словачка уставна жалба на основу члана 127 (после измене 90/2001 Coll.) Устава. Овај случај је важан у погледу признања на име нематеријалне штете.

У својој одлуци у представци *Bako v. Slovakia* (бр.

60227/00, 15. март 2005), Суд је признао да је, када се ради о жалбама по члану 127 Устава у погледу дужине поступка, пракса Уставног суда била да одвојено испита сегменте тих поступака који се одвијају пред различитим судовима. Ова пракса је произашла из потребе Уставног суда да одвојено идентификује надлежне органе који би могли бити одговорни за кршење људских права подносиоца жалбе и основних слобода. Уколико је то случај, домаће власти би онда наредиле тим органима да обезбеде одговарајуће обештећење за дотичне особе. У одлуци Суда у предмету *Bako* (наведеном изнад), такође је примећено да је овај приступ био другачији од приступа Суда, који се састоји у испитивању укупне дужине поступка. Практика је модификована и укупно трајање поступка је узето у обзир, али неке нијансе старе праксе Уставног суда још увек су присутне.

У пресуди *Ištván and Ištvánová v. Slovakia*, бр. 30189/07, ставови 69-71, 12. јун 2012, Суд је утврдио да се правни лек успостављен на основу члана 127 Устава генерално сматрао леком који испуњава захтев из члана 35 става 1 Конвенције у вези са дужином трајања поступака и да је понудио обештећење превентивне и компензацијске природе. Међутим, крајњи ефекат за подносиоца могао се променити када би доступност обештећења према тој одредби

постала зависна од његовог првог подношења жалбе председнику суда према Закону о судовима. Таква жалба није дала повода за надокнаду и била је налик сличној врсти жалбе која се могла поднети у складу са државном администрацијом Закона о судовима, за коју се утврдило да није делотворан правни лек. Осим тога, постојале су недоследности у судској пракси Уставног суда у вези са периодом који мора да прође пре подношења уставне жалбе. Ситуација подносилаца у вези са исцрпљивањем правних лекова пред Уставним судом зависила је од броја променљивих фактора без поузданих смерница или предвидивог исхода. За такву ситуацију се није могло сматрати да је у складу са принципом правне сигурности.

(iii) Ситуација у Француској:

У Француској је право на правично суђење у разумном року уведено Законом од 15. јуна 2000. године у оквиру преамбуле француског Закона о кривичном поступку. Најважнија диспозиција у француском праву која прописује право на правично суђење у разумном року јесте члан Л111-3 Закона о организацији правосуђа.

Из решења у предмету *Giummarra and others v. France*

од 12. јуна 2001, Суд је одлучио да ће се у случају прекомерне дужине судских и управних поступака тужбе за неуспехе у функционисању правосуђа, на основу чланова Л 141.1 и Л 141.2 (бивши члан Л 781.1) Закона о организацији правосуђа, подносити француском управном суду пре него што се представка поднесе Суду. У противном, Суд одбија представку као неприхватљиву јер нису исцрпљени сви домаћи правни лекови (*Zakon o organizaciji правосуђа*, са последњим изменама, Уредба бр. 2006-673 од 8. јуна 2006, *Mifsud v. France* (dec.) [GC], бр. 57220/00, ECHR 2002 VIII).

Француски Државни савет (*Conseil d'Etat*) сматра да одговорност за прекомерну дужину управног поступка спада под његову јурисдикцију од дана објављивања пресуде *Ministry of Justice v. Magiera* од 28. јуна 2002, тј. од 1. јануара 2003.

Дана 28. јула 2005, декрет бр. 2005-911, који је ступио на снагу 1. септембра 2005. године, потврдио је надлежност француског Државног савета да испита ове жалбе у првом и другом степену. Ова жалба се, према оцени Суда, сматра делотворним правним леком.

Француски касациони суд сматра да пропуст да се

случај испита у разумном року не представља повод за обуставу поступка и нема утицаја на коначну пресуду *in meriti* предмета.

Почетак поступка представља тренутак покретања грађанске парнице. Овај почетак је одложен до тренутка признавања права на подношење појединачне жалбе Суду од стране државе. То је случај у Француској од 2. октобра 1981. године.

У Француској, приликом процене дужине поступка треба узети у обзир претходни управни поступак (Представка бр. 49580/99, *Santoni v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 29. јула 2003) и управне поступке који се тичу сукоба надлежности управне и других власти (Представка бр. 15175/89, *Allenet and Ribemont v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 10. фебруара 1995).

Истовремено, француски касациони суд је проценио да се члан Л.141-1 (бивши члан Л. 781-1) Закона о организацији правосуђа не односи на административне институције и тиме се не односи ни на управни поступак. Једини изузетак је када управни поступци представљају неопходан елемент судског поступка (*Vallar v. Agent judiciaire du Trésor Gaz Pal, Cassation Court*, 5-6. октобар 2005).

Почетак казних поступака представља датум подношења оптужнице (Представка бр. 21/1997/805/1008 и 22/1997/806/1009, *Reinhardt and Slimane-Kaid v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 31. марта 1998). Период који је узет у обзир покрива целокупан поступак до доношења коначне одлуке о основаности предмета (Представка бр. 36436/97, *Piron v. France*, пресуда од 14. новембра 2000), укључујући претходни поступак (Представка бр. 50268/99, *Rouille v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 6. јануара 2004).

2. Услови за ефективност компензацијског правног лека: разуман износ у разумном року

Прва пресуда Суда којом је утврђена повреда Конвенције за неосновану дужину парничног поступка била је *Saripano v. Italy* (1), Br.9381/81, C, 25. јун 1987.

Након тога Суд је изјавио да постоји структурални проблем у вези са прекомерном дужином поступака у Италији (*Bottazzi v. Italy* [GC], бр. 34884/97, ECHR 1999 V):

Установљена учесталост кршења показује да постоји акумулација идентичних кршења која су

довољно бројна да се не могу сматрати само изолованим инцидентима. Таква кршења одражавају трајно стање које још увек није исправљено и у односу на које странке у поступку немају домаће правно средство. На тај начин, ова акумулација кршења представља праксу која је у супротности са Конвенцијом.

Такође погледати *A.P. v. Italy* [GC], бр. 35265/97, 28. јул 1999; *Di Mauro v. Italy* [GC], бр. 34256/96, став 22, ECHR 1999 V.

Након бројних пресуда Европског суда за људска права које су установиле повреду Одељка 6 става 1 Конвенције о дужини интерних поступака, донет је Закон бр. 89 од 24. марта 2001. године (тзв. *legge Pinto*). Према Закону бр. 89, захтев се може поднети како за материјалну тако и за нематеријалну штету (видети Одељак 1 (1) Закона). Акција се може покренути у било ком тренутку, чак и док је поступак о меритуму у току. Ово је последица чињенице да се на овај правни лек примењују различита правила и да су надлежни различити судски органи (Апелациони суд одређен критеријумима из члана 11 Закона о кривичном поступку). У решењу *Brusco v. Italy* (dec.), бр. 69789/01, ECHR 2001 IX, Суд је одлучио да врати нерешене случајеве и обавезао италијанску владу да обезбеди

надокнаду подносиоцима представке према члану 3 Закона „Пинто“.

Године 2003. представка у случају *Scordino v. Italy* ((dec.), бр. 36813/97, ECHR 2003 IVI) проглашена је прихватљивом, иако подносилац није уложио касациону жалбу. Суд је сматрао да је италијански Касациони суд прогласио себе ненадлежним да испита *in meriti* прекомерну дужину поступака (претходно покренути предмети *mutatis mutandis* проглашени су неприхватљивим) тако да то није био ефикасан правни лек за подносиоца захтева.

У пресуди *Scordino v. Italy* (бр. 1) [GC], бр. 36813/97, став 195, ECHR 2006 V, и осам других пресуда против Италије донесених 29. марта 2006. године, Суд је навео: „... не може се искључити могућност да ће превелика одлагања у поступку надокнаде довести до неадекватности правног лека“.

У одлуци о неприхватљивости *Vittorio Garino v. Italy* (dec), нос. 16605/03, 16641/03 и 16644/03, 18. мај 2006, Суд је одлучио да је накнада од око 50% суме претходно додељене Судском одлуком довољна да се подносилац више не сматра жртвом кршења члана 6.

У одлукама *Gaglione and Others v. Italy*, нос. 45867/07 и

остали, 21. децембар 2010. и *Belperio and Ciarmoli v. Italy*, бр. 7932/04, 21. децембар 2010, покренуто је питање проблема прекомерне дужине трајања поступака за надокнаду за прекомерну дужину трајања поступака.

У 2012. години забележено је око 7.000 предмета покренутих између 1. јануара 2007. и 30. јуна 2012. у вези са извршењем или дужином поступака *Pinto* пред Судом (ради поређења: пољски закон не прописује могућност жалбе на дужину поступка за надокнаду за прекомерну дужину поступака *in meriti*, видети и: *Süßmann v. Germany*, 16. септембар 1996, став 39, *Izveštaji o presudama i odlukama 1996 IV*). Дана 13. децембра 2012, Суд је затражио од италијанској власти да закључе пријатељско поравнање на националном нивоу. Италијанска влада је почела да обештећује подносиоце. Као последица тога, Суд је одбацио случајеве, нпр. *Renato Loffredo and 59 others v. Italy*, бр. 10741/10, *Antonio Recano v. Italy and 68 others*, бр. 66394/11.

Поређење правног лека против прекомерне дужине кривичних и парничних поступака у државама чланицама Савета Европе представљено је у две важне скорашње пресуде Суда: *Glykantzi v. Greece*, бр. 40150/09, 30. октобар 2012. и *Michelioudakis v. Greece*, бр. 54447/10, 3. април 2012.

ЗАКЉУЧАК

Значајан напредак постигнут је у вези са прекомерном дужином поступка захваљујући Европском суду за људска права и Савету Европе.

Земље са системским проблемима дефинисане су судском праксом Суда, а ефикасни правни лекови засновани су или се успостављају уз помоћ Савета Европе. Назначене су области које захтевају хитност и државни ограни, тачније законодавна тела и судови, спровели су одговарајуће реформе и измене тумачења закона који су на снази. У већини земаља, овај процес је завршен, а и у другима се приводи крају. Смернице за компензацију су углавном одређене на националном и европском нивоу. Савет Европе континуирано прати стање у државама чланицама. Уколико је потребно, суд увек може доделити комплементарну надокнаду која је претходно одобрена подносиоцу на националном нивоу ако износ одобрен од стране националних судова доводи до тога да подносилац изгуби статус жртве у складу са дефиницијом у Стразбуру. У оваквим ситуацијама Суд узима у обзир новчану и нематеријалну штету, трошкове и издатке које је имао подносилац представке.

Све је више и више области које су обухваћене Конвенцијом и члан 6 се примењује на скоро све врсте поступака са изузетком пореских обвезника (а чак се и то мења), страних држављана по питању њихових права на улазак у земљу и боравак у њој, званичника са ауторитетом доношења одлука и спорова око политичких представљања.

Временски оквир у начелу обухвата комплетан поступак, укључујући чак и административну фазу која претходи судском поступку (*dies ad quiet*), а такође обухвата и фазу извршења правоснажне пресуде (*dies ad quo*).

Контрола права на суђење у разумном року јесте основно достигнуће Европског суда за људска права и Савета Европе.

Наметањем обавезе државама да поштују право на правично суђење у разумном року и санкционисањем у случају непоштовања, Европски суд за људска права и Савет Европе иницирали су бројне правосудне реформе у државама чланицама.

Дагмара Рајска,
доктор наука у области људских права,
бивши управник Европског суда за људска права

КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА ПРАВНИХ ЛЕКОВА ПРОТИВ ПРЕКОМЕРНЕ ДУЖИНЕ СУДСКИХ ПОСТУПАКА У ПОЉСКОЈ И СРБИЈИ

РЕЗИМЕ

Сврха разумне временске гаранције јесте да заштити „све стране у судском поступку... од предугих одлагања поступака“ (*Stögmüller против Аустрије*, 1602/62, 10. новембар 1969), и „истакне важност досезања правде без одлагања, које би могло угрозити њену ефикасност и кредибилитет“ (*Н. против Француске*, 10073/82, 24. октобар 1989) (Harris D., O’Boyle M., Bates E., Buckley, E., „*Harris, O’Boyle & Warbrick, Закон Европске конвенције о људским правима*“, Oxford University Press, друго издање, 2009, стр. 278).

Овај извештај анализира проблем прекомерне дужине поступака и установљених правних лекова у Пољској и Србији. Он представља ситуацију у обе земље, узимајући у обзир недавне законске реформе у Србији и применљиву пољску и европску судску праксу.

Србија је усвојила измене и допуне Закона о уређењу судова у новембру 2013. године, преневши предмете који се односе на прекомерну дужину трајања поступака из надлежности Уставног суда на Врховни касациони суд, Привредни апелациони, Прекршајни апелациони, Апелациони суд или на више судове. Закон о заштити права на суђење у разумном року усвојен је 7. маја 2015, а ступиће на снагу 1. јануара 2016. године. Ове реформе спроведене су како би се обезбедио делотворан правни лек за прекомерну дужину поступака, у складу са чланом 13 Европске конвенције за заштиту људских права (Европска конвенција).

Циљ овог извештаја није тумачење српског законодавства. Уместо тога, он представља компаративну студију искустава Пољске и Србије. Пољска је испред Србије у спровођењу Конвенције, будући да је она на снази у тој земљи десет година дуже него у Србији. Овај извештај такође представља пилот пресуду у погледу делотворних правних лекова против прекомерне дужине поступака, коју је недавно донео Суд.

Године 2004. Пољска је успоставила делотворан правни лек за прекомерну дужину поступака (Закон од 17. јуна 2004. године о притужби на кршење права на разматрање случаја у оквиру судског поступка без непотребног одлагања Dz.U. [Грађански законик] из 2004. године, бр. 179, тачка 1843 – „Закон из 2004. године“). Закон је морао да буде измењен 2009. године јер правни лек није обухватао прелиминарни поступак и сматрало се да је износ максималне накнаде сувише низак (Закон од 20. фебруара 2009. године о изменама и допунама Закона о притужби на кршење права на разматрање случаја у оквиру судског поступка без непотребног одлагања Dz.U. [Грађански законик] из 2009. године, бр. 61, тачка 498 – „Амандман из 2009. године“). Правни лек који је успоставила Пољска коначно је представљен као пример који би друге земље требало да следе, као што је Словенија, где је закон донет након што је Европски суд за људска права (Европски суд) донео пресуду у случају *Лукенга њројив Словеније* (23032/02, 6. октобар 2005). Међутим, национална судска пракса показала је од тада да тумачење Закона из 2004. године није било адекватно и морало је да се разјасни Одлуком Врховног суда од 28. марта 2013. године (III СПЗП 1/13). Случај 591 доводи се у везу са пилот пресудом *Rutkowski и остали њројив Пољске* (бр. 72287/10, 13927/11 и 46187/11, 7. јул 2015), у оквиру које је недовољна накнада представљала основу кршења става 1 члана 6.

Изазови са којима се суочавају пољски законодавци и судије одражавају опште тешкоће у процесу обезбеђивања брзог реаговања правосуђа и одржавања високог нивоа квалитета у својим пресудама. Узимајући у обзир снагу тумачења закона од стране судија, што потврђује искуство Пољске, овај извештај намерава да истакне значај обуке судија у будућим месецима пре него што ступи на снагу српски Закон.

Пилот пресуда *Rutkowski и остали њројив Пољске*, споменута у горњем тексту, требало би да буде важна српским националним органима у овом тренутку. Ова пресуда је подсетник да „пропуст да се случај разматра у разумном року није нужно резултат грешке или пропуста појединих судија и тужилаца. Постоје случајеви у којима су кашњења резултат пропуста државе да стави довољно ресурса на располагање њеном правосуђу или недостатака у домаћем законодавству који се односе на организацију правосудног система или вођења судских поступака“ (*Rutkowski и остали*, став 184). Извештај стога сугерише да власти морају да предузму мере како организационог, тако и законског карактера, на основу детаљне анализе кључних фактора који доводе до прекомерног броја заосталих предмета. У пресуди *Gossa њројив Пољске* (бр. 47986/99, 9. јануар 2007), Суд је нагласио да хронични заостатак суда не оправдава кашњења у

обради случајева. Извештај наглашава да сврсисходност никада не би требало да буде на штету укупне правичности система и квалитета судских одлука.

Главна брига јесте да брзина поступка не треба да буде извор евентуалних грешака почињених од стране судија. Ако до тога дође, не само што ће поступак бити дужи, због враћања предмета на поновно разматрање од стране виших инстанци, већ може доћи и до угрожавања правичности поступка према члану 6 Конвенције. Поред тога, у пресуди *Rutkowski и осџали њројив Пољске*, наведеној у претходном тексту, Суд подсећа: „Иако Суд није у позицији да анализира правни квалитет судске праксе домаћих судова, до враћања предмета на поновно разматрање обично долази услед грешака нижих судова. Понављање таквих налога унутар једног судског поступка открива недостатке у правосудном систему. Штавише, ова мањкавост се приписује надлежним органима, а не подносиоцима представки (видети, међу многим другима, *Wierciszewska њројив Пољске*, бр. 41431/98, став 46, 25. новембар 2003; *Matica њројив Румуније*, бр. 19567/02, став 24, 2. новембар 2006; и *Влад и осџали њројив Румуније*, бр. 40756/06, 41508/07 и 50806/07, став 133, 26. новембар 2013)“ (*Rutkowski и осџали*, став 149).

Континуирана едукација судија и тужилаца у области судске праксе Европског суда неопходна је зарад спречавања растућег броја случајева против Србије. Међутим, можда је најважније осигурати да сваки појединац буде заштићен од прекомерно дугих суђења. Уистину, превенција треба да буде приоритет у односу на исправљање повреда: „Ако је правосудни систем мањкав у погледу захтева који се односе на разумни рок из става 1 члана 6 Конвенције, најделотворније решење јесте правни лек чији је циљ убрзање поступка, како би се спречило да тај поступак постане прекомерно дуг. Такав правни лек има неспорну предност над правним леком који пружа само компензацију, будући да он истовремено спречава настанак накнадних повреда у вези са истим поступком и не поправља само штету нанету кршењем права *a posteriori*, како то чини компензаторни правни лек“ (*Rutkowski и осџали*, став 173). За државу је такође најбоље решење да избегне плаћање великих сума новца жртвама предугих поступака као компензацију.

Овај приступ се, такође, доводи у везу са принципом супсидијарности: „Када се таква мањкавост идентификује, задатак националних органа власти јесте да, под надзором Комитета министара, ако је потребно

и ретроактивно, предузму потребне корективне мере у складу са супсидијарним карактером Конвенције како Суд не би морао да понавља своје закључке у другом низу сличних случајева“ (*Rutkowski и остали*, став 200). Извештај пружа низ релевантних елемената који могу олакшати такву анализу, омогућавајући српским надлежним органима да одаберу одговарајуће мере.

УВОД

I. Контекст

Овај документ је припремљен на захтев Савета Европе, у складу са пројектом Савета Европе „Подршка правосуђу у Србији у примени Европске конвенције за заштиту људских права“, а темељи се на мисији утврђивања чињеница, спроведеној од 26. до 28. марта 2014. године у Београду, у Србији, и посетама српских судија Савету Европе у октобру 2014. и у мају 2015. године, током којих је аутор извештаја обавио разговор са релевантним актерима.

Захтев за покретање мисије за утврђивање чињеница произлази из недавних измена Закона о заштити

права на суђење у разумном року. Закон је усвојен 7. маја 2015, али ће ступити на снагу 1. јануара 2016. године.

Закон у потпуности мења постојећи систем заштите права на суђење у разумном року и дефинише правне лекове који штите ово право. У законодавству Србије, ово правно питање садржано је у само неколико чланова Закона о уређењу судова („Службени гласник Републике Србије“, бр. 101/2013), што очигледно није довољно да би се решио проблем честих кршења права на суђење у разумном року.

Четири апелациона суда, у Крагујевцу, Нишу, Београду и Новом Саду, као и Врховни касациони суд, баве се случајевима који укључују проблем прекомерне дужине судских поступака.

Разлог за ово одлагање ступања Закона на снагу лежи у давању времена судијама да се припреме за усклађивање са Законом. Ако домаћи судови у Србији који се баве случајевима који се односе на члан 6, хармонизују и усагласе своју судску праксу, и ако ефикасно спроведу стандарде које је успоставио Европски суд, може се спречити даље повећање потенцијалних нових представки против Србије пред Ев-

ропским судом преко акција у оквиру пројекта. То може повећати ниво судске заштите сваког појединца и помоћи правосудним органима у усклађивању са захтевима Европске конвенције. Као резултат тога, унапредиће се знање националних судија и судијских помоћника.

Спровођење ових мера и недавне законске промене захтевају дужи период него што је првобитно предвиђено пројектом. Поред тога, потребна су и додатна новчана средства, будући да ће бити организован већи број активности зарад упознавања судија на таквим случајевима са стандардима Европског суда који се односе на разуман рок.

II. Општа правила у погледу „разумног рока“ Европског суда

Право на правично и јавно суђење у разумном року утемељено је у ставу 1 члана 6 Конвенције и обухвата управне, грађанске и кривичне поступке.

Период примене *ratione temporis* почиње на дан када је држава ратификовала Европску конвенцију. Суд може, међутим, узети у обзир чињенице пре рати-

фикације, у мери у којој би се могло сматрати да су доведле до ситуације која се протеже изван тог датума, или које могу бити релевантне за разумевање чињеница које су настале после тог датума (*Hutten-Czapska* *против* Пољске [ОС], ставови 147–53, *Kurić* *и осџали* *против* Словеније [ОС], ставови 240–41, *Практичан водич о кривичним деловима* *прихваћено* *судом*, *Европски суд за људска права*, Европски суд за људска права, 2014, стр. 46–52, http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf).

Одлагање датума почетка, *dies a quo*, у грађанским стварима односи се на датум када је представка поднета надлежном суду или када се подносилац при дружио текућем поступку (*Bock њрођив Немачке*, 29. март 1989, став 35, серија А, бр. 150). Период може укључивати обавезан прелиминарни управни поступак који претходи грађанском судском поступку (*Kress њрођив Француске* [ОС] 39594/98, став 90, 2001-VI; *Siegel њрођив Француске*, број 36350/97, 2000-XII). У кривичном поступку, период почиње од дана пријема оптужнице (*Neumeister њрођив Аустрије*, 27. јун 1968, став 18, серија А, бр. 8), на пример, датума отварања преткривичног поступка (*Ringeisen њрођив Аустрије*, 16. јул 1971, став 110, серија А, бр. 13), датума када је издат на-

лог за хапшење или налог за претрес (*Eckle* *и* *ројив Немачке*, 15. јул 1982, став 75, серија А, бр. 51) или датума стварног хапшења подносиоца представке (*Wemhoff* *и* *ројив Немачке*, 27. јун 1968, став 19, серија А, бр. 7) итд. (видети, на пример, Петровић-Шкоро, В., Рајска Д., *Заштити права на суђење у разумном року у судском процесу*, Савет Европе и Врховни касациони суд Србије, мај 2015).

Када је реч о одлагању последњег рока, *dies ad quem*, период који Суд узима у обзир завршава се када последња одлука домаћег правног система постане правоснажна и извршна. Државе чланице нису у обавези да успоставе ванредне правне лекове пред Врховним судом. Међутим, ако постоје ови правни лекови, они су покривени гаранцијама из члана 6 Конвенције (*Sialkowska* *и* *ројив Пољске*, бр. 8932/06, став 106, 22. март 2007. године).

Уставни спорови могу такође спадати у оквир члана 6 уколико уставни поступак има одлучујући утицај на исход спора пред редовним судовима (*Ruiz-Mateos* *и* *ројив Шпаније*, 12952/87, 23. јун 1993, Практичан водич кроз критеријуме прихватљивости, Савет Европе/Европски суд за људска права, 2014, стр.

46–52, http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf).

У оквиру судске праксе Европског суда установљен је велики број критеријума за утврђивање да ли је дужина поступка била прекомерна (*Frydlender* *и* *ројив Француске* [ОС], бр. 30979/96, 2000-VII, Garlicki L., *Implementacja orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w ustawodawstwie krajowym – problemy przewlekłości postępowania*, Biul. BIRE 2002, Nr 2, p. 8 sqq.; Vitkauskas D., Dikov G., *Ochrona prawa do rzetelnego procesu sądowego w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka*, Савет Европе, 2012, стр. 77–81):

- 1) Сложеност случаја (*Parachelas* *и* *ројив Грчке* [ОС], 31423/96, став 39, 25. март 1999), узимајући у обзир чињенична или правна питања, на пример, број страна или оптужених (*Angelucci* *и* *ројив Италије*, 12666/87, 12. фебруар 1991);
- 2) Понашање/поступци подносиоца представке, на пример, ако подносилац представке намерно не присуствује рочиштима (*Скочајић и Бјелић* *и* *ројив Србије*, 9460/05, 18. септембар 2007);

- 3) Понашање/поступци државних власти, на пример, пропуст да се закаже (саслушање) у дужем периоду (*Naprijalo ĩroyĩiv Хрвайске*, 66485/01, 13. новембар 2003).

Суд процењује ове елементе у сваком појединачном случају, у складу са специфичним околностима на основу наведених критеријума које је утврдио Суд.

Најновији критеријум при разматрању дужине поступка од интереса је за подносиоца представке у спору (*Hofmański P., Wróbel A., Rozpoznanie sprawy w rozsądnym terminie [y] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka u Podstawowych Wolności*, vol. I, Garlicki L., Beck 2010).

Постоје случајеви који захтевају посебну агилност као што су породична питања (*B.A.M. ĩroyĩiv Србије*, 39177/05, ставови 98–101, 13. март 2007), запошљавање (*König ĩroyĩiv Немачке*, 6232/73, 28. јун 1978, став 111) и правна и пословна способност лица (*Јевремовић ĩroyĩiv Србије*, 3150/05, ставови 79–81, 17. јул 2007). Други случајеви могу да захтевају изузетну агилност као што су они који се тичу старатељства над децом (*Paulsen-Medalen u Svensson ĩroyĩiv Шведске*, 149/1996/770/967, 19. фебруар 1998) или особама на крају живота (*B.A.M. ĩroyĩiv Србије*, 39177/05, ставови 98–101, 13. март 2007).

І ДЕО – Правни лекови у погледу „разумног рока“ у државама чланицама Савета Европе

Поглавље І – Искуство Србије

- Српско законодавство и национално право у погледу правних лекова против прекомерне дужине судских поступака

Република Србија је чланица Савета Европе од 3. априла 2003, док је Европска конвенција ступила на снагу 3. марта 2004. године. Дана 12. марта 2003. године убијен је премијер Србије, а ванредно стање проглашено у Србији, чиме су укинута разна грађанска права. Тако је Европска конвенција постала обавезујућа за Републику Србију за време ванредног стања, када су грађанска права и слободе биле изложене најтежем тесту (Павловић Д., *Србија [y] Евројска конвенција за заштитиу људских ĩрава и основних слобода у Централној и Источној Европи*, ур. L. Hammer и F. Emmert, Eleven International Publishing, Холандија, 2012).

Када је реч о положају међународних споразума у домаћем правном поретку, нарочито Европске кон-

венције, они су део правног система у Србији и примењују се директно у складу са ставом 2 члана 16 Устава, под условом да је конкретан међународни споразум у складу са Уставом. Право тумачења припада Уставном суду Србије.

Устав Србије усвојен је након ратификације Конвенције 2006. године, захтевајући двотрећинску већину гласова у Парламенту, а затим усвајање на националном референдуму са апсолутном већином.

Према члану 20 Устава, дозвољена су ограничења људских права, али само у обиму „неопходном да се уставна сврха ограничења задовољи у демократском друштву и без задирања у суштину зајемченог права“.

Члан 6 можда је најважнији за Европски суд, будући да је право на правично суђење од суштинске важности за обезбеђење заштите других права утврђених у Европској конвенцији. Ефикасност судског поступка зависи од правичног суђења без непотребног одлагања. Нажалост, прекомерно трајање поступка и даље је велики проблем који се ставља пред Европски суд.

Законодавци имају обавезу да успоставе ефикасан правни лек за прекомерну дужину судских поступа-

ка и довољно обештећење за жртве претерано дугих поступака.

Развој правног система Србије може се сумирати на следећи начин:

Уставна жалба

Подносиоци представки имају на располагању уставну жалбу, која се сматра делотворним правним леком. Став 2 члана 82 Закона о Уставном суду (Закон о Уставном суду, који је објављен у „Службеном гласнику РС“, бр. 109/2007 и 99/2011) предвиђа да „се уставна жалба може поднети чак и ако сви расположиви правни лекови нису исцрпљени у случају кршења права подносиоца представке на суђење у разумном року“. Уставни суд је, у принципу, налагао нижим судовима да убрзају поступке. Када су у питању захтеви за надокнаду штете, подносиоци захтева подносили су захтев Комисији за накнаду штете (*Винчић и остали против Србије*, бр. 44698/06, 44700/06, 44722/06, 44725/06, 49388/06, 50034/06, 694/07, 757/07, 758/07, 3326/07, 3330/07, 5062/07, 8130/07, 9143/07, 9262/07, 9986/07, 11197/07, 11711/07, 13995/07, 14022/07, 20378/07, 20379/07, 20380/07, 20515/07, 23971/07, 50608/07, 50617/07,

4022/08, 4021/08, 29758/07 и 45249/07, 1. децембар 2009). У складу са ставом 3 члана 89 Закона о Уставном суду, Уставни суд је био овлашћен да одлучује о одштетном захтеву подносиоца представке. Могућност да се смањи дужина казне затвора путем накнаде штете за прекомерну дужину поступка није постојала у Србији.

На основу амандмана на Закон о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 18/2013 и 40/2015), одговорност је пребачена редовним судовима.

Законик о кривичном поступку

Законик о кривичном поступку усвојен је како би се претходни законски акти ускладили са Уставом (2006) и међународним споразумима, тј. одредбама Европске конвенције које се односе на кривични поступак. Једна од карактеристика Законика о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013) јесте право на суђење у разумном року (члан 14): „Суд је дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка. Кривични поступак против окривљеног који је у притвору јесте хитан.“

Тужилац, чак и када је страна у поступку, такође има неписану дужност, у складу са праксом Европског суда, да се побрине да се истрага изврши без непотребног одлагања.

Закон о уређењу судова Републике Србије

Закон о уређењу судова Републике Србије (22. мај 2014, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 – други закон, 78/2011 – други закон, 101/2011 и 101/2013). Према члану 8а Закона, страна у судском поступку може да поднесе захтев за заштиту права на суђење у разумном року и захтев за накнаду штете за повреду права у овом погледу непосредно вишем суду. Поступак одлучивања по захтеву за заштиту права сматра се хитним. Ако се захтев односи на поступак који је вођен пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, Врховни касациони суд одлучује о поменутом захтеву.

Према члану 8б Закона, непосредно виши суд, уколико утврди да је захтев подносиоца представке основан, може да одреди одговарајућу накнаду за кршење права на суђење у разумном року, као и период током којег нижи суд мора да оконча поступак у којем је почињена повреда права на суђење у разумном року.

Жалба против решења које се односи на захтев за заштиту права на суђење у разумном року може се поднети Врховном касационом суду у року од 15 дана.

Према члану 8в, одредбе Закона које уређују ванпарнични поступак сходно ће се примењивати у вези са поступком за заштиту права на суђење у разумном року, као и у погледу накнаде због повреде права на суђење у разумном року.

Закон о заштити права на суђење у разумном року

Овај закон, донет 7. маја 2015. године (Закон од 7. маја 2015), ступиће на снагу 1. јануара 2016. године. Према овом закону, жалбу на прекомерну дужину судског поступка може уложити свака страна у судском поступку, укључујући и извршне поступке, свака страна у ванпарничном поступку, оштећена страна у кривичном поступку, приватни тужилац и оштећена страна под условом да су поднели захтев за накнаду штете у тим кривичним поступцима. Јавни тужилац као страна у кривичном поступку нема право на суђење у разумном року (члан 2 Закона од 7. маја 2015). Гаранција правичног суђења у разумном року обухвата и истражну фазу (члан 1/3/ Закона од 7. маја 2015).

Закон предвиђа три правна лека: приговор ради убрзавања поступка, жалбу због прекомерне дужине поступка („жалба“), као и захтев за правично задовољење. Страна која подноси жалбу не плаћа судску таксу (члан 3).

Жалбе се подносе суду који води поступак или суду пред којим се води поступак ако се сматра да је јавни тужилац прекршио ово право (члан 7/1/ Закона од 7. маја 2015). Председник суда води поступак покренут по жалби (члан 7/2/ Закона од 7. маја 2015), и одлучује о жалби најкасније у року од два месеца од пријема жалбе (члан 7/4/ Закона од 7. маја 2015).

Ако се жалба одбаци или одбије из формалних разлога, или без покретања истражног поступка услед краткоће поступка (ако је очигледно, већ у овој фази, да је жалба неоснована или да садржи формалне недостатке), против такве одлуке не може се уложити жалба (члан 8 Закона од 7. маја 2015).

Према члану 14, када председник суда наложи истражни поступак, страна има право жалбе у року од два месеца од дана пријема одлуке.

У другим случајевима, подносилац представке може поднети жалбу на одлуку суда који је одлучивао о

жалби. Председник овог суда доставља жалбу председнику непосредно вишег суда, који би требало да донесе одлуку о жалби (члан 16 Закона од 7. маја 2015). Нова жалба због прекомерне дужине поступка може се поднети на сваких четири или пет месеци, према индивидуалној ситуацији (за више детаља видети члан 13 Закона од 7. маја 2015. године).

Постоје различите врсте правичног задовољења услед прекомерне дужине поступка, и то новчана накнада за нематеријалну штету, право на објављивање одлуке да је право на суђење у разумном року угрожено од стране јавног тужиоца, као и право на објављивање пресуде којом се утврђује да право стране на суђење у разумном року није испоштовано (члан 23 Закона од 7. маја 2015). Утврђено је да износ ове накнаде буде између 300 и 3.000 евра (члан 30/1/ Закона од 7. маја 2015).

Према члану 31(1) Закона од 7. маја 2015, страна може да поднесе захтев за накнаду материјалне штете проузроковане повредом права на суђење у разумном року у року од годину дана од када се стекну сви услови за остварење права на правично задовољење.

Према члану 36 Закона од 7. маја 2015. године, од дана ступања Закона на снагу, следеће одредбе престају

да важе: одредбе чланова 8а–8в Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11, други закон 78/11, други закон 101/11 и 101/13.); одредбе става 2 члана 82 Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“, бр. 109/07, 99/11 и 18/13 – УС).

• Преглед случајева против Србије пред Европским судом

Србију карактеришу претерана кашњења у свим врстама судских поступака. Постоји знатан проблем у извршењу пресуда националних, углавном грађанских, судова (*Може ли се прекомерно трајање процеса решити?*, Венецијанска комисија, Савет Европе, јун 2007).

Случај *В.А.М. против Србије* (представка бр. 39177/05), који је достављен 13. марта 2007. године, и случај *Јевремовић против Србије* (представка бр. 3150/05), достављен 17. јула 2007. године, били су први случајеви који су се односили на дужину поступка у вези са правом на породични живот.

У случају *В.А.М. против Србије*, супруг подносиоца представке лишио је подносиоца представке, HIV позитивну мајку, сваког контакта са њиховом

ћерком. Подносилац се жалио на дужину трајања парничног поступка (члан 6) који је покренут против њеног супруга и пропуста надлежних органа да спроведу налог о привременом приступу, према члану 8 (право на поштовање приватног и породичног живота) и члану 13 (право на делотворан правни лек). Подносилац је уложио своју грађанску тужбу Општинском суду 11. фебруара 1999. године. Међутим, период који спада у надлежност Суда по принципу *ratione temporis* није почео на тај дан, већ 3. марта 2004. године, након што је Конвенција ступила на снагу у Србији (видети, *mutatis mutandis*, *Фойи и осјалии йројив Ијалије*, пресуда од 10. децембра 1982, серија А, бр. 56, стр. 18–19, став 53) и још увек је био на чекању када је представка стигла пред Европски суд. Период *ratione materiae* који је Европски суд узео у обзир јесте период од осам година, од којих је више од две године и једанаест месеци требало да истражи Суд. У сваком случају, стање предмета на дан ратификације (видети, међу многим другим изворима, *Styranowski йројив Пољске*, пресуда од 30. октобра 1998. године, Извештаји 1998-VIII) такође је узето у обзир и утврђено је да је 3. марта 2004. године конкретан поступак већ пет година био на чекању пред првостепеним судом. Као последицу тога, Суд је утврдио кршење става 1 члана 6 (право на правично суђење у разумном року), кршење члана 8 (право на поштовање приватног и

породичног живота) и кршење члана 13 (право на делотворан правни лек).

Друга пресуда, *Јевремовић йројив Србије* (представка бр. 3150/05), достављена је 17. јула 2007. године. Чињенице и правна анализа овог случаја описани су у делу који се односи на одабране пресуде Европског суда против Србије и Пољске (II ДЕО).

Постоје још два случаја у вези са утврђивањем очинства који укључују проблем прекомерне дужине поступка (став 1 члана 6 и члан 8, право на поштовање приватног и породичног живота): *Николић йројив Србије* (представка бр. 3551/08), достављен Влади на разматрање, односи се на захтев подносиоца представке за ексхумацију тела свог оца зарад утврђивања свог идентитета, а *Ђукановић йројив Србије* (представка бр. 10038/08) односи се на утврђивање очинства, у оквиру којег је одлука о одбацивању донета 2. септембра 2014. године, будући да су стране постигле пријатељску нагодбу.

Остали случајеви, који су бројни, углавном се понављају и одговарају добро утврђеној процедури судске праксе коју примењује Европски суд у погледу, на пример, питања у вези са радом, као што је случај *Дорић йројив Србије* (бр. 33029/05, 27. јануар 2009).

Дужина извршења поступка велики је проблем у пракси Суда. У већини случајева, коначне пресуде против друштвених предузећа не буду извршене, као што се, на пример, може видети на основу главне пресуде у случају *Качајор и остали* *проштив Србије* (бр. 2269/06, 3041/06, 3042/06, 3043/06, 3045/06 и 3046/06).

Случај се односио на неизвршење бројних правоснажних пресуда донетих у корист подносилаца представки против „друштвених“ предузећа. Европски суд је утврдио повреду става 1 члана 6 (право на правично суђење) и члана 1 Протокола број 1 (заштита имовине). Суд је утврдио да „период неизвршења не би требало ограничити само на фазу извршења, већ треба да обухвати и каснији стечајни поступак (видети: *Мукхајленку и остали* *проштив Украјине*, споменут у горњем тексту, став 53). Због тога је период наплате дуга у случајевима подносилаца представки до сада трајао између две године и четири месеца и три године и осам месеци од ратификације Конвенције од стране Србије 3. марта 2004. године (период који спада у надлежност овог суда по принципу *ratione temporis*)“ (*Качајор и остали*, став 115). Суд је наложио Србији да плати не само материјалну штету већ и дуг подносиоцима представке у складу са домаћим пресудама. Исти проблем је био предмет других случајева, а међу њима: *Илић* *проштив*

Србије (бр. 30132/04, 9. октобар 2007); *ЕВТ* *проштив Србије* (бр. 3105/02, 21. јун 2007); *Марчић* *проштив Србије и остали* (бр. 17556/05, 30. октобар 2007); главна одлука *Соколов* *проштив Србије и остали* (представка бр. 30859/10, 14. јануар 2014).

Винчић и остали *проштив Србије* (бр. 44698/06, 44700/06, 44722/06, 44725/06, 49388/06, 50034/06, 694/07, 757/07, 758/07, 3326/07, 3330/07, 5062/07, 8130/07, 9143/07, 9262/07, 9986/07, 11197/07, 11711/07, 13995/07, 14022/07, 20378/07, 20379/07, 20380/07, 20515/07, 23971/07, 50608/07, 50617/07, 4022/08, 4021/08, 29758/07 и 45249/07, 1. децембар 2009. године) спада у најважније одлуке у вези са обавезом да се исцрпе сви домаћи правни лекови.

Подносиоци представке јесу 31 држављанин Србије који су сви били чланови Самосталног синдиката ваздухопловних инжењера Србије. Након штрајка у организацији њиховог синдиката, они су се жалили да је њихове захтеве за накнаде за запослене одбио Окружни суд у Београду, док су остали идентични захтеви истовремено прихваћени, што је представљало кршење става 1 члана 6 (право на правично суђење). Поред тога, Суд је утврдио да се уставна жалба, у принципу, може сматрати делотворним правним леком у вези са свим представкама поднетим од 7. ав-

густа 2008. године. Према томе, око 1.000 представки проглашено је неприхватљивим због пропуста да се исцрпи тај правни лек.

У случају *Маринковић* *и* *рођив Србије* (бр. 5353/11, 22. октобар 2013), Суд је признао да дужник више није ентитет под контролом државе. Дошао је до закључка, међутим, да су пресуде домаћих судова, донете у корист подносиоца представке, постале правоснажне у септембру 2007. године, када је дужник пословао као ентитет под контролом државе. Имајући ово у виду, као и праксу Суда, Суд је утврдио да је тужена држава директно одговорна за спровођење домаћих пресуда које се разматрају у овом случају и утврдио повреду члана 6 Конвенције, односно члана 1 Протокола бр. 1 Конвенције у предметима који покрећу питања слична онима која су покренута у овом предмету (видети: *Р. Качајор и остали*, споменут у горњем тексту, ставови 115–116 и став 120; *Марчић и остали* *и* *рођив Србије*, бр. 17556/05, став 60, 30. октобар 2007; *Црнишанин и остали* *и* *рођив Србије*, бр. 35835/05, 43548/05, 43569/05 и 36986/06, ставови 123–124 и ставови 133–134, 13. јануар 2009; *Рашкових и Милуновић* *и* *рођив Србије*, бр. 1789/07 и 28058/07, став 74 и став 79, 31. мај 2011; и *Адамовић* *и* *рођив Србије*, бр. 41703/06, став 41, 2. октобар 2012).

У случају *Феризовић* *и* *рођив Србије* (бр. 65713/13, 26. новембар 2013), Суд је сматрао да је Уставни суд Србије у потпуности ускладио свој приступ према неизвршењу пресуда против друштвених, односно државних компанија у фази реструктурирања са праксом Суда. Откако је прва таква одлука Уставног суда објављена у „Службеном гласнику РС“ 4. октобра 2013. године, Суд сматра да је уставна жалба делотворан правни лек у смислу става 1 члана 35 Конвенције, у погледу последње категорије случајева који се односе на неизвршење пресуда против друштвених, односно државних предузећа од тог датума. Подносилац представке није поднео уставну жалбу, већ је поднео представку Суду 4. октобра 2013. године. Та жалба је одбијена због неисцрпљивања домаћих правних лекова.

У случају *Тешић* *и* *рођив Србије* (бр. 4678/07 и 50591/12, 11. фебруар 2014), Суд је подсетио да се уставна жалба „треба, у принципу, сматрати делотворном у смислу става 1 члана 35 Конвенције у вези са представкама против Србије од 7. августа 2008 (видети: *Винчић и остали* *и* *рођив Србије*, бр. 44698/06 и други, став 51, 1. децембар 2009; видети, такође: *Ракић и остали* *и* *рођив Србије*, бр. 47460/07 и други, став 39, 5. октобар 2010 и *Хајнал* *и* *рођив Србије*, бр. 36937/06, ставови 122 и 123, 19. јун 2012)“.

Поглавље II – Искуство Пољске

- **Пољско законодавство и национално право у погледу правних лекова против прекомерне дужине судских поступака**

Пољска је посткомунистичка држава која је потписала Конвенцију 1991. и ратификовала је 1993. године. Право на појединачне представке установљено је 1993. године. Промена режима захтевала је реформу пољског правног система, укључујући и принципе правичног суђења, у складу са захтевима Конвенције.

Када је у питању Пољска, члан 91 Устава од 2. априла 1997. године омогућава директну применљивост Конвенције: „1. Након проглашења истог у Грађанском законнику Републике Пољске (*Dziennik Ustaw*), ратификован међународни споразум чиниће део домаћег правног поретка и непосредно ће се примењивати, осим ако његова примена зависи од доношења статута. 2. Међународни споразум ратификован након претходне сагласности дате статутом има примат над законима уколико се такав споразум не може ускладити са одредбама тих статута. 3. Ако споразум, ратификован од стране Републике Пољске, којим се успоставља међународна организација, тако предвиђа, закони које она установи непосредно се примењују

и имају предност у случају сукоба закона.“ Када је у питању конкретно примена члана 6 Конвенције, неопходно је истаћи да пољски Устав од 2. априла 1997. године у члану 45 садржи следећу уговорну одредбу: „1. Свако има право на правичну и јавну расправу у свом случају, без непотребног одлагања, пред надлежним, непристрасним, и независним судом. 2. Изузеци од јавне природе расправа могу наступити из разлога морала, државне безбедности, јавног реда, или заштите приватног живота стране, или другог важног приватног интереса. Пресуде се јавно објављују.“

Прекомерна дужина поступака (кривичних, грађанских, казних) комплексан је системски проблем у многим земљама чланицама Савета Европе, међу којима су и Република Србија и Пољска, где су у току законске реформе у погледу прекомерне дужине судских поступака.

Члан 6 је, опет, најважнији члан за Европски суд, будући да је право на правично суђење основа за обезбеђење заштите права наведених у Европској конвенцији.

Корисно је размотрити правни лек који је уведен у Пољској (видети, такође: *Rajska D., Droit à un procès équitable en France et en Pologne*, Presses Universitaires

d'Aix-Marseille [PUAM], јун 2015, стр. 138–176; Петровић-Шкеро, В., Рајска Д., *Защити права на суђење у разумном року у судском процесу*, Савет Европе и Врховни касациони суд Србије, мај 2015). Дана 30. октобра 1998. године, Суд је донео пресуду у случају *Styranowski*, споменутом у горњем тексту, и први пут установио повреду става 1 члана 6 у Пољској због прекомерне дужине поступка (видети, *Styranowski против Пољске*, 30. октобар 1998, ставови 57–58, Извештаји о пресудама и одлукама 1998-VIII).

Након пресуде Европског суда у случају *Kudła против Пољске* ([ОС], 30210/96, 26. октобар 2000), 17. јуна 2004. године национални органи су усвојили Закон од 17. јуна 2004. о тужби на кршење права стране да њен предмет буде размотрен у судском поступку без непотребног одлагања (*Ustawa o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki*). Овај закон је ступио на снагу 17. септембра 2004. године („Закон од 17. јуна 2004“). Закон дозвољава подносиоцима да добију накнаду за прекомерну дужину трајања судских поступака. Максимална накнада је фиксна и износи 10.000 злота (2.500 евра), али се допунска накнада може добити у складу са чланом 417 Грађанског законика. Суд је сматрао овај правни лек делотворним.

Закон од 17. јуна 2004. о допунама Грађанског законика и неке друге законе потписао је председник 5. јула 2004, а ступио је на снагу 1. септембра 2004. године. Овај амандман дозвољава могућност добијања накнаде за прекомерну дужину поступка током три године након његовог окончања.

Међутим, Закон од 17. јуна 2004. године садржи празнине јер није дао могућност жалбе у вези са прекомерном дужином истражног, односно претходног поступка (*Bąk против Пољске*, бр. 7870/04, став 73, 16. јануар 2007). Износ накнаде сматра се сувише ниским.

Дана 20. фебруара 2009. године дошло је до измена Закона од 17. јуна 2004. године. Законодавац је дозволио могућност жалбе на дужину претходног поступка. Износ накнаде је повећан на 20.000 злота (5.000 евра).

Као последица тога, око 600 нерешених случајева пред Судом у Пољској одбијено је због неисцрпљивања домаћих правних лекова у 2005. години.

Међутим, сваке године од тада, 600 *prima facie* добро утемељених представки које се односе на тужбе због повреде права на суђење у разумном року Суду подносе лица која су исцрпела правне лекове у скла-

ду са Законом из 2004. године. Као и у случајевима описаним у претходном тексту, подносиоци се жале на прекомерну дужину трајања поступака, а домаћи судови одбијају да им дају одговарајуће обештећење за кршење става 1 члана 6 Конвенције.

Током 2013. године, на стотине случајева који укључују жалбе због дужине трајања поступака били су у току пред Судом, од којих је 61 предат пољској влади, док је остатак остављен на разматрање и испитивање на основу става 1(б) члана 28 Конвенције у оквиру поступка који се односи на пилот пресуду у складу са правилом 61 Пословника Суда (*Suchecki* *и рођив* Пољске и остали, бр. 23201/11, 16. јул 2009).

Године 2015. Европски суд је донео нову пилот пресуду у погледу разматрања прекомерне дужине у све већем броју случајева (видети: II ДЕО – Поглавље II у наставку текста).

- **Преглед случајева против Пољске пред Европским судом**

Реформе које се односе на правни лек против прекомерне дужине поступака почеле су након доношења пресуде Европског суда у случају *Kudła* *и рођив* Пољске ([ОС], бр. 30210/96, 26. октобар 2000, 2000-XI). У

овој пресуди, Суд је одлучио да нема делотворног правног лека који би осигурао накнаду за прекомерну дужину поступка. У споменутој пресуди у случају *Kudła*, Суд је утврдио да тадашњи постојећи правни лекови нису испунили стандард „делотворности“ у смислу члана 13 јер потребан правни лек против непотребних кашњења поступака мора бити делотворан како у закону, тако и у пракси (*Kudła*, ставови 158–159).

Суд је сматрао да је правни лек установљен Законом из 2004. године, а допуњен Амандманом из 2009. године, делотворан (*Charzyński* *и рођив* Пољске, бр. 15212/03 [одл.], ставови 36–43 2005-V; *Ratajczyk* *и рођив* Пољске, бр. 11215/02 [одл.], 2005-VIII; *Krasuski* *и рођив* Пољске, бр. 61444/00, ставови 68–73, 2005-V).

Суд је подсетио:

„Како је већ указано у више случајева, разумност дужине трајања поступка мора се процењивати у светлу посебних околности случаја у целини. Приступ Суда састоји [састојао] се у испитивању укупне дужине поступка и разматрању свих фаза поступка“ (видети: *Majewski* *и рођив* Пољске, бр. 52690/99, став 35, 11. октобар 2005).

Суд је потврдио тај приступ у неколико наврата, али се тумачење домаћих судова, укључујући и Врховни

суд, није променило све до Одлуке Врховног суда од 28. марта 2013. године (видети, на пример, *Kęsicczy йроїив Пољске*, бр. 13933/04, став 62, 16. јун 2009). Заправо, проблем „фрагментације поступка“ биће решен правилном применом закона и европске и националне праксе од стране домаћих судова.

Дана 8. јула 2015. године Европски суд је донео пресуду у случају *Rutkowski и осїали йроїив Пољске* (бр. 72287/10, 13927/11 и 46187/11, 7. јул 2015). Ово је пилот пресуда на основу које је око 591 случај већ прослеђен Влади.

Поглавље III – Искуства других земаља

Ово поглавље даје преглед два скорашња предмета пред Европским судом у вези са прекомерном дужином поступака против **Грчке**, *Michelioudakis йроїив Грчке* (бр. 54447/10, 3. април 2012) и *Glykantzi йроїив Грчке* (бр. 40150/09, 30. октобар 2012). Компаративна студија правних лекова у различитим државама чланицама Савета Европе у погледу ових случајева расветлиће ситуацију у другим земљама и њихове предложене правне лекове.

Главна пресуда у вези са правним леком против прекомерне дужине кривичног поступка односи се на

случај *Michelioudakis йроїив Грчке* (представка бр. 54447/10, 3. април 2012).

У већини држава чланица Савета Европе постоји механизам за убрзавање кривичних поступака, укључујући и **Пољску** и **Србију**. У сваком случају, држава чланица одлучује да ли је страна у поступку дужна да користи овај правни лек пре подношења жалбе због прекомерне дужине поступка, као што је случај, на пример, у **Немачкој**.

У **Француској** и **Шпанији** мере за убрзање поступка доноси суд надлежан за конкретан случај, у **Чешкој** те мере доноси Виши суд или Уставни суд, у **Србији** мере доноси Уставни суд, у **Бившој Југословенској Републици Македонији** у питању је тужилац а у **Португалији** мере доноси Врховни правосудни савет.

Захтев за мере за убрзање поступка могу поднети стране у поступку (Шпанија, Француска, Пољска), судови (Финска, Француска), адвокати или тужиоци (Данска).

У Италији постоји алтернативни поступак, уз могућност да се поднесе захтев за осуду, саслушање или доношење одлуке током прелиминарног саслушања.

У Великој Британији могуће је јавно објавити повреду права на правично суђење у разумном року. У Русији се може утврдити датум саслушања.

У Швајцарској се може покренути поступак због кршења Конвенције уколико је поступак претерано дуг.

Контрола поступка *in meriti* може бити административног или судског карактера, или и административног и судског, као што је случај у Француској.

Постоје државе чланице које нису успоставиле механизме за убрзавање кривичних поступака, као што је случај у Ирској, Луксембургу и на Малти.

У Турској, закон прописује да се казна пропорционално смањује ако је особа у притвору током периода кривичног поступка.

Компензацијски поступак услед прекомерне дужине кривичног поступка постоји у већини земаља чланица Савета Европе. У Луксембургу, Швајцарској, Литванији и на Исланду такав поступак је установљен, али никада није коришћен. У Бугарској, на Кипру, у Естонији, Грузији, Мађарској, Ирској, Румунији и Турској није утврђен компензаторни правни лек.

Главна пресуда у погледу правног лека против прекомерне дужине парничног поступка односи се на

случај *Glykantzi и ројив Грчке* (бр. 40150/09, 30. октобар 2012).

У већини држава чланица Савета Европе постоји могућност да се затражи примена мера за убрзање грађанских поступака, као што је случај у **Пољској** и **Србији**. То најчешће укључује планирање процедуралних корака које судови надлежни за конкретан случај треба да предузму.

Захтев за убрзање парничног поступка подноси се суду који је надлежан за случај (**Француска, Русија**), Вишем суду (**Хрватска**), Врховном суду (**Бивша Југословенска Република Македонија**) или Уставном суду (**Немачка**). У **Финској** постоји систем давања приоритета предметима који пристижу сваком суду.

У **Немачкој** се захтев за убрзање поступка мора поднети пре него што се поднесе компензацијска жалба.

Ту су и државе чланице где механизам за убрзање парничног поступка не постоји, док неке државе чланице, као што је **Велика Британија**, имају посебна правила за убрзавање поступака по службеној дужности по питању породичног права и трговачких случајева. Компензацијски поступак може се покренути током или након завршетка поступка, а у овом другом случају, најчешће приликом кашњења од шест месеци

или до три године. Постоје неке државе у којима није успостављен механизам за убрзавање поступака.

У неким државама убрзање поступака је поједностављено, као што је случај у **Финској** (поступак уз укључење једног судије), у **Лихтенштајну** (писани поступак) и у **Немачкој** (поступак без саслушања).

У већини држава чланица Савета Европе могуће је тражити накнаду за прекомерну дужину парничног поступка.

II ДЕО – Одабране пресуде Европског суда у погледу прекомерне дужине поступака у Србији и Пољској

Поглавље I – Главна пресуда у случају *Јевремовић њрошив Србије* (представка бр. 3150/05)

Пресуда у случају *Јевремовић њрошив Србије* (представка бр. 3150/05) донета је 17. јула 2007. године, а односила се на ситуацију када су подносиоци пред-

ставке (мајка и ћерка) уложиле жалбу на поступак који су у јуну 1999. године покренуле против оца ћерке, веома популарног локалног певача, ради утврђивања очинства и добијања средстава за издржавање детета. Парнични поступак је још увек био на чекању када су подносиоци представке уложили жалбу Суду. Подносиоци представке жалили су се на дужину поступка и да нису имали начина да га убрзају. Пред Европским судом позвали су се на став 1 члана 6 (право на правично суђење у разумном року) и члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота). Ћерка се такође позвала на члан 13, да домаћи правни систем није обавезао окривљене у парницама које се односе на утврђивање очинства да се повинују судском налогу и подвргну ДНК тесту. Суд је једногласно дошао до закључка да је било кршења става 1 члана 6 услед тога што је поступак трајао више од три године и четири месеца од датума ратификације Конвенције у Србији 3. марта 2004. године. Суд је такође једногласно утврдио да је дошло до повреде члана 8 у погледу ћерке Ине Јевремовић, која је током поступка утврђивања очинства остављена у стању продужене неизвесности у погледу свог идентитета. Напослетку, Суд је једногласно закључио да је дошло до повреде члана 13 заједно са ставом 1 члана 6.

Случај *Јевремовић и ројив Србије* (представка бр. 3150/05) класификован је од стране Одељења за извршење пресуда Европског суда као „главни случај“. То значи да је то био први случај против Србије који је указао на нов структурални проблем и захтевао предузимање законских мера. Наредни случајеви који су се односили на исти проблем зову се „поновљени случајеви“. Случај *Јевремовић и ројив Србије* још увек је у току пред Одељењем за извршење пресуда Европског суда и предат је за стандардни надзор (видети: 8. годишњи извештај Комитета министара 2014, Савет Европе, Комитет министара, http://www.coe.int/T/dghl/monitoring/execution/Source/Publications/CM_annreport2014_en.pdf).

Главни српски законодавни трендови који се односе на правне лекове против прекомерне дужине поступка описани су у Поглављу II Дела ове студије.

Међу осталим законским мерама које су предузете као опште мере јесу Закон о посредовању, Породични закон из 2005. године и Измене и допуне Закона о парничном поступку.

Закон о посредовању уводи посредовање као алтернативан начин решавања спорова ради додатног ублажавања оптерећености судова. Изменама и допунама Закона о парничном поступку, које су на снази од

22. фебруара 2005. године, прописује се избегавање враћања предмета на поновно разматрање више него једном, док је другим Изменама и допунама предвиђено избегавање претеране дужине поступка уз, на пример, решавање лошег вођења судских докумената. Породичним законом из 2005. године дозвољени су тешњи рокови у погледу породичних поступака.

Године 2009. уведена је нова мрежа судова, са новом инфраструктуром, у Београду и побољшала се ефикасност судства. Интернет портал (www.portal.sud.rs) учињен је доступним за јавност. Информације се могу наћи о појединачним случајевима, укључујући, на пример, распоред роцишта.

„Поступак пилот пресуде“, који је примењен у случају *Rutkowski и осјали и ројив Пољске*, а описан у следећем поглављу ове студије, посебна је процедура која се разликује од појма „главни случај“. Поступак пилот пресуде јесте начин за процесуирање великог броја идентичних поновљених случајева који произлазе из истог основног проблема. Суд је имао велики број ових поновљених нерешених случајева, што је допринело застоју у раду Суда. У пилот пресуди, Суд одређује да ли је дошло до повреде Конвенције. Он идентификује дисфункцију правног система на националном нивоу. Даје јасне назнаке Влади како да елиминише проблем и створи правни лек за ефи-

касно решавање конкретних случајева, укључујући и нерешене случајеве пред Европским судом. Битна карактеристика овог поступка јесте „одлагање“ или „замрзавање“ разматрања свих сродних предмета у одређеном периоду. На овај начин, национални органи могу утврдити правни лек који ће омогућити брже добијање обештећења (http://www.echr.coe.int/Documents/Pilot_judgment_procedure_ENG.pdf).

Утицај пилот поступка веома је важан. Главни случај идентификује само структурни проблем и вероватно је претеча других предстојећих пресуда Европског суда са истим кршењем Конвенције. Пилот пресуда захтева стварање делотворног правног лека у погледу нерешених случајева пред Европским судом, али такође и у погледу сличних ситуација које још увек нису биле предмет представки пред Европским судом.

Поглавље II – Пилот пресуда *Rutkowski и остали њројив Пољске* (представке бр. 72287/10, 13927/11 и 46187/11)

• Закључци Европског суда

Дана 8. јула 2015. Европски суд је донео пресуду у предмету *Rutkowski и остали њројив Пољске* (бр. 72287/10, 13927/11 и 46187/11, 7. јул 2015).

Први подносилац представке, господин Rutkowski, оптужен је за учешће у организованој криминалној групи. Његова жалба односила се на кривични поступак који је вођен против њега у септембру 2002. године, а завршио се ослобађајућом пресудом у јулу 2010. године.

Два друга подносиоца представке, господин Orlikowski и госпођа Grabowska, уложили су жалбу у оквиру два различита сета парничних поступака. У марту 1999. године, господин Orlikowski је поднео грађанску тужбу за накнаду штете против свог закупаца, а тај захтев је одобрен од стране Апелационог суда 2010. године. Госпођа Grabowska се придружила поступку наслеђивања у априлу 2000. године. Њен захтев је одбијен, што је и потврдио Апелациони суд у јуну 2013. године.

Три подносиоца представке жалили су се на неразумну дужину трајања грађанског или кривичног поступка, према члану 6 Конвенције:

„1. У одлучивању о његовим грађанским правима и обавезама, или о кривичној оптужби против њега, свако има право на... расправу у разумном року пред [једним] судом...”

Они су се такође жалили на недостатак делотворности правног лека у Пољској, према члану 13 Европске конвенције јер су домаћи судови одбили да им дају довољно правично задовољење за кршење њиховог права на суђење у разумном року:

„Свако коме су повређена права и слободе предвиђени у [овој] Конвенцији, има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира јесу ли повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.“

У случају првог подносиоца представке, господина Rutkowskog, Суд је утврдио да је поступак трајао седам година и око десет месеци на једном нивоу надлежности. Суд је стога закључио да се поступак није одвијао уз неопходну експедитивност и да је дошло до кршења права на правично суђење без непотребног одлагања, сходно члану 6 Конвенције.

Суд је сматрао да чињеница да је поступак био комплекснији него што је то обично случај није оправдавала укупну дужину поступка, узимајући у обзир да је подносилац представке био у притвору осам месеци у почетној фази поступка и да су надлежни органи били у обавези да наставе поступак са „посебном пажњом“ (видети, на пример, *Kreps* *и* *остали* Пољске,

бр. 34097/96, став 52, 26. јул 2001. и *Czajka* *и* *остали* Пољске, бр. 15067/02, став 60, 13. фебруар 2007).

Од децембра 2002. до новембра 2005. године донет је мали број процедуралних одлука, али датум саслушања није био утврђен током овог периода, будући да оптужница још увек није била достављена подносиоцу представке. Према томе, Суд је сматрао да предмет подносиоца представке треба посматрати као случај у стању мировања.

Године 2006. спис предмета подносиоца представке прешао је из једног суда у други током периода од четири месеца, а крајем 2007. и почетком 2008. године пребачен је током периода од осам месеци. Узимајући у обзир да су се судови налазили у истом граду, Суд је закључио да је „тешко прихватити да такво чисто техничко питање, као што је пренос списка предмета између судова, треба да одузме толико времена“ (*Rutkowski* *и* *остали*, став 39).

У случају другог подносиоца представке, господина Orlikowskog, Суд је утврдио да је поступак трајао једанаест година и око осам и по месеци на два нивоа надлежности. Суд није утврдио никакво оправдање за кашњење у случају подносиоца представке и одлучио да је дошло до повреде члана 6 Конвенције.

Суд је тако закључио да се случај односио на потраживање проистекло из обичног уговора о закупу и да „није укључивао сложена питања чињеница и закона, иако је требало добити доказе стручњака из три различите области како би се проценила вредност расхода подносиоца представке, и, као последица тога, износ одштете“ (*Rutkowski и остиали*, став 147).

Прво, датуми саслушања утврђивани су у дугим временским интервалима, често преко једне године. Друго, стручни поступци били су предуги и: „Није било покушаја дисциплиновања стручњака и обезбеђења њиховог испуњења рокова“ (*Rutkowski и остиали*, став 149).

Суд је поново указао на „стручни рад у контексту судских поступака под надзором судије, који је и даље одговоран за припрему и брзо спровођење поступка“ (видети, на пример, *Proszak ирошив Пољске*, 16. децембар 1997, став 44, Извештаји о пресудама и одлукама 1997-VIII и *Lukjaniuk ирошив Пољске*, бр. 15072/02, став 28, 7. новембар 2006) (*Rutkowski и остиали*, став 149).

Након два враћања случаја на поновно разматрање по налогу Апелационог суда, предмет подносиоца представке првостепени суд је прегледао три пута.

Стога је Суд сматрао да се: „враћање предмета на поновно разматрање обично налаже услед грешака нижих судова. Понављање таквих налога унутар једног сета поступка открива озбиљан недостатак у судском систему. Осим тога, ова мањкавост се приписује надлежним органима, а не подносиоцима представки“ (видети, међу многим другима, *Wierciszewska ирошив Пољске*, бр. 41431/98, став 46, 25. новембар 2003; *Matica ирошив Румуније*, бр. 19567/02, став 24, 2. новембар 2006; и *Влад и остиали ирошив Румуније*, бр. 40756/06, 41508/07 и 50806/07, став 133, 26. новембар 2013) (*Rutkowski и остиали*, став 149).

У случају трећег подносиоца представке, госпође Grabowske, поступак је трајао тринаест година и два месеца на два нивоа надлежности. Суд је утврдио да се одговорност за дужину поступка мора приписати држави.

Суд је критиковао квалитет прве пресуде услед „непотпуног поступка утврђивања чињеница и начина на који се суд бавио околностима случаја, али и због тога што до поодмакле фазе није откривено да подносиоцу представке и другим странама нису уручени примерци представке која се односила на вангрунтовно право власништва из 1999. године“ (*Rutkowski и остиали*, став 149).

Када су у питању наводи о неделотворном правном леку који се односи на прекомерну дужину поступка, подносиоци представке позвали су се на члан 13, истичући неисправну примену Закона из 2004. године од стране домаћих судова.

Суд је утврдио: „У ситуацијама када домаћи правни систем пружа могућност покретања поступка против државе, такав поступак мора остати делотворан, довољан и приступачан правни лек у односу на дужину трајања судских поступака. Његова довољност може бити под утицајем превеликих одлагања и зависити од висине накнаде штете“ (*Rutkowski и осџали*, став 173).

Суд не захтева од домаћих судова да надокнаде штету странама у парници на нивоу износа накнада које у сличним случајевима додељује Европски суд (*Scordino иројив Италије*, бр. 1 [ОС], бр. 36813/97, 2006-V, став 189). Међутим, домаћи судови приликом одлучивања о износу накнаде који треба доделити услед прекомерне дужине поступка, треба да узму у обзир износ накнаде који се на националном нивоу додељује у осталим случајевима оштећености (*Rutkowski и осџали*, став 174). Додељени износи не смеју бити неразумно ниски у поређењу са износима Суда у сличним предметима. Домаћи судови треба

да доносе одлуке „у складу са правном традицијом и животним стандардом у датој земљи, које су брзе, образложене и веома брзо извршаване“ (*Rutkowski и осџали*, став 175).

Иако је Суд раније сматрао Закон из 2004. године делотворним правним леком против прекомерне дужине поступака, знатна одлагања у случајевима подносилаца представки нису била у складу са судском праксом у погледу процене разумности дужине поступка, што је довело до кршења члана 6 Конвенције (видети, међу многим другим примерима, случај *Kudła*, споменут у горњем тексту, ставови 119–124; *Humen иројив Пољске* [ОС], бр. 26614/95, ставови 58–60, 15. октобар 1999; *Turczanik иројив Пољске*, бр. 38064/97, ставови 38–39, 2005-VI; *Beller иројив Пољске*, бр. 51837/99, ставови 67–71, 1. фебруар 2005; *Koss иројив Пољске*, бр. 52495/99, ставови 28 и 33, 28. март 2006; и, посебно, *Majewski иројив Пољске*, бр. 52690/99, став 35, 11. октобар 2005).

Главни проблем са постојећим правним леком била је чињеница да домаћи судови нису узимали у обзир дужину свих фаза поступка у целини, већ само одабране делове. Дакле, домаћи судови нису узели у обзир период пре ступања на снагу Закона из 2004. године у случају првог и трећег подносиоца пред-

ставке. У случају другог подносиоца представке, домаћи судови узели су у обзир само период у оквиру кога је случај био у току када је поднета тужба за прекомерну дужину поступка.

Ова пракса је настала као резултат судске праксе Врховног суда, по принципу такозване „фрагментације поступка“, који је установио Врховни суд у својим одлукама између 2005. и 2012. године (видети нарочито следеће одлуке: 18. јануар 2005. III СПП 113/04; 18. фебруар 2005. III СПП 14/05; 18. фебруар 2005. III СПП 19/05; 12. мај 2005. III СПП 76/05; 7. јун 2005. III СПП 95/05; 8. јул 2005. III СПП 120/05; 27. јул 2005. III СПП 127/05; 16. новембар 2005. III СПП 162/05; 6. јануар 2006. III СПП 154/05; 6. јануар 2006. III СПП 167/05; 19. јануар 2006. III СПП 162/05; 21. фебруар 2007. III СПП 5/07; 9. јануар 2008. III СПП 1/07; 15. јануар 2008. III СПП 46/07; 9. фебруар 2011. III СПП 34/10; 21. април 2011. III СПП 2/11; 26. јануар 2012. III СПП 42/11; 27. март 2012. III СПП 8/12; 9. септембар 2012. III СПП 20/11).

Дана 28. марта 2013. године Врховни суд је донео Одлуку која је променила тумачење члана 5(1) Закона из 2004. године. Од тог датума, домаћи судови треба да узму у обзир читав ток дужине поступка у складу са праксом Суда о оцени разумности дужине поступка.

Ова фрагментација поступка имала је утицај на тврдње оптужених и износ обештећења. На пример, у случају господина Rutkowskog одобрени износ од 2.000 пољских злота износио је 5,5% онога што је Суд могао да додели (12.300 пољских злота) кад не би постојао правни лек, и Суд би директно доделио накнаду.

Суд признаје да постоји претпоставка у корист нематеријалне штете до које обично долази услед прекомерне дужине поступка. Ова претпоставка се обара у случајевима када национални надлежни органи не могу бити одговорни за прекомерну дужину поступка.

Фрагментација поступка била је системски проблем и она се не треба сматрати неуспехом приликом решавања случаја у разумном року, који би се приписао појединим судијама и тужиоцима. Суд је указао и на проблем недостатка ресурса на располагању правосуђу и недостатке у организацији правосуђа или вођењу правних поступака (*Rutkowski и остиали*, став 184).

Суд је сматрао да постојање накнадног, одвојеног парничног поступка на основу одлуке у погледу одговорности државе за штету (што се такође спомиње у одељцима 15 и 16 Закона из 2004. године, чиме се дозвољава подносиоцима представки да добију додат-

но обештећење након окончања поступка *in meriti*) не може поправити неделотворност примарног компензаторног правног лека по Закону из 2004. године. Додатне радње у случају жртава неразумног одлагања треба сматрати неоправданим и прекомерним оптерећењем. Амандманом из 2009. године подигнут је максималан ниво накнаде до нивоа довољног да се заинтересованим странама омогући да изгубе статус жртве.

• Пилот поступак

Члан 46 Конвенције – „Обавезност и извршење пресуда“

- „1. Високе стране уговорнице обавезују се да се повинују коначној пресуди Суда у сваком предмету у коме оне представљају стране.
2. Коначна одлука Суда доставља се Комитету министара који надгледа њено извршење.“

Правило 61 Пословника Суда – „Поступак пилот пресуда“

- „1. Суд може покренути поступак пилот пресуде и усвојити пилот пресуду у којој чињенице из

представке откривају код заинтересоване Стране уговорнице постојање структуралног или системског проблема или друге сличне дисфункције која је дала повода или може довести до сличних представки.

2. (а) Пре покретања поступка пилот пресуде, Суд ће прво тражити ставове страна о томе да ли је представка која се разматра резултат постојања таквог проблема или дисфункције код Стране уговорнице, као и о подобности процесуирања представке у складу са тим поступком.

...

3. Суд ће у својој пилот пресуди утврдити како природу структурног или системског проблема или друге утврђене дисфункције, тако и врсте корективних мера које заинтересована Страна уговорница треба да предузме на домаћем нивоу на основу изречене пресуде.
4. У изреченој пилот пресуди, Суд може да наложи да корективне мере из става 3 овог члана буду усвојене у одређеном тренутку, имајући у виду природу неопходних мера и брзину којом се утврђени проблем може поправити на домаћем нивоу...”

Одговорност за спровођење пресуде припада државама које предузимају опште и појединачне мере за њихово извршавање. Од 21. фебруара 2011. године, Европски суд може да покреће поступак пилот пресуде, којим се истичу структурни проблеми, дефинишу повреде и предлажу могућа решења. За евалуацију спровођења пресуде задужен је Комитет министара, на основу става 2 члана 46 Конвенције (видети, на пример, *Постујак илои пресуде у Европском суду за људска права*, Документи са семинара, Contrast, Варшава 2009).

Поступак пилот пресуде омогућава држави да процесуира велики број појединачних случајева у складу са принципом супсидијарности. Када је у питању проблем прекомерне дужине поступака, општа мера, правни лек против дугих поступака уведен је Законом из 2004. године и Амандманом из 2009. године. Међутим, проблем није у потпуности решен, узимајући у обзир да је од увођења Закона из 2004. године донето 280 пресуда којима је утврђена повреда права на правично суђење у разумном року, а Влада утврдила ову повреду у 358 других случајева који су окончани пријатељским поравнањем или једностраним проглашењем. Постоји око 100 *prima facie* добро утемељених жалби које се сваке године подносе Европском суду. Број жалби у складу са Законом из

2004. године порастао је између 2006 (2.600) и 2013. године (12.532) у Пољској. Статистички подаци показују да се 80–90% жалби због прекомерне дужине поступка одбију сваке године у Пољској. Услед тога, Суд је утврдио да се ова пракса не може сматрати усклађеном са Конвенцијом (видети, на пример, *Bottazzi против Италије* [ОС], бр. 34884/97, став 22, 1999-V; *Бургов против Русије* [бр. 2], бр. 33509/04, став 135, 2009; и *Michelioudakis*, случај споменут у горњем тексту, став 73).

Недостатак одговарајућег управљања предметима, укључујући и дуге интервале између саслушања и стално враћање случајева на поновно разматрање нижим судовима, био је озбиљан проблем домаћих судова. Уз то, опште мере које су уведене након доношења споменуте пресуде у случају *Kudła*, као што је компјутеризација и пренос неких судских одговорности несудским службеницима и друге мере за поједностављење и убрзавање поступка, нису биле довољне да спрече прекомерно трајање поступака.

Напоследку, Суд је нагласио да, „осим понашања домаћих надлежних органа, фактори као што су недостаци у домаћем законодавству којима се регулише организација правосудног система и вођење судског

поступка често могу допринети прекомерној дужини поступака“ (*Rutkowski и остали*, став 210).

Када је у питању чест проблем прекомерне дужине поступака из члана 13, Суд је сматрао да се поступак није разматрао у целини и да обештећење од стране домаћих судова није било довољно, иако је Европски суд подсетио на захтеване стандарде у многим својим пресудама.

Суд је подсетио да се, „како је већ указано у великом броју наврата, разумност дужине трајања поступка мора процењивати у светлу посебних околности случаја у целини. Приступ Суда састоји [састојао] се у испитивању укупне дужине поступка и разматрању свих фаза поступка“ (видети: *Majewski и други против Пољске*, споменут у горњем тексту, став 35). Суд је потврдио тај приступ у неколико наврата, али се тумачење домаћих судова, укључујући и Врховни суд, није променило све до Одлуке Врховног суда од 28. марта 2013. године (видети, на пример, *Kęsica и други против Пољске*, бр. 13933/04, став 62, 16. јун 2009). У суштини, проблем „фрагментације поступка“ решиће се правилном применом закона и европске и националне судске праксе од стране домаћих судова (*Ryngielewicz K., Rajska D., Nadmierna długość postępowań sądowych w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw*

Człowieka [y] *Przegląd Sądowy* 3/2015, Wolters Kluwer, стр. 62–80).

Домаћи судови још увек додељују износе у приближном износу од најмање 2.000 злота (500 евра), који је утврђен Законом из 2004. године. Суд је био приморан да процесуира велики број поновљених случајева, будући да жртве прекомерне дужине поступака нису добијале довољну накнаду на домаћем нивоу. Године 2007. Комитет министара је на 992. састанку заменика министара усвојио Привремену резолуцију [KM/RezDH(2007)28], која се односи на пресуде Европског суда у 143 случаја против Пољске у вези са прекомерном дужином кривичних и парничних поступака и права на делотворан правни лек. Године 2013. Комитет министара је разматрао план пољске владе, DH-DD(2013)787 и донео одлуку о извршењу. План је поднет 4. јула 2013. године, а односио се на мере предузете у погледу извршења пресуда Суда у вези са дужином грађанских и кривичних поступака у Пољској. Комитет министара је тако изразио озбиљну забринутост у погледу константног проблема прекомерне дужине поступака.

Суд није навео мере које државе треба да предузму ради спровођења пилот пресуде, већ је то оставио под надзор Комитета министара Савета Европе.

Суд је представио 591 сличан случај у оквиру поступка пилот пресуде у складу са ставом 2(б) Правила 54 Пословника Суда, будући да је Европски суд блокирао предмете који су се односили на прекомерну дужину поступка од 2012. године. У складу са принципом супсидијарности и дајући приоритет држави да се бави овим случајевима, Суд је одлучио да одложи решавање представки поднетих пре датума пилот пресуде две године након њеног доношења. Други случајеви, поднети после тог датума, биће одложени за годину дана.

Тако државе имају адекватан период да пронађу начин да доделе одговарајући износ жртвама кршења прекомерне дужине поступка. Од датума пилот пресуде, пољска влада ће се упознати са новим предметима поднетим Суду који се тичу прекомерне дужине поступка.

- **Утицај пилот пресуде на правни систем Србије и Пољске**

Пилот пресуда у случају *Rutkowski и остали против Пољске* (бр. 72287/10, 13927/11 и 46187/11, 7. јул 2015) имала је значајан утицај на правни систем Пољске и Србије.

Пре свега, Пољска је дужна да изврши пресуду и да обезбеди довољну накнаду за жртве у 591 представљеном случају у року од два дана од дана доношења пресуде. Разматрање и накнада штете у будућим случајевима прекомерне дужине поступака јесте одговорност националних власти у периоду од годину дана након датума пилот пресуде.

Пилот пресуда је веома важна пресуда која наглашава моћ правосуђа и исправно тумачење закона, у складу са одговарајућим националним уставима и Европском конвенцијом, од стране највиших судова у државама чланицама. Само на овај начин поштује се право на правично суђење без непотребног одлагања.

Резолуција од 28. марта 2013. године Пољског врховног суда окончала је погрешно тумачење Закона из 2004. године са Амандманом из 2009. године. Ово нетачно тумачење довело је до принципа „фрагментације поступка“ код домаћих судова. Према овом принципу, домаћи судови узели су у обзир само делове поступка који су били у току од датума ступања на снагу Закона из 2004. године и у току у тренутку подношења жалбе због прекомерне дужине поступка.

Блиска сарадња између законодавца и правосудног система требало би да буде приоритет зарад избега-

вања повреда одредаба Конвенције у систематским и појединачним случајевима. Исправно тумачење, тј. интерпретација у духу Конвенције, може да попуни евентуалне празнине у закону. Судије би требало да се ослањају на праксу Суда у Стразбуру како би оправдали ову врсту иницијативе у својим пресудама.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ И ПРЕГЛЕД ПРЕПОРУКА

Домаћи судови у Србији јесу главни актери у одбрани људских права на националном нивоу јер су у најбољој позицији да разумеју контекст повреда права и ближи су појединцима на које се односе ове повреде права. Улога Европског суда је помоћног карактера и требало би да интервенише само уколико је жртва исцрпела све домаће правне лекове и није добила никакву накнаду за повреду права нити правично задовољење. Међутим, Европски суд се не може сматрати комисијом за накнаду штете. Суд сматра: „Примарна одговорност за примену и спровођење права и слобода гарантованих Конвенцијом припада националним властима, а механизам за подношење жалби Суду јесте само помоћ националним системима у заштити људских права“ (*Rutkowski и остиали*, став 219).

Србија се суочава са озбиљним проблемима у спровођењу правде у последњих неколико година, међу којима је све већи број поновљених случајева који се односе на прекомерну дужину поступака. Искуство Пољске требало би да послужи као пример Србији како би се оно спречило. Континуирану обуку судија требало би финансирати и препознати као средство за смањење потрошње на накнаду жртвама прекомерне дужине поступака. Осим тога, морају се предузети мере да би се ограничио број постојећих и будућих заосталих предмета. Искуства из претходних случајева могу послужити као лекција за будућност. Једно од решења могло би бити груписање сличних случајева и њихово истовремено процесуирање. Коришћење нових технологија је од суштинског значаја. Може се увести заједнички дневни ред судија и тужилаца, чиме би се омогућило несметано функционисање правде и избегла непотребна отказивања и премештање судија, тужилаца, адвоката и страна. Могу се остварити дугорочне уштеде уз постојање буџета који одређује Административна канцеларија Високог савета судства, којим би се покрили трошкови судске и технолошке обуке, заједно са технолошким побољшањима алата који служе правди. Кашњења захтевају и развој и имплементацију Акционог плана.

Када су у питању препоруке домаћим судовима, Врховни касациони суд Србије требало би да развије смернице, као што је учинио Врховни суд Пољске 28. марта 2013. године. У таквој ситуацији, обичне судије могу се безбедно ослањати на тумачење Врховног касационог суда. Искуство Пољске тако би могло спречити да стотине будућих случајева из Србије пред Европским судом буду разматрани у поступку пилот пресуде. Треба спровести континуирану обуку како би се побољшала знања свих судија и побољшало њихово ослањање на праксу Суда у Стразбуру, али и на праксу Уставног суда Србије.

Ако судови утврде кршење права на суђење у разумном року, они треба да одреде разумно време у оквиру кога би нижи суд требало да размотри жалбу и износ накнаде за жртву. Ако се случај не реши у оквиру периода који одреди виши суд, може се уложити нова жалба због прекомерне дужине поступка. У сваком случају, то треба избегавати јер ће, у противном, цео систем постати неделотворан, што се показало у једном таквом случају у Италији (*Cocchiarella и други против Италије* [ОС], бр. 64886/01, 2006-V).

Још један важан фактор јесте износ накнаде коју треба доделити. Ако закон одређује минималан износ

од 300 евра и максималан износ од 3.000 евра, накнада коју одређује национални судија не треба увек да буде на минималном нивоу, већ пропорционална дужини поступка и последицама за оштећеног. Суд је недавно подсетио на овај проблем у пресуди у случају *Rutkowski и остали против Пољске*, поменутом у претходном тексту. Ако српске судије не прилагоде износ накнаде конкретним околностима сваког случаја, они ризикују да Суд у Стразбуру прогласи да је њихова пресуда у супротности са чланом 6, као што је било у случају пољских судова: „Неспремност националних судова да доделе значајније износе може се довести у везу са многим факторима које не треба да утврди Суд, већ држава како би се обезбедила усаглашеност са Конвенцијом у будућности. Међутим, Суд мора имати на уму да је у овом случају потраживање сваког подносиоца представке за накнаду нематеријалне штете могло бити задовољено у складу са захтевима у случају *Scordino* (бр. 1) на домаћем нивоу, без потребе да било који од њих упућује своје жалбе Суду – да су релевантни судови поштовали стандарде Конвенције. Минимални износи на домаћем нивоу који се захтевају у сваком случају били су испод максимално установљеног нивоа од 20.000 пољских злота. Стога се не може рећи да су релевантни судови били обавезани законским ограничењима износа или да нису имали довољно поље слободне процене у погледу њихових релевантних околности.“

Као последица тога, упркос увођењу домаћег правног лека од стране Пољске – жалбе зарад обезбеђења „одговарајућег правичног задовољења“ због неразумне дужине трајања судских поступака, Суд је стално принуђен да делује као замена за националне судове и обрађује стотине поновљених случајева, при чему је његов једини задатак да досуди накнаду која је требало да буде добијена коришћењем домаћег правног лека.

„Ова ситуација, која постоји већ неколико година у Пољској, не само што је неспојива са чланом 13 већ је такође довела до практичне замене одговарајућих улога које припадају Суду и националним судовима у систему Конвенције. То је пореметило равнотежу одговорности између тужене државе и Суда, у складу са члановима 1 и 19 Конвенције. У том смислу, Суд још једном истиче да, у складу са чланом 1, примарна одговорност за примену и спровођење права и слобода гарантованих Конвенцијом припада националним властима, а да је механизам жалбе Суду само помоћ националним системима у заштити људских права. Не може се сматрати да се задатак Суда, као што је дефинисано чланом 19, најбоље остварује понављањем истих закључака о кршењу Конвенције у низу случајева“ (*Rutkowski и остали*, ставови 218–219).

Веродостојност додељене накнаде увек се може постићи позивањем на праксу Суда у Стразбуру, која се заиста често преводи на српски језик (база података: *Hudoc* на сајту Европског суда за људска права www.echr.coe.int).

Треба имати у виду да су нерешени случајеви 21. маја 2014. године пребачени из Уставног суда судовима опште надлежности. Тако ће судови опште надлежности одлучивати о жалбама због прекомерне дужине поступака. Нови Закон о заштити права на суђење у разумном року усвојен је 7. маја 2015, али неће ступити на снагу до 1. јануара 2016. године.

У сваком случају, судови треба да прикупе заостале предмете у периоду од 7. маја до 31. децембра 2015. године. Случајеви треба даље разматрати у складу са претходним законом све док нови закон не ступи на снагу.

Надлежни правосудни и државни органи морају увести свеобухватан систем извршења правоснажних пресуда.

Наведене анализе би требало да допринесу свеснијем и сигурнијем приступу проблему прекомерне дужине поступака од стране правосуђа.

ЛИТЕРАТУРА

КЊИГЕ

Garlicki L., *Implementacja orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w ustawodawstwie krajowym – problemu przewlekłości postępowania*, Biul. BIRE 2002, Nr 2.

Harris D., O'Boyle M., Bates E., Buckley E., Harris, O'Boyle & Warbrick, *Закон Европске конвенције о људским правима*, Oxford University Press, друго издање, 2009.

Hofmański P., Wróbel A., *Rozpoznanie sprawy w rozsądnym terminie [y] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, knjiga I, Garlicki L., Beck 2010.

Павловиц Д., Србија [y] *Европска конвенција за заштити људских права и основних слобода у Централној и Источној Европи*“, ур. L. Hammer and F. Emmert, Eleven International Publishing, Холандија, 2012.

Петровић-Шкоро В., Рајска Д., *Заштити права на суђење у разумном року у судском процесу*, Савет Европе и Врховни касациони суд Србије, мај 2015.

Rajska D., *Droit à un procès équitable en France et en Pologne*, Presses Universitaires d'Aix-Marseille (PUAM), јун 2015.

Ryngielewicz K., Rajska D., *Nadmierna długość postępowań sądowych w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* [y] *Przegląd Sądowy* 3/2015, Wolters Kluwer.

Vitkauskas D., Dikov G., *Ochrona prawa do rzetelnego procesu sądowego w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka*, Савет Европе, 2012.

ЗАЈЕДНИЧКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

Практичан водич о критеријумима прихватљивости, Европски суд за људска права, Европски суд за људска права, 2014.

Може ли се прекомерно трајање процеса решити?, Венецијанска комисија, Савет Европе, јун 2007.

Процесуални услови пресуде у Европском суду за људска права, Документи са семинара, Contrast, Варшава 2009.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

